

Deel 3

De impact van inburgering

Fernando Pauwels
Miet Lamberts

Onderzoek in opdracht van het Agentschap voor Binnenlands Bestuur, de VDAB en het Departement Onderwijs

Januari 2010

INHOUD

Lijst van afkortingen	vii
Hoofdstuk 1/ Inleiding	1
Hoofdstuk 2/ Situering	3
1. Het beleidskader anno 2004	3
2. Vijf jaar inburgering in uitvoering: wat is de impact?	4
Hoofdstuk 3/ Analyse kader	7
1. Decretale definitie van inburgering, gespiegeld aan een fijnere conceptuele invulling	7
2. Verdere conceptuele invulling	8
3. Inburgeringstraject en inburgeringsproces	9
Hoofdstuk 4/ Methodologie	11
1. Kwantitatief onderzoeksluik	11
2. Kwalitatief onderzoeksluik	12
2.1 Selectie van respondenten	12
2.2 Operationalisering van het inburgeringsbegrip	18
Hoofdstuk 5/ Resultaten en bevindingen op basis van het kwantitatief luik	21
1. Beschrijving van de populatie	21

2. Koppeling tussen 2 databestanden	21
2.1 Variabelen beschikbaar binnen de koppeling, via de Kruispuntbank Sociale Zekerheid	21
2.2 Variabelen beschikbaar binnen de koppeling, via de Kruispuntbank Inburgering	22
3. Resultaten en bevindingen	23
3.1 Profiel van de inburgeraars	23
3.2 Eerste stap: afbakenen van de groepen. Niet-starters en starters die al dan niet afhaken (op basis van KBI-bestand)	28
3.3 Samenstelling en profiel van de groepen (op basis van KBI-bestand)	29
3.4 De situatie laatste kwartaal 2007 (op basis van gekoppeld KBI-KSZ-bestand)	40
3.5 Nomenclatuur van de socio-economische positie	43
3.6 Samenvatting	51
Hoofdstuk 6/ Resultaten en bevindingen op basis van het kwalitatief luik	53
1. Bepalende factoren en motivatie: starten of niet starten, attest behalen of afhaken?	53
1.1 Socio-economische factoren	54
1.2 Cursusgebonden factoren	55
1.3 Persoonsgebonden factoren	56
1.4 Rol van de achtergrond	57
1.5 Specificiteit van de niet-starters	61
2. Taalbeheersing bij inburgeraars	63
2.1 Richtlijnen taalinschatting	64
2.2 Taalinschatting	65
2.3 Waar leren ze de taal?	66
3. Wat geleerd tijdens het formele inburgeringstraject?	68
3.1 Welke onderwerpen?	68
3.2 Waarde inburgeringsattest?	74
3.3 Wat zouden de inburgeraars veranderen?	75
3.4 De rol van vrienden	77
3.5 Inburgeren in het thuisland	78
4. Na enkele jaren: waar staan de inburgeraars, inzake sociaal-economische situatie?	78
4.1 Arbeid	79
4.2 Opleiding	87
4.3 Inkomen	89

5. Na enkele jaren: waar staan de inburgeraars, inzake socio-culturele oriëntatie?	94
5.1 Beeldvorming	94
5.2 Interetnische contacten	95
5.3 Culturele oriëntatie	97
6. Na enkele jaren: waar staan de inburgeraars, inzake maatschappelijke participatie?	99
7. Na enkele jaren: waar staan de inburgeraars, inzake gezondheid en wonen?	100
7.1 Gezondheid	100
7.2 Wonen	103
8. Na enkele jaren: waar staan de inburgeraars op andere vlakken?	108
9. Naar de toekomst toe ...?	109
10. Visie op inburgering van inburgeraars	110
Hoofdstuk 7/ Conclusies	113
1. Het inburgeringsproces en inburgeringstraject	114
1.1 Redenen van niet-starten of afhaken	114
1.2 Diversiteit binnen de groep van inburgeraars en trajecten op maat	115
1.3 Waarde inburgeringsattest	117
1.4 Positieve wijzigingen die al hebben plaatsgevonden	117
2. Impact van het inburgeringstraject: kennis- en informatieverwerving en -verwerking	118
3. Impact van het inburgeringstraject op de doelstelling van inburgering: zelfredzaamheid en actieve participatie	119
3.1 Vooral impact op socio-economische oriëntatie, minder op socio-culturele oriëntatie en maatschappelijke participatie	119
3.2 Taalbeheersing	122
3.3 Het leren van 'impliciete' normen en waarden	123
3.4 Het inburgeringsproces: inburgering vindt niet enkel plaats tijdens een inburgeringstraject	124
Bijlagen	127
Bijlage 1 / Resultaten regressieanalyse	129
Bijlage 2 / Kanalen om werk te vinden	133

Bijlage 3 / Interviewleidraad	135
Bijlage 4 / Structuur van de nomenclatuur vanaf 2003 en de afgeleide variabelen bij de nomenclatuur	139
Bibliografie	145

LIJST VAN AFKORTINGEN

CBE: Centrum voor Basiseducatie

CVO: Centrum voor Volwassenenonderwijs

KBI: Kruispuntbank Inburgering

KSZ: Kruispuntbank Sociale Zekerheid

HOOFDSTUK 1

INLEIDING

'Het inburgeringstraject duurt lang, misschien wel even lang als het leven in de nieuwe maatschappij.' (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO)

Sinds 2004 biedt Vlaanderen aan haar inburgeraars een volwaardig uitgebouwd inburgeringstraject aan, waarvan taalverwerving, een cursus maatschappelijke oriëntatie en loopbaanoriëntatie de centrale pijlers uitmaken. Maar wat is de impact van het volgen van dit primaire inburgeringstraject op de inburgeraars? In hoeverre werkt dit inburgeringstraject?

In dit deel van het onderzoek stellen we de resultaten voor van het onderzoek naar de impact van het volgen van het inburgeringstraject op de inburgeraars.

Na deze inleiding schetsen we in een tweede hoofdstuk kort het beleidskader en overlopen we de belangrijkste onderzoeksvragen.

Vervolgens geven we in het derde hoofdstuk het analysekader weer dat we gehanteerd hebben en bespreken we in het vierde hoofdstuk de methodologie, zowel van het kwalitatieve als van het kwantitatieve onderzoeksluik.

Vervolgens geven we de belangrijkste resultaten en bevindingen vanuit het kwantitatieve en het kwalitatieve onderzoeksluik weer.

In het vijfde hoofdstuk worden de resultaten van de analyses op administratieve databanken besproken. We bespreken de samenstelling van de groepen inburgeraars en waar ze zich enige tijd later bevinden op de arbeidsmarkt.

Hoofdstuk 6 behandelt de resultaten van de kwalitatieve onderzoeksfase. Daarbij kijken we in eerste instantie naar de bepalende factoren om een inburgeringstraject te starten of niet te starten en om een attest te behalen of af te haken. Vervolgens beschrijven we wat inburgeraars geleerd hebben tijdens en meegenomen hebben van het inburgeringstraject en kijken we naar de mate van taalbeheersing van de inburgeraars. In de daaropvolgende paragrafen kijken we naar de (huidige) sociaal-economische situatie van de inburgeraars, hun socio-culturele oriëntatie en de mate waarin ze deel nemen aan het maatschappelijke leven. In een laatste inhoudelijke paragraaf belichten we nog een aantal aspecten rond de gezondheids- en de woonsituatie van de inburgeraars.

Kwalitatief onderzoek...

Vooraleer we van start gaan met de situering van dit onderzoek, willen we aangeven dat het in dit onderzoek voornamelijk gaat om kwalitatief onderzoek, een diepgaande bevraging van een selectie van respondenten. We kunnen op basis van deze gegevens dus geen algemeen geldende, statistisch representatieve uitspraken doen over de volledige groep van inburgeraars, ook al streefden we er naar om een diverse groep van inburgeraars te bevragen die enigszins de diversiteit binnen de totale groep weerspiegelt.

De uitspraken in dit rapport hebben hoofdzakelijk betrekking op de groep van respondenten die we in de loop van dit onderzoek gesproken hebben. Toch bevat dit rapport mogelijke verklaringen van bepaalde fenomenen, die we (vanuit de statistieken) vaststellen maar die niet vanuit een louter statistische werkwijze verklaard kunnen worden.

In het kwalitatieve luik van dit onderzoek richten we ons voornamelijk op het begrijpen en interpreteren van processen. Waar het kwantitatieve luik ons een beeld in de breedte geeft, met algemene bevindingen voor de gehele groep van inburgeraars, richten we ons met het kwalitatieve luik vooral op de diepte om een verder inzicht te verwerven in de achterliggende mechanismen. Daarbij interpreteren we de keuzes die de inburgeraars gemaakt hebben tijdens hun traject, binnen de bredere levenscontext waarin ze zich bevinden.

HOOFDSTUK 2

SITUERING

Zonder het volledige beleidskader uit deel 1 van deze reeks opnieuw uit de doeken te doen, willen we hieronder toch een aantal elementen aanstippen die voor dit luik van het onderzoek belangrijk zijn. Want in zeker opzicht gaat het in de hoofdstukken die volgen, om een 'historisch' onderzoek. Om de impact van het al dan niet volgen van het inburgeringstraject na te gaan, dienen we immers te kijken naar inburgeraars - toen nog nieuwkomers - die in 2005 of 2006 in een inburgeringstraject zijn gestapt of niet. Wij willen nagaan in welke mate het gevolgd hebben van een inburgeringstraject een impact op hun 'ingeburgerd zijn' heeft gehad, enkele jaren na datum.

Dat betekent dat in de startpositie, deze inburgeraars vallen onder het beleidskader, geldend voor de hervormingen van het inburgeringsdecreet in 2007.

1. Het beleidskader anno 2004

In deel 1 van dit onderzoek hebben we de belangrijkste krachtlijnen van het beleid uit de doeken gedaan. Het beleidskader heeft doorheen de jaren een aantal belangrijke wijzigingen ondergaan, zowel naar doelgroep, inhoud, rechten en plichten, als naar de wijze waarop het traject vorm heeft gekregen. In 2007 en 2008 is het inburgeringsdecreet op een aantal wezenlijke punten gewijzigd.¹ Vermits de respondenten die we geïnterviewd hebben, hun traject gestart zijn in 2005 of 2006, is het belangrijk even stil te staan bij het beleidskader dat er toen was.

In het inburgeringsdecreet van 28 februari 2003 (dat op 1 april 2004 in werking trad) bestaat de doelgroep van het inburgeringsbeleid enkel uit de groep van anderstalige *nieuwkomers*. In principe behoort vanaf 2004 elke nieuwkomer tot de doelgroep, met uitzondering van asielzoekers in de ontvankelijkheidsfase en mensen met een tijdelijk verblijf. Oudkomers en bedienaren van erediensten maakten toen nog geen deel uit van de groep van inburgeraars.

¹ Voor een overzichtstabel van de belangrijkste wijzigingen van het inburgeringsdecreet doorheen de tijd, verwijzen we naar deel 1 van dit onderzoek.

Het is ook pas met het decreet van 1 januari 2007 dat de mensen van de doelgroep worden aangeduid met de term 'inburgeraar'. We hebben ervoor geopteerd om ook in dit onderzoek de term 'inburgeraar' te hanteren om de doelgroep aan te duiden (zowel de behalers van een attest, de afhakers als de niet-starters van een inburgeringstraject).

Sommige nieuwkomers worden anno 2004 verplicht een inburgeringstraject te volgen. Er is een penale boete voorzien voor wie zich daar niet aan houdt. Pas in 2007 komen administratieve boetes in de plaats van strafrechterlijke vervolging.

De inburgeraars die aan een traject beginnen, sluiten een contract af met het onthaalbureau. Op het einde van het traject krijgen ze een inburgeringattest. Van de nieuwkomer wordt verwacht dat hij zich voldoende inspant om het traject te volgen. Wanneer de inburgeraar regelmatig deelneemt aan het vormingsprogramma, reikt het onthaalbureau bij het beëindigen van het inburgeringstraject een attest uit. Dit attest moet de geleverde inspanningen van de inburgeraar en het onthaalbureau zichtbaar maken. Voor het verkrijgen van een inburgeringsattest is er met andere woorden enkel een inspanningsverbintenis vereist en geen resultaatverbintenis.

2. Vijf jaar inburgering in uitvoering: wat is de impact?

De kernvraag voor dit onderzoek is de vraag wat de impact is van het inburgeringsbeleid en het inburgeringstraject op de meerderjarige inburgeraars. We kijken hierbij verder dan enkel naar het louter behalen van een inburgeringsattest. We willen nagaan wat de effectieve impact en meerwaarde is van het afgelegde traject voor de inburgeraars. Wat is het effect van het inburgeringstraject op het dagelijkse functioneren van de inburgeraar? Hoe heeft hij/zij het hele inburgeringstraject beleefd? Heeft het hem/haar geholpen in de zoektocht naar werk of naar een opleiding? Is hij/zij er meer zelfredzaam door geworden? Zien we een verschil in de socio-economische positie van de nieuwkomers die een inburgeringstraject voltooid hebben, in vergelijking met hen die het niet voltooid hebben of niet gestart zijn? Dit zijn enkele van de vragen waar we ons in dit impactluik van het onderzoek op richten.

We beogen inzicht te verwerven in de impact van het inburgeringstraject op de meerderjarige inburgeraars zelf en hun naaste omgeving. De richtinggevende onderzoeksvragen hierbij zijn:

- Welke effecten heeft het beleid en het inburgeringstraject voor de inburgeraar zelf? Welke effecten zijn merkbaar in zijn of haar omgeving?
- Wordt de beoogde doelstelling van het traject, namelijk zelfredzaamheid, volwaardige, actieve participatie en gedeeld burgerschap bereikt? Hoe dragen de verschillende fases in het inburgeringstraject hiertoe bij? Wat is de gepercipieerde en vast te stellen meerwaarde?

- In welke mate creëert het gevoerde inburgeringsbeleid al dan niet de juiste randvoorwaarden om deze doelstellingen te bereiken? Heeft de wijze waarop het inburgeringsbeleid en het inburgeringstraject vorm krijgen, naast de beoogde effecten, ook ongewenste en/of onbedoelde effecten op de inburgering van de doelgroepen? Houdt het inburgeringsbeleid en -traject voldoende rekening met de aanwezige diversiteit binnen de beoogde doelgroepen om de maximale impact van het gevolgde traject te realiseren?

Deze vragen zullen vooral uitgediept worden aan de hand van kwalitatieve interviews met een selectie van respondenten.

Daarnaast zal ook via kwantitatieve analyse en koppeling van administratieve databanken nagegaan worden welke positie de verschillende groepen (niet-starters, afhakers en diegenen die een attest behaalden) enige tijd na het (al dan niet) starten en volgen van het traject, innemen op de arbeidsmarkt.

HOOFDSTUK 3

ANALYSEKADER

Om de impact van het inburgeringstraject na te gaan, is het van belang om duidelijkheid te scheppen rond de uiteindelijke doelstelling van het inburgeringstraject en wat het inburgeringsbeleid beoogt.

In dit hoofdstuk willen we een aantal zaken specificeren rond het concept inburgering. In 2007 is er een conceptnota rond het inburgeringsbegrip verschenen (in het kader van het Viona-onderzoek naar de evaluatie van het Vlaams inburgeringsdecreet). Deze nota bevat een aantal politiek-filosofische beschouwingen rond de achtergrond van het integratie- en inburgeringsconcept.

Het is niet de bedoeling deze uitgebreide discussie in dit hoofdstuk opnieuw over te doen. Toch is het bij de kwalitatieve meting van de impact van het inburgeringsbeleid belangrijk om stil te staan bij wat geëvalueerd wordt en wat we onder het begrip 'inburgering' verstaan.

1. Decretale definitie van inburgering, gespiegeld aan een fijnere conceptuele invulling

Het inburgeringsdecreet van 28 februari 2003 betreffende het Vlaams inburgeringsdecreet geeft de volgende definitie. We lezen daar dat inburgering:

'een interactief proces (is) waarbij de overheid aan vreemdelingen een specifiek programma aanbiedt, dat hun enerzijds de mogelijkheid biedt om zich eigen te maken met de nieuwe sociale omgeving en anderzijds ertoe bijdraagt dat de samenleving de personen van de doelgroep als volwaardige burgers gaat erkennen, met als doel een volwaardige participatie van die personen in de samenleving'.

De Vlaamse regering ziet inburgering als een proces met wederzijdse rechten en plichten. De overheid heeft de plicht de persoon van de doelgroep een kwalitatief inburgeringstraject op maat aan te bieden. Op zijn beurt verbindt de nieuwkomer zich ertoe actief deel te nemen aan het inburgeringstraject.

Het inburgeringsdecreet van 28 februari 2003 creëert het recht op en de verplichting tot inburgering. Deze 'rechten en plichten'-benadering wordt duidelijk omschreven in de beleidsnota inburgering van minister Keulen (2004) en sluit aan bij het discours van de activerende verzorgingsstaat:

'Van de nieuwkomer wordt er verwacht om er alles aan te doen om zelfredzaam te zijn, terwijl de Vlaamse overheid op haar beurt haar verantwoordelijkheid neemt, door het verstrekken van vereiste startkansen om op die manier een nieuw leven in een andere samenleving aan te vangen. Het is tegelijk de plicht van de nieuwkomer om actief aan deze samenleving deel te nemen, door er de vereiste inspanningen voor te leveren, de taal en de omgangsvormen van de ontvangende samenleving te leren kennen en te respecteren.'

De definitie van inburgering in het decreet van 28 februari 2003 behelst twee perspectieven, dat van de inburgeraar en dat van de ontvangende samenleving. Van de nieuwkomer wordt verwacht dat hij leert zelfredzaam te zijn. Vermits het een interactief proces is, wordt van de ontvangende samenleving ook verwacht dat zij hierin stappen onderneemt.²

2. Verdere conceptuele invulling

Zelfredzaamheid en *actief deelnemen aan de samenleving* maken een belangrijk deel uit van het Vlaams inburgeringsdecreet. De mate van zelfredzaamheid is een gegeven dat op zich moeilijk te bevragen is. In welke mate is iemand in staat zich binnen de verschillende levensdomeinen van een samenleving te behelpen? Vandaar dat we de beleidsdefinitie van inburgering verder willen opentrekken en verfijnen, op basis van het conceptuele model van ISEO & COS (2004).

We willen binnen een aantal levensdomeinen nagaan in hoeverre de inburgeraars zelfredzaam zijn en zichzelf hebben leren behelpen. ISEO & COS (2004) vertrekken in hun model van drie dimensies die belangrijk zijn bij inburgering, namelijk een sociaal-economische dimensie, een sociaal-culturele dimensie en een dimensie rond maatschappelijke participatie. De *sociaal-economische dimensie* bestaat in dit model uit onderwijs, arbeid en inkomen. De *sociaal-culturele dimensie* bestaat uit een culturele en een sociale component, waar beeldvorming en interetnische contacten deel uitmaken van de culturele component en culturele oriëntatie deel uitmaakt van de sociale component. *Maatschappelijke participatie* omvat betrokkenheid bij de buurt, deelname aan het verenigingsleven en politieke participatie. Ook de woonsituatie en gezondheid krijgen binnen dit model aandacht (Wets, 2007).

² Het beleidskader rond dit laatste is echter veel minder duidelijk uitgewerkt dan het luik rond de verantwoordelijkheid van de inburgeraar. In deze studie staat het perspectief van de inburgeraar voorop. De mate waarin de ontvangende samenleving zich openstelt voor de inburgeraars, wordt in deze studie niet onderzocht.

Binnen dit onderzoek besteden we aan deze brede dimensies aandacht bij het bestuderen van de impact van het afgelegde inburgeringstraject.

3. Inburgeringstraject en inburgeringsproces

Een belangrijk onderscheid dat we bij aanvang willen maken, is het onderscheid tussen het volgen van een *formeel inburgeringstraject* en het *proces van inburgering*. Inburgeren verloopt niet enkel langs het inburgeringstraject dat mensen volgen. Ook mensen die geen inburgeringstraject volgen, leren hoe de Vlaamse samenleving functioneert en kunnen een *modus vivendi* vinden van hoe ze zich hierbinnen moeten bewegen (zie verder). Het inburgeringsproces is met andere woorden veel breder dan het aanbod van de cursus maatschappelijke oriëntatie (MO), Nederlands tweede taal (NT2) en de loopbaanoriëntatie die mensen doorlopen in het kader van een inburgeringstraject. Een traject is een mogelijk belangrijke facilitator om mensen op weg te zetten in hun inburgeringsproces (zoals in dit onderzoek nagegaan zal worden), maar het is niet de enige weg.

In deze evaluatie kijken we dus niet enkel naar het formele inburgeringstraject dat de nieuwkomers hebben doorlopen, maar ook naar het informele traject dat ze doorlopen hebben. Zo willen we een zicht krijgen op de wijze waarop het inburgeringsproces verloopt en welke rol het formele inburgeringstraject hierin speelt.

HOOFDSTUK 4

METHODOLOGIE

In dit hoofdstuk doen we de gehanteerde methodologie van dit onderzoek uit de doeken. We leggen uit hoe we zowel kwantitatieve als kwalitatieve onderzoeksmethoden hebben gehanteerd om te komen tot de resultaten van dit onderzoek.

Voor het kwantitatief luik hebben we gewerkt met een methode van kruisen van verschillende administratieve databronnen.

Voor het kwalitatieve luik beschrijven we de criteria voor de selectie en verdeling van respondenten. Gegeven de moeizame weg die we afgelegd hebben om geschikte respondenten te vinden, geven we ook aan hoe we hen gecontacteerd hebben om ten slotte de uitval kort te bespreken.

Daarnaast beschrijven we hoe we het inburgeringsbegrip hebben geoperationaliseerd om het te bevragen tijdens de interviews. Dat is niet zo evident, omdat er geen kant en klare operationalisering van inburgering beschikbaar is.

1. Kwantitatief onderzoeksluik

In eerste instantie bestuderen we de administratieve gegevens die beschikbaar zijn via het Agentschap voor Binnenlands Bestuur. We kijken naar de gegevens zoals ze opgenomen zijn in de Kruispuntbank Inburgering (KBI) van het Agentschap voor Binnenlands Bestuur. Deze Kruispuntbank bevat de gegevens van alle inburgeraars die zich tot nu toe aangemeld hebben bij een onthaalbureau. Op basis van deze gegevens is het mogelijk een eerste profielschets op te stellen van de groep van nieuwkomers.

Daarnaast bevat de databank met de doelgroep inburgeraars gegevens over het gevolgde traject van de inburgeraars.

Vervolgens maken we een koppeling tussen deze administratieve gegevens uit de KBI en het datawarehouse van de Kruispuntbank Sociale Zekerheid (KSZ). Deze koppeling laat toe om de socio-economische positie van inburgeraars (meest recente informatie hierover heeft betrekking op de situatie in het laatste kwartaal van 2007) die het primaire traject in het verleden succesvol beëindigd hebben, inburgeraars die gestart zijn maar geen attest behaald hebben en inburgeraars die niet gestart zijn, in kaart te brengen.

Toch geven deze administratieve data voornamelijk een algemeen en beperkt beeld. Bovendien zijn de data te weinig rijk om uitspraken te doen over de mate waarin de inburgeraars op verschillende deeldomeinen zijn ingeburgerd. Vandaar dat we het kwantitatieve gedeelte, de analyse van de KSZ en de KBI, aanvullen met een uitgebreide kwalitatieve bevraging van inburgeraars.

2. Kwalitatief onderzoeksluik

We herhalen dat we ons in het kwalitatieve luik van dit onderzoek, voornamelijk richten op het begrijpen en interpreteren van processen. We willen de keuzes die de inburgeraars gemaakt hebben tijdens hun traject, interpreteren binnen de bredere levenscontext waarin ze zich bevinden. Daartoe hebben we gewerkt met een semi-gestructureerde interviewleidraad (opgenomen in bijlage) om inzicht te verwerven in de leefwereld van de inburgeraars. We peilen naar motivaties en gedachten over een hele reeks onderwerpen, die relevant zijn voor het proces van inburgering.

2.1 Selectie van respondenten

Om te komen tot een zo stringent mogelijke vergelijking van groepen, werken we in het kwalitatieve luik met een uitgewerkt steekproefkader voor de selectie van de te interviewen inburgeraars. In opzet is dit onderzoeksluik vergelijkbaar met een semi-experimenteel design, waarbij we gebruik maken van een referentiegroep en een controlegroep.

We vergelijken (1) starters die een attest behalen, (2) starters die geen attest behalen en (3) personen die een inburgeringstraject hadden moeten of kunnen volgen maar nooit van start zijn gegaan, met elkaar. Binnen de groepen bevragen we vergelijkbare profielen, waarbij we rekening houden met een aantal persoonskenmerken, zoals geslacht, geboorteland, opleidingsniveau en leeftijd. De keuze wordt bepaald door de populatiesamenstelling (zie verder).

We bespreken ten eerste welke criteria we hebben gehanteerd om de respondenten te selecteren. Vervolgens gaan we in op de wijze waarop we hen gecontacteerd hebben. Ten slotte bespreken we ook de hoge uitval van respondenten.

2.1.1 Criteria voor de selectie van respondenten

We maken gebruik van het databestand van de KBI om de groep van de starters anno 2005-2006 af te bakenen. Voor de niet-starters maken we gebruik van de CEVI-lijsten van 2005-2006 waar de starters uit gefilterd zijn.

Zoals gesteld wensen we drie groepen te bevragen (starters met attest, starters zonder attest en niet-starters) en per groep werd een aantal van twintig respondenten vooropgesteld. Deze twintig respondenten werden niet zomaar lukraak

geselecteerd maar we wilden een aantal variabelen onder controle houden, zodat de bevraagde respondenten enigszins de samenstelling van de populatie weer spiegelden. Bedoeling was om vanuit verschillende nationaliteitsgroepen, mensen te interviewen met een soortgelijk profiel (leeftijd, geslacht, opleidingsniveau) die een attest behaald hadden, geen attest behaald hadden en nooit gestart waren.

Van de totale groep van de inburgeraars³ uit 2005-2006 hebben we de verdeling berekend naar een aantal karakteristieken. Een eerste selectiecriteria is geslacht. De genderdimensie heeft, zo blijkt uit voorgaand onderzoek, een grote impact op de mogelijkheid van het volgen van een inburgeringscursus (Geets et al., 2007). De verdeling is nagenoeg gelijk verdeeld voor mannen als voor vrouwen. Dat betekent dat wij eenzelfde verdeling gaan hanteren in het selecteren van respondenten, namelijk per deelgroep starters met een attest, starters zonder attest en niet-starters bevragen we evenveel mannen als vrouwen.

Een tweede selectiecriteria is het geboorteland. We stellen op basis van de KBI-populatie vast dat de helft van alle inburgeraars uit vijftien landen afkomstig is. Op basis van de rangschikking, selecteren we voor elke subgroep telkens drie respondenten uit Marokko, drie uit Turkije, twee uit Rusland, twee uit Kongo en uit de andere landen telkens één (voor een overzicht, zie verder). Dat geeft ons een goede mix van traditionele migratielanden (Marokko, Turkije) en nieuwere migratielanden (Polen en Roemenië), van culturen dichtbij (Polen) en culturen veraf (Nepal, Thailand), etc.

Een derde criterium is het opleidingsniveau. Op basis van de opleidingsniveaus in de KBI hebben we een opdeling gemaakt naar de verschillende niveaus. Voor de inburgeraars waarvan het opleidingsniveau gekend is, komen we tot de volgende verdeling. Ongeveer de helft heeft als hoogste diploma een diploma secundair onderwijs. Meer dan één op vijf heeft voorgezet hoger onderwijs gevolgd. Ongeveer 15% heeft een diploma lager onderwijs. De rest heeft geen diploma. We streven naar een verdeling van tien inburgeraars met een diploma secundair onderwijs, vier met een diploma verder gezet hoger onderwijs, vier met een diploma lager onderwijs, één met geen diploma en één waar we het niet van weten.

Een laatste criterium dat we wilden meenemen bij selectie van de respondenten was leeftijd. Wat de verdeling naar leeftijd betreft, blijken zes op de tien ouder te zijn dan 30 jaar. We streven ernaar om per groep elf personen ouder dan 30 en negen personen jonger dan 30, te selecteren.

Deze vier variabelen (geslacht, geboorteland, opleidingsniveau en leeftijd) zijn de vier belangrijkste variabelen waar we naar kijken bij de selectie. Door de beperking in grootte was het niet mogelijk om expliciet rekening te houden met andere variabelen (verplicht of niet, burgerlijke staat, het onthaalbureau waar mensen terecht komen, ...) om inburgeraars op te kunnen matchen.

³ Voor het bepalen van het profiel, werken we verder met de gehele groep van inburgeraars.

Dit levert ons de volgende profielen op voor de starters (zowel voor hen die een attest behalen als voor hen die geen attest behalen).

Tabel 4.1 Selectiecriteria respondenten

Nummer	Geslacht	Geboorteland	Hoogste opleidingsniveau	Leeftijd
1	M	Kongo	Voortgezet hoger onderwijs	Ouder dan 30 j
2	V	Kongo	Lager onderwijs*	Ouder of jonger dan 30 j*
3	M	Marokko	Voortgezet hoger Onderwijs	Ouder dan 30 j
4	M	Marokko	Secundair onderwijs	Jonger dan 30 j
5	V	Marokko	Lager onderwijs	Jonger dan 30 j
6	V	Rusland	Voortgezet hoger onderwijs	Jonger dan 30 j
7	M	Rusland	Secundair onderwijs	Ouder dan 30 j
8	M	Polen	Secundair onderwijs	Jonger dan 30 j
9	M	Irak	Geen	Jonger dan 30 j
10	M	Ghana	Lager onderwijs	Ouder dan 30 j
11	M	Iran	Secundair onderwijs	Ouder dan 30 j
12	M	Nepal	Secundair onderwijs	Ouder dan 30 j
13	V	Nederland	Voortgezet hoger onderwijs	Ouder dan 40 j
14	V	China	Voortgezet hoger onderwijs	Jonger dan 30 j
15	V	Joegoslavië (Servië- Montenegro)	Lager onderwijs	Ouder dan 30 j
16	V	Roemenië	Secundair onderwijs	Ouder dan 30 j
17	V	Thailand	Secundair onderwijs	Ouder dan 30 j
18	M	Turkije	Secundair onderwijs	Ouder dan 30 j
19	V	Turkije	Secundair onderwijs	Ouder dan 30 j
20	V	Turkije	Secundair onderwijs	Jonger dan 30 j

* Voor deze groep hebben we te weinig respondenten in het bestand, zodat we met het leeftijds-criterium geen rekening konden houden. In de selectiegroep van respondenten zitten ook een aantal personen met secundair onderwijs wegens de beperkte grootte van de deelpopulatie.

Bron: HIVA

Voor de niet-starters baseerden we ons op de CEVI-lijsten. Deze CEVI-lijsten bevatten gegevens over onder andere geslacht, geboorteland en geboortjaar. Het onderwijsniveau is in de CEVI-lijsten echter niet opgenomen. Het is onmogelijk om deze variabele mee op te nemen in de selectie van respondenten. Voor de overige variabelen hebben we voor de niet-starters gewerkt met eenzelfde verdeling naar geslacht, leeftijd en geboorteland.

2.1.2 Contactname

Een selectie van potentiële respondenten gebeurde op basis van de hier hoger beschreven criteria. Deze selectie werd telefonisch gecontacteerd om het onderzoek voor te stellen en hun medewerking hieraan te vragen.

In een eerste fase hebben de onthaalbureaus samen 42 respondenten gecontacteerd. Het HIVA heeft tijdens deze eerste fase zelf 102 respondenten rechtstreeks gecontacteerd. Uit deze eerste contactnames zijn in het totaal zeventien interviews met inburgeraars voortgevloeid. Twee extra interviews zijn gerealiseerd via de partners van twee van de oorspronkelijke respondenten, die ook aan de criteria beantwoordden. Alles samen werden in deze eerste fase (op basis van de eerste selectie) negentien interviews gerealiseerd.

Dat komt neer op een responsratio van 13%, wat zeer laag is gezien de tijdsinvestering in het contacteren van de respondenten.

Naar aanleiding van deze lage respons, hebben we in samenwerking met de cel inburgering actie ondernomen voor wat de starters betreft.

We hebben opnieuw een bestand opgevraagd met 204 nieuwkomers die in 2005 of 2006 een inburgeringsattest behaald hebben en 200 nieuwkomers die in 2005 of 2006 een inburgeringstraject gestart zijn maar geen attest behaald hebben. Daarbij hebben we gewerkt met dezelfde selectiecriteria als voorheen en werd gewerkt met 10 nieuwe potentiële respondenten per nationaliteitsgroep. Zo konden we de pool aan mogelijke reservekandidaten zo groot mogelijk houden.

In totaal werden 404 nieuwkomers gebeld. Van de 204 personen die een attest behaald hebben, mochten 29 personen (14,2%) opnieuw gecontacteerd worden voor een interview. Voor de groep die geen attest behaald hadden, waren dit achttien personen (9%).

In het oorspronkelijke bestand dat aangevraagd was voor de niet-starters hadden we rekening gehouden met een grote uitval. Dat betekent dat we, om één respondent te vinden met een specifiek profiel, negen reservekandidaten hadden. We hebben 87 niet-starters gecontacteerd, wat heeft geresulteerd in negen interviews, wat inderdaad neerkomt op een hoge uitval (zoals verwacht was).

Uiteindelijk hebben we in totaal veertien interviews gerealiseerd voor de mensen die een attest behaald hebben, zestien interviews voor de personen die geen attest behaald hebben, en voor de niet-starters negen interviews. Dat brengt het aantal individuele interviews op 39. Twee interviews zijn gerealiseerd door ook de partners van twee respondenten te interviewen.

In totaal werden dus ongeveer 600 mensen gecontacteerd om uiteindelijk slechts 39 respondenten te kunnen weerhouden. We hebben achttien mannen en 21 vrouwen geïnterviewd. Van de 39 respondenten zijn er 29 ouder dan 30 jaar en tien jonger dan 30 jaar. Veertien respondenten hebben voorgezet hoger onderwijs gevolgd, zestien hebben een diploma secundair onderwijs behaald. Zeven respondenten hebben lager onderwijs als hoogste onderwijsniveau en twee zijn niet naar school geweest.

Tabel 4.2 Interviews op basis van eerste en tweede interviewronde, met extra aanvraag

Nummer	Geslacht	Geboorteland	Hoogste opleidingsniveau	Leeftijd	# interviews attest	# interviews geen attest	# interviews niet-starter
1	M	Kongo	Voortgezet hoger onderwijs	Ouder dan 30 j	2	2	0
2	V	Kongo	Lager onderwijs*	Ouder of jonger dan 30 j*	1	2	1
3	M	Marokko	Voortgezet hoger onderwijs	Ouder dan 30 j	1	0	2
4*	M	Marokko	Secundair onderwijs	Jonger dan 30 j	0	0	0
5*	V	Marokko	Lager onderwijs	Jonger dan 30 j	0	0	0
6	V	Rusland	Voortgezet hoger onderwijs	Jonger dan 30 j	1	1	1
7	M	Rusland	Secundair onderwijs	Ouder dan 30 j	2	1	1
8*	M	Polen	Secundair onderwijs	Jonger dan 30 j	0	0	0
9	M	Irak	Geen	Jonger dan 30 j	0	1	1
10*	M	Ghana	Lager onderwijs	Ouder dan 30 j	0	0	0
11	M	Iran	Secundair onderwijs	Ouder dan 30 j	1	0	1
12	M	Nepal	Secundair onderwijs	Ouder dan 30 j	1	0	1
13	V	Nederland	Voortgezet hoger onderwijs	Ouder dan 30 j	0	1	0
14	V	China	Voortgezet hoger onderwijs	Jonger dan 30 j	1	1	1
15	V	Joegoslavië (Servië-Montenegro)	Lager onderwijs	Ouder dan 30 j	1	2	0
16	V	Roemenië	Secundair onderwijs	Ouder dan 30 j	0	1	0
17	V	Thailand	Secundair onderwijs	Ouder dan 30 j	1	1	1
18	M	Turkije	Secundair onderwijs	Ouder dan 30 j	1	0	0
19	V	Turkije	Secundair onderwijs	Ouder dan 30 j	0	1	0
20	V	Turkije	Secundair onderwijs	Jonger dan 30 j	1	1	0
Totaal					14	16	9

* Door de moeilijkheid om respondenten te vinden, hebben we besloten een aantal vooropgestelde respondenten uit Marokko, Polen en Ghana te laten vallen.

Bron: HIVA

De exacte profielen zijn opgenomen in de tabel hierboven. Wanneer we in de tekst verwijzen naar de interviewcitaten, zal het nummer, het al dan niet behalen van een attest of het niet starten, geslacht, geboorteland, statuut, leeftijd en opleidingsniveau (lager, middelbaar en hoger onderwijs) telkens vermeld worden achter het citaat.

2.1.3 Uitval

De redenen van uitval voor de groep van starters die een attest behaald hebben, de groep van starters die geen attest behaald hebben en de niet-starters, werden geregistreerd. We hebben de volgende redenen geïdentificeerd (deze liggen in de lijn van het vorige evaluatieonderzoek (Geets et al., 2007)).

Tabel 4.3 Reden uitval attestbehalers, afhakers en niet-starters

	Attestbehalers		Afhakers		Niet-starters	
	N	%	N	%	N	%
1. Verkeerd nummer	53	21,5	57	23,6	18	23,1
2. Wil niet meewerken	2	0,8	0	0	4	5,1
3. Antwoordapparaat	87	35,2	70	28,9	24	30,8
4. Neemt telefoon niet op	14	5,7	17	7	7	9
5. Niet geïnteresseerd	3	1,2	16	6,6	1	1,3
6. Afwezig tijdens periode	2	0,8	9	3,7	3	3,8
7. Later terugbellen	12	4,9	3	1,2	0	0,0
8. Onregelmatige uren	3	1,2	2	0,8	0	0,0
9. Te druk	15	6,1	10	4,1	1	1,3
10. Telefonisch niet bereikbaar	0	0,0	6	2,5	2	2,6
11. Familiale reden	0	0,0	1	0,4	0	
12. Geen telefoonnummer beschikbaar	40	16,2	40	16,5	15	19,2
13. Spreekt geen bekende taal aan de telefoon (Ne, Fr., Engels)	3	1,2	5	2,1	2	2,6
99. Ongekend	13	5,3	6	2,5	1	1,3
Totaal	247	100,0	242	100,0	78	100,0

Bron: HIVA, eigen berekening

We stellen vast dat we voor alle drie de groepen, dezelfde redenen van uitval terugvinden. De belangrijkste reden is dat we, op het moment van contactname, een antwoordapparaat aan de lijn krijgen. In ongeveer één op de drie gevallen is dat de belangrijkste reden. Het is moeilijk om te interpreteren wat dat juist betekent. Heeft de persoon gewoon zijn mobiele telefoon uitgeschakeld, is hij van nummer veranderd of is de persoon niet meer in het land?

De tweede belangrijkste reden is dat het nummer dat we hebben doorgekregen, niet (meer) blijkt te kloppen. We moeten ermee rekening houden dat we telefoon-

nummers hebben doorgekregen van 2005-2006. Het kan zijn dat deze mensen verhuisd zijn, van gsm-operator veranderd zijn, dat ze niet meer in het land zijn, dat er fouten in de doorgegeven telefoonlijst staan, etc. Ook deze reden is moeilijk te interpreteren.

Een derde belangrijke reden is dat er geen telefoonnummer beschikbaar is in het KBI voor deze persoon.

Deze drie redenen samen omvatten voor de attestbehalers 72,9% en voor de afhakers 69% van de respondenten die niet meewerken. Andere redenen zijn dat de respondenten het te druk hebben of de telefoon niet opnemen.

Het belangrijkste verschil tussen de groepen, vinden we bij het al dan niet geïnteresseerd zijn in het meewerken aan het onderzoek. Er zijn duidelijk meer afhakers niet geïnteresseerd in het onderzoek dan attestbehalers.

2.2 Operationalisering van het inburgeringsbegrip

In deze paragraaf beschrijven we hoe we het inburgeringsbegrip hebben geoperationaliseerd om het te kunnen bevragen tijdens de interviews. Dat is niet zo evident, omdat er geen kant en klare operationalisering van inburgering beschikbaar is.

Bij het opstellen van de interviewleidraad zijn we vertrokken van de decretale en conceptuele invulling van het begrip inburgering (voor een korte bespreking hiervan; zie hoger).

Voor de verdere concrete operationalisering van de verschillende dimensies die we hierboven hebben opgesomd, hebben we de inhoud van het handboek MO dat begin 2009 werd gepubliceerd, meegenomen. We hebben ervoor geopteerd om ook gebruik te maken van de thema's die in dit handboek opgesomd worden, omdat ze ons een richtsnoer bieden voor wat de Vlaamse overheid belangrijk vindt voor de inburgeraars. Het nieuwe handboek MO behandelt 17 thema's die de hele integratie-ervaring zouden moeten overkoepelen (Baeten et al., 2008).

Het is niet de bedoeling om de inburgeraars van 2005-2006 te beoordelen op basis van 'lesmateriaal' dat voor hen nog niet voorhanden was. We gebruiken de thema's uit het handboek, omdat het de thema's zijn waarvan de sector zelf vindt dat deze belangrijk zijn voor de inburgeraars. We gaan ervan uit dat dezelfde (sub-)thema's die in 2008 relevant zijn, dat ook waren voor de inburgeraars in 2005-2006.

We hebben een indexering gemaakt van al deze informatie en thema's en de vaardigheids-, kennis- en attitudedoelen die ermee samenhangen. Al deze thema's samen zouden in principe het hele spectrum moeten overkoepelen van alle onderwerpen die met inburgering te maken hebben vanuit het perspectief van de inburgeraar. Deze inventarisatie vormt het uitgangspunt voor het selecteren van de uiteindelijke prioritaire topics.

Het bevragen van zowel gedrag, kennis als houdingen voor alle thema's zou teveel tijd in beslag nemen. Daarom hebben we een selectie gemaakt van vier prioritaire thema's,⁴ namelijk:

- werken en zelfstandig ondernemen;
- gezondheid;
- onderwijs;
- wonen.

We hebben de leerdoelen uit deze vier domeinen opgesteld en op basis van deze oplijsting hebben we gekeken naar hoe we deze leerdoelen kunnen herformuleren tot vragen, bruikbaar in een interview.

Vanuit de andere domeinen nemen we bepaalde items mee die we tijdens het mondelinge interview bevragen. Daarbij hebben we telkens bewaakt dat de belangrijkste domeinen vanuit het conceptueel model (sociaal-economische dimensie, sociaal-culturele dimensie en maatschappelijke participatie) aan bod zijn gekomen.⁵

4 Deze selectie van prioriteiten werd ook afgetoetst binnen en goedgekeurd door de opdrachtgever en stuurgroep van het project.

5 In de voorbereiding van de vragenlijst hebben we ook samengewerkt met het team van het ont-haalbureau Kompas die een soortgelijke, maar kleinschalige bevraging hebben georganiseerd bij starters en afhakers te Gent.

HOOFDSTUK 5

RESULTATEN EN BEVINDINGEN OP BASIS VAN HET KWANTITATIEF LUIK

1. Beschrijving van de populatie

Binnen de Kruispuntbank Inburgering gebeurde een selectie van personen die in de periode 2005-2006 gestart zijn of zouden kunnen (moeten) gestart zijn met het inburgeringstraject.

In totaal ging het om 70 008 personen.

2. Koppeling tussen 2 databestanden

Deze KBI-selectie werd rechtstreeks doorgegeven aan de Kruispuntbank Sociale Zekerheid (gegeven de privacywetgeving kregen de onderzoekers op geen enkel moment deze records met identificatienummers te zien).

Van deze 70 008 personen werd binnen de Kruispuntbank Sociale Zekerheid nagegaan welke in het vierde kwartaal 2007/vierde kwartaal 2008 nog voorkwamen in het rijksregister of wachtregister. Uiteindelijk werden 63 563 unieke personen teruggevonden (90,7%).

Bij nazicht van de bestanden bleken 9 766 personen aanwezig vanuit de KBI-databank die als inburgeringscode (INB-code) 'minderjarig' kregen toegewezen. Gegeven de vraagstelling van dit onderzoeksluik, laten we deze groep buiten beschouwing bij de verdere analyses.

De definitieve analyses gebeuren zo op een bestand van 53 797 personen.

2.1 Variabelen beschikbaar binnen de koppeling, via de Kruispuntbank Sociale Zekerheid

We ontvingen van de KSZ verschillende databestanden waarbinnen de geselecteerde personen (indien van toepassing) voorkwamen en herkenbaar waren aan de hand van een unieke identificatiecode.

Zo ontvingen we informatie over de personen die teruggevonden werden in de databanken van de RVA, RSZ, RSVZ, RSZPPO, RIZIV, POD Maatschappelijke Integratie, NIS en het Rijksregister.

De meeste informatie had betrekking op het laatste kwartaal van 2007 (dit is de meest recente beschikbare informatie (data-extractie in oktober 2009)).

De verschillende databestanden werden uitgezuiverd en gekoppeld zodat het mogelijk is om per persoon na te gaan of ze anno 2007 onder andere:

- aan het werk waren en, indien ze aan het werk waren, in welke bedrijven (sector en bedrijfsgrootte), in welk arbeidstijdregime en tegen welk dagloon. Indien ze zelfstandig zijn, kennen we hun beroep;
- werkloos zijn;
- een leefloon ontvangen, of onder bepaalde tewerkstellings- of activeringsmaatregelen vallen, ...

Daarnaast kennen we op basis van de KSZ-databestanden ook een aantal persoonlijke kenmerken (leeftijd, geslacht, nationaliteit, gezinssamenstelling, woonplaats).

2.2 Variabelen beschikbaar binnen de koppeling, via de Kruispuntbank Inburgering

Niet alle variabelen die beschikbaar zijn binnen het KBI-bestand, werden gekoppeld aan de bestanden van KSZ. Vanuit KSZ werd gevraagd om een selectie van variabelen te maken en deze selectie per variabele te motiveren. Vanuit privacy-overwegingen diende er immers steeds over gewaakt te worden dat, door koppeling van de beschikbare informatie, het niet mogelijk zou zijn om individuele personen te detecteren.

Relevant voor de vraagstelling in deze studie (studie naar impact van het al dan niet volgen van een formeel inburgeringstraject), is in eerste instantie te weten of de personen al dan niet gestart zijn met het inburgeringstraject en, indien gestart, of ze dan al dan niet een attest behaald hebben. Deze indeling gebeurde op basis van de beschikbare informatie rond 'starten' en 'behalen van attest' binnen het KBI-bestand.

Daarnaast werden ook een aantal persoonsvariabelen meegenomen die niet beschikbaar zijn via KSZ zoals geboorteland, verblijfsstatus en hoogste opleidingsniveau. Andere variabelen werden ook meegenomen maar zijn ook beschikbaar via KSZ zoals geslacht, nationaliteit, burgerlijke staat.

We beschikken over informatie die ons iets kan vertellen over de mate van alfabetisering van de persoon in kwestie, het advies van het Huis van het Nederlands, we kennen de werk- en inkomenssituatie zoals geregistreerd binnen de KBI (situatie ten tijde van het doorlopen van het traject).

Ten slotte werden ook een aantal variabelen meegenomen die iets kunnen vertellen over de wijze waarop de personen het inburgeringstraject doorlopen hebben (centrum, verplicht of rechthebbend, behorend tot de doelgroep, nieuwkomer of oudkomer, besluiten MO, LO en NT2, attest, hoofdperspectief en een aantal data met betrekking tot de verschillende fases in het traject, ...).

Gezien de rijkdom van informatie binnen het gekoppelde bestand dienen we in het kader van dit onderzoeksrapport een selectie te maken binnen de diverse analysemogelijkheden. We rapporteren de voornaamste en meest relevante bevindingen gegeven de vraagstelling.

3. Resultaten en bevindingen

De voornaamste bedoeling van dit deelluik is na te gaan waar de groep van personen die in 2005-2006 gestart zijn (of hadden kunnen/moeten gestart zijn) met een inburgeringstraject, zich einde 2007 bevinden op de arbeidsmarkt.⁶

We focussen hier dus voornamelijk op de impact van het al dan niet volgen en beëindigen van een inburgeringstraject op de socio-economische positie, enige tijd later (minimum 1 jaar na het (kunnen) starten).

De beschikbare administratieve databestanden laten niet of beperkt toe om iets te vertellen over andere aspecten buiten de socio-economische situatie (wegens gebrek aan informatie over wonen, gezondheid, ...).

We vergelijken de drie groepen steeds onderling. Alvorens na te gaan waar de groepen zich op de arbeidsmarkt bevinden anno 2007, kijken we naar het profiel van de totale groep inburgeraars en naar verschillen in profiel tussen de verschillende groepen.

3.1 Profiel van de inburgeraars

3.1.1 Algemeen

Alvorens over te gaan tot de indeling in groepen, bespreken we kort het algemene profiel van de inburgeraars.

De groep inburgeraars 2005-2006 bestaat uit ongeveer evenveel mannen (50,2%) als vrouwen (49,8%).

Naar leeftijd zien we dat het gaat om een eerder jonge groep: 40,5% is tussen 25 en 35 jaar oud, 23,8% is tussen 35 en 45 jaar. 17,3% is jonger dan 25, slechts 18,4% is ouder dan 45 jaar.

⁶ Zoals reeds vermeld betreft dit de meest recente informatie die beschikbaar is via de KSZ in oktober 2009 (datum van de data-extractie).

Van bijna tweederde (64,6%) van de inburgeraars kennen we het opleidingsniveau niet. Indien het opleidingsniveau wel gekend is, blijkt dat het gemiddelde scholingsniveau eerder laag is: slechts een kwart van deze groep heeft een hogere scholing gevolgd.

De inburgeraars werden gegroepeerd in elf categorieën naar nationaliteitsgroep:

- EU15: de landen behorend tot EU15;
- +EU27: de twaalf bijkomende landen die, samen met de EU15, de EU27 uitmaken;
- +EER: de drie bijkomende landen die samen met de landen van de EU27, de EER uitmaken;
- OE: de landen uit Oost-Europa die niet behoren tot de EU27;
- HIC: geïndustrialiseerde landen zoals Verenigde Staten van Amerika, Canada, Nieuw-Zeeland, Singapore, Zwitserland, Australië;
- MONA: landen uit Midden-Oosten, Noord-Afrika;
- SSA: landen uit SubSahara-Afrika;
- AP: landen uit het gebied Asian Pacific;
- CA: landen uit Centraal-Azië;
- LAC: landen uit Midden- en Latijns-Amerika.

Naar nationaliteit zien we dat de grootste groep van de inburgeraars (38,8%) afkomstig is uit één van de landen behorend tot de EU15. Wanneer we de volledige EER in beschouwing nemen, stellen we vast dat de helft (50,0%) van de inburgeraars uit landen behorend tot de EER, afkomstig is. Daarnaast is 17,8% afkomstig uit het Midden-Oosten - Noord-Afrika (MONA), 8,1% uit AP-landen, 7% uit Oost-Europa en 5,9% uit de regio SubSahara-Afrika.

Tabel 5.1 Samenstelling naar nationaliteitsgroep

	N	Inburgeraars	%
EU15	19 403		38,8
+EU27	5 517		11,0
+EER	83		0,2
OE	3 507		7,0
HIC	1 293		2,6
MONA	8 923		17,8
SSA	2 969		5,9
AP	4 045		8,1
CA	1 548		3,1
LAC	1 278		2,5
Onbekend	1 469		2,9
Totaal	50 035		100,0

Bron: K SZ-KBI-bestand; bewerkingen HIVA

We maakten een onderscheid tussen zes grote groepen naar verblijfsstatus: volgmigranten, asielzoekers, geregulariseerden, erkende vluchtelingen, arbeidsmigranten en anderen. Wanneer we kijken naar het verblijfsstatuut (situatie in 2005-2006) zien we dat het grootste aandeel (68,4%) van de inburgeraars onder het statuut van volgmigratie valt. Asielzoekers vormen een andere grote groep (11,3%). Geregulariseerden, erkende vluchtelingen en arbeidsmigranten maken een beperkt aandeel van de inburgeraars uit.

Er bestaan duidelijke linken tussen verblijfsstatuut en de nationaliteit:

- 95% van de inburgeraars afkomstig uit EU15-landen, is volgmigrant;
- 70% van de inburgeraars afkomstig uit de nieuwe Europese lidstaten (uitbreiding naar EU27) is volgmigrant, voor 25,6% van hen is de verblijfsstatus 'andere';
- 72,7% van de inburgeraars uit MONA-landen is volgmigrant, 13,8% zijn asielzoekers en voor 12,2% is de status 'andere';
- inburgeraars uit Oost-Europa hebben vaak het statuut van asielzoeker (37,6%) of van volgmigrant (28,3%). Voor 28,1% is de status 'andere';
- wat inburgeraars uit SSA-landen betreft, stellen we vast dat 42,9% hier als asielzoeker verblijft en 33,3% als volgmigrant;
- inburgeraars uit AP-landen zijn volgmigranten (50,7%) of hebben een 'andere' status (37,7%).

Wanneer we per verblijfsstatus kijken naar de nationaliteitsverdeling, zien we dat meer dan de helft (52,7%) van de volgmigranten afkomstig is uit EU15-landen, en bij uitbreiding, dat 63,8% van de volgmigranten afkomstig is uit één van de landen behorend tot de EER. 18,5% van de volgmigranten blijkt uit landen behorend tot de groep Midden-Oosten - Noord-Afrika te komen.

Een kwart (25,9%) van de asielzoekers is afkomstig uit Oost-Europa, een kwart (25,0%) uit SubSahara-Afrika en bijna een kwart (24,2%) uit MONA.

Arbeidsmigranten blijken dan weer voornamelijk afkomstig uit EU15 (48,1%) en EU27 (30,9%).

3.1.2 Verplichten en rechthebbenden

We stellen vast dat het merendeel (59,6%) van de inburgeraars als rechthebbend gecategoriseerd werd. Slechts 7,4% behoorde tot de groep van verplichten.⁷

Voor het overige, toch wel grote deel (ongeveer één op drie) van de inburgeraars was de situatie eerder onduidelijk (INB-code 3=niet gekend of INB-code 9=indien behorend tot de doelgroep, dan verplicht). Hierdoor is het moeilijk

⁷ Wat Brussel betreft: 194 personen stonden met INB-code=3 genoteerd, achttien personen waren gecategoriseerd als verplicht (INB-code=1) en 28 personen als rechthebbend. Deze beperkte vertegenwoordiging van Brussel kan dus geen verklaring zijn voor het kleine aandeel verplichten.

om de tweedeling tussen rechthebbenden en verplichten strikt te hanteren en te analyseren.

- Er zijn opmerkelijke verschillen qua profiel tussen rechthebbenden en verplichten:
- zo blijkt bijna drie vierden (71,6%) van de verplichten vrouw te zijn, t.o.v. 50,6% vrouwen bij de rechthebbenden;
 - qua leeftijdsamenstelling zien we geen grote verschillen tussen beide groepen;
 - wat het opleidingsniveau betreft, stellen we vast dat deze informatie ontbreekt voor 35,1% van de verplichten en voor 74,0% van de rechthebbenden. Wanneer we deze buiten beschouwing laten,⁸ stellen we vast dat het opleidingsniveau van de verplichten (waarvan het opleidingsniveau gekend is), gemiddeld lager ligt dan bij de rechthebbenden van wie het opleidingsniveau gekend is: 44,8% van de verplichten heeft maximum lager secundair onderwijs gevolgd, t.o.v. 35,2% van de rechthebbenden;
 - naar nationaliteit zien we zoals te verwachten ook een duidelijk verschil tussen verplichten en rechthebbenden: zo stellen we vast dat 61,1% van de rechthebbenden over een EU15-nationaliteit beschikt, t.o.v. 1,9% van diegenen die als verplicht gecodeerd staan. Daarentegen is 39,7% van de verplichten afkomstig uit een MONA-land, t.o.v. 14,5% van de rechthebbenden. 16,3% van de verplichten zijn afkomstig uit OE-landen (t.o.v. 2,1% van de rechthebbenden) en 13,3% van de verplichten uit een AP-land (t.o.v. 4,1% van de rechthebbenden).

Zowel binnen de groep van verplichten als binnen de groep van rechthebbenden, vormden de volgmigranten de grootste groep. Bij rechthebbenden gaat het om 97,6% volgmigranten, bij de verplichten om 75,8% volgmigranten en 22,9% asielzoekers.

Bij diegenen waarvan niet geweten is of ze verplicht of rechthebbend zijn (INB-code=3), vormen de asielzoekers de grootste groep. Het grootste gedeelte van de groep die verplicht is indien blijkt dat ze tot de doelgroep behoren (INB-code=9), wordt ingevuld door de groep waarvan de verblijfsstatus tot de groep 'andere' gecategoriseerd werd.

Ook de groep 'andere' bestaat voornamelijk uit de groep van mensen die verplicht zijn indien ze tot de doelgroep behoren.

Er bestaan duidelijke linken tussen nationaliteit, verblijfsstatuut en het al dan niet verplicht zijn om een inburgeringstraject te volgen.

⁸ Hierbij gaan we ervan uit dat het al dan niet invullen van deze variabele binnen de groep toevallig verdeeld is.

Tabel 5.2 Samenstelling naar verblijfsstatus per verplicht/rechthebbend

	Volgmigranten	Asielzoekers	Geregulariseerd	Erkende vluchtelingen	Arbeidsmigranten	Andere	Onbekend	Totaal
INB-code=1 verplicht	3 005 (75,8%) (8,2%)	906 (22,8%) (14,9%)	7 (0,2%) (1,2%)	24 (0,6%) (19,5%)	6 (0,1%) (0,8%)	16 (0,4%) (0,2%)	1 (0,0%) (1,1%)	3 965 (100,0%) (7,4%)
INB-code=2 rechthebbend	31 185 (97,6%) (84,7%)	102 (0,3%) (1,7%)	1 (0,0%) (0,2%)	3 (0,0%) (2,4%)	469 (1,5%) (64,4%)	202 (0,6%) (2,2%)	1 (0,0%) (1,1%)	31 963 (100,0%) (59,6%)
INB-code=3 niet geweten	2 019 (28,9%) (5,5%)	4 855 (69,5%) (79,8%)	22 (0,3%) (3,8%)	44 (0,6%) (35,8%)	10 (0,1%) (1,4%)	34 (0,5%) (0,4%)	1 (0,0%) (1,1%)	6 985 (100,0%) (13,0%)
INB-code=9 indien doelgroep, dan verplicht	444 (4,3%) (1,2%)	63 (0,6%) (1,0%)	540 (5,2%) (93,7%)	47 (0,5%) (38,2%)	235 (2,3%) (32,3%)	8 946 (87,1%) (96,8%)	1 (0,0%) (1,1%)	10 276 (100,0%) (19,2%)
Onbekend	147 (32,4%) (0,4%)	156 (34,4%) (2,6%)	6 (1,3%) (1,0%)	5 (1,1%) (4,1%)	8 (1,8%) (1,1%)	42 (9,2%) (0,5%)	90 (19,8%) (95,7%)	454 (100,0%) (0,9%)
Totaal	36 800 (68,6%) (100,0%)	6 082 (11,3%) (100,0%)	576 (1,1%) (100,0%)	123 (0,2%) (100,0%)	728 (1,4%) (100,0%)	9 240 (17,2%) (100,0%)	94 (0,2%) (100,0%)	53 643 (100,0%) (100,0%)

Bron: KSZ-KBI-bestand; bewerkingen HIVA

De tabel toont ook dat 84,7% van de volgmigranten als rechthebbenden geregistreerd staan.

Ongeveer 80% van de asielzoekers heeft INB-code 3 gekregen, wat betekent dat het onbekend is of deze personen rechthebbend of verplicht zijn. De overigen zijn geregistreerd als verplichten.

Bijna 94% van de geregulariseerden vallen onder de groep waarvan gesteld wordt dat ze verplicht zijn, indien ze tot de doelgroep behoren.

Twee derden van de arbeidsmigranten behoort tot de groep van rechthebbenden, van ongeveer één derde wordt gesteld dat ze verplicht zijn indien ze tot de doelgroep behoren.

Zowel binnen de groep van verplichten als binnen de groep van rechthebbenden, vormden de volgmigranten de grootste groep. Toch zijn er grote verschillen qua nationaliteitsprofiel van deze volgmigranten. Bij de volgmigranten die verplicht zijn, gaat het voornamelijk om mensen uit de MONA-landen (45,5%) of mensen uit AP-landen (16,8%). Volgmigranten die rechthebbend zijn, zijn in 61,1% van de gevallen afkomstig uit EU15-landen (of bij uitbreiding in 72,7% van de gevallen uit EER-landen).

3.2 Eerste stap: afbakenen van de groepen

Niet-starters en starters die al dan niet afhaken (op basis van KBI-bestand)⁹

We baseren ons op het KBI-bestand om de personen in te delen in de drie groepen die de voornaamste basis van onze verdere analyses zullen uitmaken, namelijk (1) de groep van niet-starters, (2) de groep van starters die afhaken¹⁰ en (3) de groep van starters die een attest behalen.

Tabel 5.3 Verdeling tussen niet-starters, afhakers en diegenen die een attest behaalden

	N	%
Groep 1: niet-starters	31 200	58,0
Groep 2: starters maar afhakers	13 695	25,5
Groep 3: starters die een attest behalen	8 873	16,5
Totaal	53 768*	100,0

* 29 personen stonden geregistreerd als niet-starters maar met attest; omdat we niet konden nagaan tot welke groep zij zuiver behoorden, hebben we deze personen voor verdere analyses uitgesloten.

Bron: KSZ-KBI-bestand; bewerkingen HIVA

⁹ Zoals aangeleverd via KSZ.

¹⁰ Zowel de waarden 'NULL' als 'nee' op de variabele IB-Attest, werden hier beschouwd als het niet halen van het attest.

De overgrote groep van personen die we terugvinden binnen deze populatie, zijn niet-starters (58,0%). Ongeveer één op vier inburgeraars (25,5%) start met een traject maar haakt voortijdig af. 16,5% behaalt (uiteindelijk) een attest.¹¹

3.3 Samenstelling en profiel van de groepen (op basis van KBI-bestand)

3.3.1 Samenstelling van de groepen naar geslacht

In de volgende tabel geven we de samenstelling per groep. We stellen vast dat de groepen significant van elkaar verschillen qua samenstelling naar geslacht.

Tabel 5.4 Samenstelling naar geslacht per groep

	Man	Vrouw	Totaal
Groep 1: niet-starters	16 183 (52,2%) (60,2%)	14 850 (47,8%) (55,7%)	31 033 (100,0%) (58,0%)
Groep 2: starters maar afhakers	6 614 (48,5%) (24,6%)	7 015 (51,5%) (26,3%)	13 629 (100,0%) (25,5%)
Groep 3: starters die een attest behalen	4 072 (46,0%) (15,2%)	4 784 (54,0%) (18,0%)	8 856 (100,0%) (16,5%)
Totaal	26 869 (50,2%) (100,0%)	26 649 (49,8%) (100,0%)	53 518 (100,0%) (100,0%)

Bron: KSZ-KBI-bestand; bewerkingen HIVA

Zo zien we dat het totaalbestand ongeveer evenveel mannen als vrouwen telt. Tussen de groepen stellen we verschillen vast. Bij de groep die niet start, tellen we meer mannen (52,2%) dan vrouwen (47,8%). Bij de andere groepen is de verhouding omgekeerd: 51,5% vrouwen bij de afhakers en 54,0% vrouwen bij de attest-behalers. (We zagen reeds dat diegenen die verplicht waren om een inburgeringstraject te volgen, voornamelijk vrouwen waren.)

Het betreft kleine verschillen die wel statistisch significant blijken (met andere woorden de kans dat de geobserveerde verschillen louter aan toeval zouden te wijten zijn, is zeer klein).

In totaal zal 60,2% van alle mannen die zouden kunnen gestart zijn met een inburgeringstraject, niet starten, t.o.v. 55,7% van de vrouwen.

Van de mannen zal uiteindelijk 15,2% een attest behalen, bij de vrouwen ligt dit aandeel iets hoger: 18,0% behaalt een attest.

¹¹ Een aantal personen behaalde hun attest evenwel een hele tijd na startdatum, namelijk in 2009.

24,6% van de mannen en 26,3% van de vrouwen, startten maar haakten af.

3.3.2 Samenstelling van de groepen naar opleidingsniveau

Van het merendeel (64,6%, bijna twee derden) van de personen die hadden kunnen starten of die gestart zijn met het inburgeringstraject, kennen we het opleidingsniveau niet. Indien het opleidingsniveau wel gekend is, stelden we reeds vast dat het gemiddelde scholingsniveau eerder laag is: slechts een kwart van deze personen heeft een hogere scholing gevolgd.

Van diegenen van wie het opleidingsniveau wel gekend is, geven we eerst de verdeling over de verschillende groepen:

- 17,6% van de personen met maximum lager secundair onderwijs startte niet, 51,6% startte wel maar haakte af en 30,8% behaalde een attest (n=7 253);
- 21,5% van de personen met maximum hoger secundair onderwijs startte niet, 38,6% startte wel maar haakte af en 39,9% behaalde een attest (n=6 571);
- 21,8% van de hogergeschoolden startte niet, 35,8% startte wel maar haakte af en 42,4% behaalde een attest (n=4 854).

Opmerkelijk is dus dat laaggeschoolden beduidend vaker het inburgeringstraject wel starten maar niet beëindigen en afhaken (in vergelijking met hogergeschoolden). De kans dat zij een attest behalen ligt lager.

Wanneer we kijken naar de samenstelling per groep, is het duidelijk dat bij de groep van niet-starters het opleidingsniveau vaker niet geregistreerd werd dan bij de andere groepen. Het opleidingsniveau werd het vaakst geregistreerd bij diegenen die een attest behaald hebben. Daarom voeren we de analyses enkel uit op die personen waarvan het opleidingsniveau wel bekend is, om zo vertekening te wijten aan de scheve beschikbaarheid van de data, te vermijden.¹²

Van diegenen waarvan het opleidingsniveau gekend is, vinden we binnen de groep afhakers het grootste aandeel on/laaggeschoolden terug.

Opmerkelijk is dat qua opleidingssamenstelling, de groep van niet-starters (waarvan we het opleidingsniveau kennen) en de groep attestbehalers, vergelijkbaar zijn. In vergelijking met de andere groepen heeft de groep die uiteindelijk een attest behaald heeft, het grootste aandeel hooggeschoolden. Ook de niet-starters waarvan het opleidingsniveau gekend is, tellen een hoog aandeel hooggeschoolden.

¹² Hierbij gaan we ervan uit dat het al dan niet invullen van deze variabele binnen de groep toevallig verdeeld is.

Tabel 5.5 Samenstelling naar opleidingsniveau per groep

	On/ laaggeschoold	Midden- geschoold	Hoog- geschoold	Andere	Onbekend	Totaal
Groep 1: niet-starters	1 276 (4,1%) (17,6%)	1 413 (4,5%) (21,5%)	1 058 (3,4%) (21,8%)	50 (0,2%) (15,4%)	27 399 (87,8%) (78,8%)	31 196 (100,0%) (58,0%)
Groep 2: starters maar afhakers	3 742 (27,3%) (51,6%)	2 535 (18,5%) (38,6%)	1 738 (12,7%) (35,8%)	155 (1,1%) (47,7%)	5 521 (40,3%) (15,9%)	13 691 (100,0%) (25,5%)
Groep 3: starters die een attest behalen	2 235 (25,2%) (30,8%)	2 623 (29,6%) (39,9%)	2 058 (23,2%) (42,4%)	120 (1,3%) (36,9%)	1 835 (20,7%) (5,3%)	8 871 (100,0%) (16,5%)
Totaal	7 253 (13,5%) (100,0%)	6 571 (12,2%) (100,0%)	4 854 (9,0%) (100,0%)	325 (0,6%) (100,0%)	34 755 (64,6%) (100,0%)	53 758 (100,0%) (100,0%)

Bron: KSZ-KBI-bestand; bewerkingen HIVA

De samenstelling per groep wordt weergegeven in volgende tabel.

Tabel 5.6 Samenstelling naar opleidingsniveau per groep

	On/ laaggeschoold	Midden- geschoold	Hoog- geschoold	Andere	Totaal
Groep 1: niet-starters	1 276 (33,6%)	1 413 (37,2%)	1 058 (27,9%)	50 (1,3%)	3 797 (100,0%)
Groep 2: starters maar afhakkers	3 742 (45,8%)	2 535 (31,0%)	1 738 (21,3%)	155 (1,9%)	8 170 (100,0%)
Groep 3: starters die een attest behalen	2 235 (31,8%)	2 623 (37,3%)	2 058 (29,2%)	120 (1,7%)	7 036 (100,0%)
Totaal	7 253 (38,2%)	6 571 (34,6%)	4 854 (25,5%)	325 (1,7%)	19 003 (100,0%)

Bron: KSZ-KBI-bestand; bewerkingen HIVA

3.3.3 Samenstelling van de groepen naar leeftijdscategorie

Naar leeftijd stelden we reeds vast dat de groep van inburgeraars een eerder jonge groep is: 40,5% is tussen 25 en 35 jaar oud, 23,8% is tussen 35 en 45 jaar. 17,3% is jonger dan 25, slechts 18,4% is ouder dan 45 jaar.

We geven eerst de verdeling per leeftijdsgroep naar niet-starters, afhakkers en attestbehalers:

- 90,7% van de -18-jarigen startte niet, 8,2% startte wel maar haakte af en 1,0% behaalde een attest (n=97).¹³

Voor de overige leeftijdscategorieën stellen we vast dat het aandeel niet-starters toeneemt vanaf 35 jaar naarmate de leeftijd stijgt. Het aandeel attestbehalers neemt vanaf 35 jaar verder af.

- 56,6% van de 18-25-jarigen startte niet, 26,2% startte wel maar haakte af en 17,2% behaalde een attest (n=9 150);
- 53,2% van de 25-35-jarigen startte niet, 26,8% startte wel maar haakte af en 20,0% behaalde een attest (n=21 676);
- 59,6% van de 35-45-jarigen startte niet, 24,3% startte wel maar haakte af en 16,1% behaalde een attest (n=12 725);
- 64,5% van de 45-55-jarigen startte niet, 23,8% startte wel maar haakte af en 11,6% behaalde een attest (n=5 631);
- 69,7% van de 55-65-jarigen startte niet, 22,8 startte wel maar haakte af en 7,5% behaalde een attest (n=2 700).

¹³ Aangezien alle personen met INBcode=M uit het bestand verwijderd werden, is het opmerkelijk dat we toch nog 97 personen terugvinden die jonger zijn dan 18 jaar (gebaseerd op leeftijd beschikbaar via KSZ).

Tabel 5.7 Samenstelling naar leeftijd per groep

	<18	18-25	25-35	35-45	45-55	55-65	65-75	75+	Totaal
Groep 1: niet-starters	88 (0,3%) (90,7%)	5 183 (16,7%) (56,6%)	11 533 (37,2%) (53,2%)	7 583 (24,4%) (59,6%)	3 632 (11,7%) (64,5%)	1 883 (6,1%) (69,7%)	835 (2,7%) (72,8%)	296 (0,9%) (75,5%)	31 033 (100,0%) (58,0%)
Groep 2: starters maar afhakers	8 (0,1%) (8,2%)	2 397 (17,6%) (26,2%)	5 803 (42,6%) (26,8%)	3 087 (22,6%) (24,3%)	1 343 (9,8%) (23,8%)	615 (4,5%) (22,8%)	281 (2,1%) (24,5%)	95 (0,7%) (24,2%)	13 629 (100,0%) (25,5%)
Groep 3: starters die een attest behalen	1 (0,01%) (1,0%)	1 570 (17,7%) (17,2%)	4 340 (49,0%) (20,0%)	2 055 (23,2%) (16,1%)	656 (7,4%) (11,6%)	202 (2,3%) (7,5%)	31 (0,3%) (2,7%)	1 (0,01%) (0,3%)	8 856 (100,0%) (16,5%)
Totaal	97 (0,2%) (100,0%)	9 150 (17,1%) (100,0%)	21 676 (40,5%) (100,0%)	12 725 (23,8%) (100,0%)	5 631 (10,5%) (100,0%)	2 700 (5,1%) (100,0%)	1 147 (2,1%) (100,0%)	392 (0,7%) (100,0%)	53 518 (100,0%) (100,0%)

Bron: KSZ-KBI-bestand; bewerkingen HIVA

En dan opmerkelijk, de aanwezigheid van 65-plussers in het bestand:

- 72,8% van de 65-75-jarigen startte niet, 24,5% startte wel maar haakte af en 2,7 behaalde een attest (n=1 147);
- 75,5% van de 75+-jarigen startte niet, 24,2% startte wel maar haakte af en 0,3% behaalde een attest (n=392).

De samenstelling per groep wordt weergegeven in tabel 5.7.

De groep starters en zeker de groep attestbehalers telt een groter aandeel <45-jarigen: bij de niet-starters is 78,6% jonger dan 45, bij de afhakers bedraagt dit 82,9% en 89,9% van de attestbehalers is jonger dan 45 jaar.

3.3.4 Samenstelling van de groepen naar nationaliteitsgroep

De inburgeraars werden gegroepeerd in elf categorieën naar nationaliteitsgroep:

- EU15: de landen behorend tot EU15;
- +EU27: de twaalf bijkomende landen die, samen met de EU15, de EU27 uitmaken;
- +EER: de drie bijkomende landen die samen met de landen van de EU27, de EER uitmaken;
- OE: de landen uit Oost-Europa die niet behoren tot de EU27;
- HIC: geïndustrialiseerde landen zoals Verenigde Staten van Amerika, Canada, Nieuw-Zeeland, Singapore, Zwitserland, Australië;
- MONA: landen uit Midden-Oosten, Noord-Afrika;
- SSA: landen uit SubSahara-Afrika;
- AP: landen uit het gebied Asian Pacific;
- CA: landen uit Centraal-Azië;
- LAC: landen uit Midden- en Latijns-Amerika.

We zagen reeds dat de grootste groep van de inburgeraars (38,8%) afkomstig is uit één van de landen behorend tot de EU15. Wanneer we de volledige EER in beschouwing nemen (EU15, +EU27 en +EER in de tabel) stellen we vast dat de helft (50,0%) van de inburgeraars uit landen behorend tot de EER afkomstig is. Daarnaast is 17,8% afkomstig uit Midden-Oosten - Noord-Afrika, 8,1% uit AP-landen, 7% uit Oost-Europa en 5,9% uit de regio SubSahara-Afrika.

Tabel 5.8 Samenstelling naar nationaliteitsgroep per groep

	EU15	+EU27	+EER	OE	HIC	MONA	SSA	AP	CA	LAC	Onbekend	Totaal
Groep 1: niet-starters	16 402 (55,7%) (84,5%)	3 679 (12,5%) (66,7%)	63 (0,2%) (75,9%)	1 184 (4,0%) (33,8%)	865 (2,9%) (66,9%)	2 883 (9,8%) (32,3%)	1 006 (3,4%) (33,9%)	1 688 (5,7%) (41,7%)	537 (1,8%) (34,7%)	528 (1,8%) (41,3%)	631 (2,1%) (42,9%)	29 466 (100,0%) (58,9%)
Groep 2: starters maar afhakers	2 356 (18,8%) (12,1%)	1 296 (10,4%) (23,5%)	17 (0,1%) (20,5%)	1 169 (9,3%) (33,3%)	340 (2,7%) (26,3%)	3 637 (29,1%) (40,8%)	846 (6,8%) (28,5%)	1 413 (11,3%) (34,9%)	488 (3,9%) (31,5%)	418 (3,3%) (32,7%)	520 (4,2%) (35,4%)	12 500 (100,0%) (25,0%)
Groep 3: starters die een attest behalen	645 (8,0%) (3,3%)	542 (6,7%) (9,8%)	3 (0,04%) (3,6%)	1 154 (14,3%) (32,9%)	88 (1,1%) (6,8%)	2 403 (29,8%) (26,9%)	1 117 (13,8%) (37,6%)	944 (11,7%) (23,3%)	523 (6,5%) (33,8%)	332 (4,1%) (26,0%)	318 (3,9%) (21,6%)	8 069 (100,0%) (16,1%)
Totaal	19 403 (38,8%) (100,0%)	5 517 (11,0%) (100,0%)	83 (0,2%) (100,0%)	3 507 (7,0%) (100,0%)	1 293 (2,6%) (100,0%)	8 923 (17,8%) (100,0%)	2 969 (5,9%) (100,0%)	4 045 (8,1%) (100,0%)	1 548 (3,1%) (100,0%)	1 278 (2,5%) (100,0%)	1 469 (2,9%) (100,0%)	50 035 (100,0%) (100,0%)

Bron: KSZ-KBI-bestand; bewerkingen HIVA

Per nationaliteitsgroep zien we grote verschillen naargelang al dan niet deelnemen aan en succesvol afronden van het inburgeringstraject:

- zo zien we dat 84,5% van de EU15 niet startte, 12,1% startte wel maar haakte af en slechts 3,3% behaalde een attest (n=19 403);
- ook de andere EU-nationaliteiten behalen zelden een attest: 66,7% van de +EU27 startte niet, 23,5% startte wel maar haakte af en 9,8% behaalde een attest (n=5 517). 75,9% van de +EER startte niet, 20,5% startte wel maar haakte af en 3,6% behaalde een attest (n=83);
- ook personen uit HIC-landen nemen in mindere mate deel aan het traject: 66,9% van de HIC startte niet, 26,3% startte wel maar haakte af en 6,8% behaalde een attest (n=1 293).

Dit in tegenstelling tot de overige inburgeraars met een niet-westerse nationaliteit:

- 33,8% van de inburgeraars met OE-nationaliteit startte niet, 33,3% startte wel maar haakte af en 32,9% behaalde een attest (n=3 507);
- 32,3% van de inburgeraars uit MONA-landen startte niet, 40,7% startte wel maar haakte af en 26,9% behaalde een attest (n=8 923);
- 33,9% van de inburgeraars uit landen behorend tot SSA startte niet, 28,5% startte wel maar haakte af en 37,6% behaalde een attest (n=2 969), daarmee de best presterende regio;
- 41,7% van de inburgeraars uit AP-landen startte niet, 34,9% startte wel maar haakte af en 23,3% behaalde een attest (n=4 045);
- 34,7% van de inburgeraars uit CA-landen startte niet, 31,5% startte wel maar haakte af en 33,8% behaalde een attest (n=1 548);
- 41,3% van de inburgeraars uit LAC-landen startte niet, 32,7% startte wel maar haakte af en 26,0% behaalde een attest (n=1 278).

De samenstelling per groep wordt weergegeven in tabel 5.8.

De groep van niet-starters bevat een groot aandeel inwoners van de EER. De andere groepen tellen een groter aandeel inwoners uit OE, MONA, AP en SSA.

3.3.5 Samenstelling van de groepen naar verblijfsstatus

We maakten een onderscheid tussen 6 grote groepen naar verblijfsstatus: volgmigranten, asielzoekers, geregulariseerden, erkende vluchtelingen, arbeidsmigranten en anderen.

Zoals reeds vermeld, bleek het grootste aandeel (68,4%) van de inburgeraars onder het statuut van volgmigratie te vallen. Asielzoekers vormen een andere grote groep (11,3%).

Tabel 5.9 Samenstelling naar verblijfsstatus per groep

	Volgmigranten	Asielzoekers	Geregulariseerd	Erkende vluchtelingen	Arbeidsmigranten	Andere	Onbekend	Totaal
Groep 1: niet-starters	24 188 (77,5%) (65,7%)	1 252 (4,0%) (20,6%)	14 (0,04%) (2,4%)	8 (0,03%) (6,4%)	34 (0,1%) (4,7%)	5 525 (17,7%) (59,7%)	179 (0,6%) (93,2%)	31 200 (100,0%) (58,0%)
Groep 2: starters maar afhakers	8 012 (58,5%) (21,8%)	2 018 (14,7%) (33,2%)	286 (2,1%) (49,1%)	79 (0,6%) (63,7%)	556 (4,1%) (76,4%)	2 735 (20,0%) (29,6%)	9 (0,1%) (4,7%)	13 695 (100,0%) (25,5%)
Groep 3: starters die een attest behalen	4 602 (51,9%) (12,5%)	2 820 (31,8%) (46,3%)	283 (3,2%) (48,5%)	37 (0,4%) (29,8%)	138 (1,6%) (19,0%)	989 (11,1%) (10,7%)	4 (0,05%) (2,1%)	8 873 (100,0%) (16,5%)
Totaal	36 802 (68,4%) (100,0%)	6 090 (11,3%) (100,0%)	583 (1,1%) (100,0%)	124 (0,2%) (100,0%)	728 (1,4%) (100,0%)	9 249 (17,2%) (100,0%)	192 (0,4%) (100,0%)	53 768 (100,0%) (100,0%)

Bron: KSZ-KBI-bestand; bewerkingen HIVA

We stellen een groot verschil naar groepsindeling vast tussen volgmigranten en de overige categorieën.

- 65,7% van de volgmigranten startte niet, 21,8% startte wel maar haakte af en 12,5% behaalde een attest (n=36 802);
- Vooral het onderscheid met de andere grote groep, namelijk asielzoekers valt op. 20,6% van de asielzoekers startte niet, 33,2% startte wel maar haakte af en bijna de helft, 46,3%, behaalde uiteindelijk een attest (n=6 090);
- De best presterende groep bleek de (weliswaar kleinere groep van) geregulariseerden: slechts 2,4% van de geregulariseerden startte niet, 49,1% startte wel maar haakte af en 48,5% behaalde een attest (n=583);
- 6,4% van de kleine groep erkende vluchtelingen startte niet, 63,7% startte wel maar haakte af en 29,8% behaalde een attest (n=124);
- Slechts 4,7% van de arbeidsmigranten startte niet, maar liefst 76,4% startte wel maar haakte af, en 19,0% behaalde uiteindelijk een attest (n=728);
- 59,7% van de restcategorie 'andere' startte niet, 29,6% startte wel maar haakte af en 10,7% behaalde een attest (n=9 249).

We kwamen tot volgende verdeling per groep (tabel 5.9).

De groepen (vooral starters en niet-starters) verschillen zoals te verwachten naar samenstelling qua verblijfsstatus: 77,5% van de niet-starters is volgmigrant, 31,8% van de attestbehalers is asielzoeker en de helft (51,9%) volgmigrant.

3.3.6 Samenstelling van de groepen naar verplicht of rechthebbend (INB-code)

Aangezien in het hier geanalyseerde databestand, personen opgenomen zijn die in de periode 2005-2006 hadden kunnen starten met het inburgeringstraject, maken we enkel een onderscheid tussen verplichten en rechthebbenden.

We stellen reeds vast dat het merendeel (59,6%) van de geanalyseerde personen als rechthebbend gecategoriseerd werd. Slechts 7,4% behoorde tot de verplichten. Voor het overige, toch wel grote deel (ongeveer één op drie) van de inburgeraars was de situatie eerder onduidelijk. Zoals reeds vermeld, is het hierdoor moeilijk om de tweedeling tussen rechthebbenden en verplichten strikt te hanteren en te analyseren.

Van diegenen die verplicht waren om een inburgeringstraject te volgen (INB-code=1) zien we dat 26,4% toch niet gestart is. 30,1% behaalde een attest en 43,5% haakte alsnog af.

71,0% van de rechthebbenden (INB-code=2) is niet gestart met een inburgeringstraject. Slechts 10,2% behaalde een attest en 18,8% haakte af.

Tabel 5.10 Samenstelling naar INB-code per groep

	INB-code=1 verplicht	INB-code=2 rechthebbend	INB-code=3 niet geweten	INB-code=9 indien doelgroep, dan verplicht	Onbekend	Totaal
Groep 1: niet-starters	1 046 (3,4%) (26,4%)	22 682 (72,9%) (71,0%)	1 734 (5,6%) (24,8%)	5 501 (17,7%) (53,5%)	130 (0,4%) (28,6%)	31 093 (100,0%) (57,8%)
Groep 2: starters maar afhakers	1 724 (12,6%) (43,5%)	6 021 (44,0%) (18,8%)	2 501 (18,3%) (35,8%)	3 276 (23,9%) (31,9%)	160 (1,2%) (35,2%)	13 682 (100,0%) (25,5%)
Groep 3: starters die een attest behalen	1 195 (13,5%) (30,1%)	3 260 (36,8%) (10,2%)	2 750 (31,0%) (39,4%)	1 499 (16,9%) (14,6%)	164 (1,8%) (36,1%)	8 868 (100,0%) (16,5%)
Totaal	3 965 (7,4%) (100,0%)	31 963 (59,6%) (100,0%)	6 985 (13,0%) (100,0%)	10 276 (19,2%) (100,0%)	454 (0,8%) (100,0%)	53 643 (100,0%) (100,0%)

Bron: KSZ-KBI-bestand; bewerkingen HIVA

Opmerkelijk is dat slechts 24,8% van de personen met INB-code=3 (niet geweten) niet startte met het inburgeringstraject. 35,8% van deze groep haakte af en 39,4% haalde uiteindelijk een attest (daarmee de best presterende groep).

53,5% van de personen met INB-code=9 (verplicht indien behorend tot de doelgroep) startte niet met het inburgeringstraject, 31,9% haakte na het starten af en 14,6% van deze groep zou uiteindelijk een attest behalen.

Tabel 5.10 geeft het profiel per groep.

De groepen (vooral starters en niet-starters) verschillen zoals te verwachten naar samenstelling tussen verplichten en rechthebbenden: het grootste aandeel verplichten vinden we terug bij diegenen die een attest behaalden. Opmerkelijk is ook het grote aandeel van mensen met INB-code=3 binnen de groep die een attest behaalde.

3.4 De situatie laatste kwartaal 2007 (op basis van gekoppeld KBI-KSZ-bestand)

3.4.1 Aan het werk of niet?

In eerste instantie gingen we na hoe groot het aandeel werkenden (als werknemer (RSZ-RSZPPO) of als zelfstandige (RSVZ)) was, minimum 1 jaar na het (potentieel) starten van het inburgeringstraject.

We stelden vast dat 32,7% van de inburgeraars aan de slag was in 2007 (laatste kwartaal).

Tabel 5.11 Aandeel werkenden (laatste kwartaal 2007) per groep

	Niet gewerkt	Gewerkt	Totaal
Groep 1: niet-starters	22 175 (71,7%)	8 770 (28,3%)	30 945 (100,0%)
Groep 2: starters maar afhakers	8 614 (63,2%)	5 007 (36,8%)	13 621 (100,0%)
Groep 3: starters die een attest behalen	3 877 (55,8%)	3 066 (44,2%)	6 943 (100,0%)
Totaal	34 666 (67,3%)	16 843 (32,7%)	51 509 (100,0%)

Ook de jongeren -18 jaar zijn uitgesloten van deze analyse (naast de jongeren met INB-code=INBM).

Ook de personen behorend tot groep 3, die na december 2007 hun attest behaald hebben, zijn uitgesloten uit deze analyse.

Bron: KSZ-KBI-bestand; bewerkingen HIVA

We stellen vast dat de groep van niet-starters het laagste aandeel werkenden telt (28,3% heeft gewerkt gedurende het laatste kwartaal van 2007) en de groep van attestbehalers het grootste aandeel werkenden (44,2%).

Inburgeraars met een attest blijken dus vaker aan het werk dan hun collega's die afhaakten, en nog vaker dan hun collega's die niet gestart zijn met het inburgeringstraject.

Verschillende verklaringen voor deze bevindingen zijn mogelijk, maar het is niet mogelijk om op basis van deze bevindingen uitspraken te doen over oorzaken en gevolgen. Zo zou het kunnen dat personen met de meeste kansen op de arbeidsmarkt, ook de personen zijn die het meest gemotiveerd waren om een attest te behalen. Maar het is evenzeer mogelijk dat deze personen door het afleggen van het inburgeringstraject, hun kansen op de arbeidsmarkt verhoogden.

Bovendien hebben we reeds vastgesteld dat de drie verschillende groepen sterk van elkaar verschillen naar profielkenmerken (geslacht, opleidingsniveau, nationaliteit, leeftijd, verblijfsstatus, ...). Deze verschillen (en andere niet-observeerbare verschillen) kunnen mogelijk ook mee de vastgestelde verschillen naar arbeidsmarktpositie verklaren. In een volgende fase hebben we via verdere analyse nagegaan of de gevonden verschillen inzake arbeidsmarktpositie tussen de groepen, blijven bestaan wanneer we de vastgestelde verschillen tussen groepen qua achtergrondkenmerken, onder controle houden.

Tabel 5.12 Aandeel werklozen (december 2007) per groep

	Niet voorkomend in de werkloosheidsbestanden	Wel voorkomend in de werkloosheidsbestanden	Totaal
Groep 1: niet-starters	29 585 (95,6%)	1 360 (4,4%)	30 945 (100,0%)
Groep 2: starters maar afhakers	12 655 (92,9%)	966 (7,1%)	13 621 (100,0%)
Groep 3: starters die een attest behalen	6 422 (92,5%)	521 (7,5%)	6 943 (100,0%)
Totaal	48 662 (94,5%)	2 847 (5,5%)	51 509 (100,0%)

Ook de jongeren -18 jaar zijn uitgesloten van deze analyse (naast de jongeren met INB-code=INBM).

Ook de personen behorend tot groep 3, die na december 2007 hun attest behaald hebben, zijn uitgesloten uit deze analyse.

Bron: KSZ-KBI-bestand; bewerkingen HIVA

Dit blijkt inderdaad het geval: via regressieanalyse hebben we aangetoond dat attestbehalers significant vaker aan het werk zijn dan afhakers, en die op hun beurt weer vaker dan niet-starters, ook wanneer de vastgestelde verschillen tussen

de groepen naar geslacht, leeftijd, nationaliteit, opleidingsniveau, verblijfsstatuut en inburgeringscode onder controle gehouden worden (de resultaten van deze regressieanalyse zijn opgenomen in bijlage).

Vervolgens kijken we naar het aandeel mensen dat gekend stond bij de RVA in deze periode.

De groep van starters en dan vooral van diegenen die een attest behaalden, is niet alleen vaker aan het werk maar vinden we ook vaker terug in de werkloosheidsstatistieken. Deze groep is dus vaker actief op de arbeidsmarkt (hetzij als werkende, hetzij als werkzoekenden).

3.4.2 Aan de slag als zelfstandige?

We focussen hier op diegenen die als zelfstandige actief zijn.

5,9% van de inburgeraars komt voor in de statistieken van de RSVZ (sociale verzekering van zelfstandigen) en heeft dus op het einde van 2007 een activiteit als zelfstandige uitgevoerd (al dan niet in combinatie met een job als loontrekkende). Opmerkelijke vaststelling is het grotere aandeel zelfstandigen binnen de groep van niet-starters en het kleinere aandeel binnen de groep van attestbehalers, een trend die tegengesteld is aan de vaststellingen die we gedaan hebben voor de totale groep van werkenden.

Tabel 5.13 Aandeel zelfstandigen (december 2007) per groep

	Niet voorkomend in de RSVZ-statistieken	Wel voorkomend in de RSVZ-statistieken	Totaal
Groep 1: niet-starters	28 889 (93,4%)	2 056 (6,6%)	30 945 (100,0%)
Groep 2: starters maar afhakers	12 890 (94,6%)	731 (5,4%)	13 621 (100,0%)
Groep 3: starters die een attest behalen	6 688 (96,3%)	255 (3,7%)	6 943 (100,0%)
Totaal	48 467 (94,1%)	3 042 (5,9%)	51 509 (100,0%)

Ook de jongeren -18 jaar zijn uitgesloten van deze analyse (naast de jongeren met INB-code=INBM).

Ook de personen behorend tot groep 3, die na december 2007 hun attest behaald hebben, zijn uitgesloten uit deze analyse.

Bron: K SZ-KBI-bestand; bewerkingen HIVA

3.5 Nomenclatuur van de socio-economische positie¹⁴

Onderstaande tabel toont de samenstelling van de groepen naar gedetailleerde socio-economische positie. Iedere persoon kan slechts aan één van deze categorieën toegewezen worden.

Vooraf opmerkelijk in deze tabel is de grote groep van 'andere'. De personen die toegewezen worden aan deze categorie, kunnen onder geen van de voorgaande nomenclatuurposities ondergebracht worden, grotendeels omdat ze niet beroepsactief zijn of omdat ze geen vervangingsinkomen of steun ontvangen. Tot deze groep behoren onder andere: huisvrouwen/huismannen, geschorste werkzoekenden, huishoudpersoneel dat niet aangegeven is bij RSZ, ouderen van wie de partner het gezinspensioen ontvangt, uitgaande grensarbeiders, personen die enkel via het Rijksregister of wachtregister gekend zijn bij de KSZ maar niet via de andere socialezekerheidsinstellingen, ... Daarnaast wordt de nomenclatuurpositie bepaald door de observatie op de laatste dag van het kwartaal. Vandaar kunnen ook personen die wel in de loop van het kwartaal maar niet op de laatste dag gekend zijn bij één van de socialezekerheidsinstellingen, voorkomen in deze categorie 'andere'.

We stellen vast dat vooral de groep niet-starters een groot aandeel 'andere' telt (65,3%). De groep van attestbehalers kent het laagste aandeel 'andere' (37,1%): personen behorend tot deze groep van attestbehalers zijn dus meer bekend bij de socialezekerheidsinstellingen, vaak omdat ze meer aan het werk zijn of meer voorkomen in de werkzoekendenstatistieken. Deze gegevens bevestigen dat de groepen van attestbehalers en afhakers, vaker beroepsactief zijn dan de groep van niet-starters.

¹⁴ Bijlage 4 omvat een uitgebreide bespreking van deze nomenclatuur en de wijze waarop ze samengesteld is.

Tabel 5.14 Samenstelling van de groepen naar socio-economische positie (laatste dag vierde kwartaal 2007)

	Groep 1	Groep 2	Groep 3	Totaal
Werkend in 1 job in loondienst	6 560 (21,2%)	4 152 (30,5%)	2 705 (39,0%)	13 417 (26,0%)
Werkend in meerder jobs in loondienst	154 (0,5%)	124 (0,9%)	106 (1,5%)	384 (0,7%)
Werkend als zelfstandige in hoofdberoep	1 616 (5,2%)	581 (4,3%)	180 (2,6%)	2 377 (4,6%)
Werkend als zelfstandige in bijberoep	134 (0,4%)	18 (0,1%)	10 (0,1%)	162 (0,3%)
Werkend als zelfstandige na pensioen	18 (0,1%)	3 (0,02%)	0 (0,0%)	21 (0,04%)
Werkend als helper in hoofdberoep	142 (0,5%)	68 (0,5%)	33 (0,5%)	243 (0,5%)
Werkend als helper in bijberoep	3 (0,01%)	1 (0,01%)	1 (0,01%)	5 (0,01%)
Werkend in loondienst en als zelfstandige/helper - voornaamste job in loondienst	112 (0,4%)	49 (0,4%)	21 (0,3%)	182 (0,3%)
Werkend in loondienst en als zelfstandige/helper - voornaamste job zelfstandige in hoofdberoep	24 (0,1%)	9 (0,1%)	7 (0,1%)	40 (0,1%)
Werkend in loondienst en als zelfstandige/helper - voornaamste job helper	7 (0,02%)	2 (0,01%)	3 (0,04%)	12 (0,02%)
Werkzoekend na voltijdse tewerkstelling, met werkloosheidsuitkering	505 (1,6%)	320 (2,3%)	136 (2,0%)	961 (1,9%)
Werkzoekend na vrijwillige deeltijdse tewerkstelling, met werkloosheidsuitkering	79 (0,3%)	22 (0,2%)	12 (0,2%)	113 (0,2%)
Werkzoekend na studies, met wachtuitkering of overbrugging	14 (0,1%)	13 (0,1%)	1 (0,01%)	28 (0,1%)

Ook de jongeren -18 jaar zijn uitgesloten van deze analyse (naast de jongeren met INB-code=INBM).

Ook de personen behorend tot groep 3, die na december 2007 hun attest behaald hebben, zijn uitgesloten uit deze analyse.

Bron: KSZ-KBI-bestand; bewerkingen HIVA

Tabel 5.14 Samenstelling van de groepen naar socio-economische positie (laatste dag vierde kwartaal 2007). Vervolg

	Groep 1	Groep 2	Groep 3	Totaal
Volledige loopbaanonderbreking/volledige tijdskrediet	11 (0,04%)	11 (0,1%)	4 (0,1%)	26 (0,1%)
Vrijstelling van inschrijving als werkzoekende	81 (0,3%)	42 (0,3%)	50 (0,7%)	173 (0,3%)
Leefloon	458 (1,5%)	550 (4,0%)	321 (4,6%)	1 329 (2,6%)
Financiële hulp	558 (1,8%)	748 (5,5%)	729 (10,5%)	2 035 (3,9%)
Pensioentrekking zonder werk	83 (0,3%)	35 (0,3%)	4 (0,1%)	122 (0,2%)
Volledig bruggepensioneerd	4 (0,01%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	4 (0,01%)
Rechtgevendende kinderen voor kinderbijslag	177 (0,6%)	105 (0,8%)	46 (0,7%)	328 (0,6%)
Andere	20 205 (65,3%)	6 768 (49,7%)	2 574 (37,1%)	29 547 (57,4%)
Totaal	30 945 (100,0%)	13 621 (100,0%)	6 943 (100,0%)	51 509 (100,0%)

Ook de jongeren -18 jaar zijn uitgesloten van deze analyse (naast de jongeren met INB-code=INBM).

Ook de personen behorend tot groep 3, die na december 2007 hun attest behaald hebben, zijn uitgesloten uit deze analyse.

Bron: Ksz-KBI-bestand; bewerkingen HIVA

3.5.1 Indien aan het werk, waar?

Op basis van de gegevens beschikbaar via de RSZ, kunnen we nagaan in welke sectoren de personen die aan het werk zijn als loontrekkende, tewerkgesteld zijn. De gegevens zijn beschikbaar tot op NACEBEL-code-2digit. Hier hebben we de verschillende sectoren gegroepeerd tot vijf grote categorieën.

Tabel 5.15 Verdeling van de loontrekkende werknemers per groep naar sector van tewerkstelling

	Groep 1	Groep 2	Groep 3	Totaal
Primaire sector	178 (2,7%)	225 (5,5%)	89 (3,4%)	492 (3,7%)
Secundaire sector-industrie	887 (13,4%)	584 (14,2%)	348 (13,3%)	1 819 (13,6%)
Secundaire sector-bouw	498 (7,5%)	312 (7,6%)	174 (6,7%)	984 (7,4%)
Tertiaire sector	4 054 (61,1%)	2 528 (61,5%)	1 728 (66,3%)	8 310 (62,2%)
Quartaire sector	983 (14,8%)	445 (10,8%)	266 (10,2%)	1 694 (12,7%)
Overige	34 (0,5%)	17 (0,4%)	1 (0,04%)	52 (0,4%)
Totaal	6 634 (100,0%)	4 111 (100,0%)	2 606 (100,0%)	13 351 (100,0%)

Ook de jongeren -18 jaar zijn uitgesloten van deze analyse (naast de jongeren met INB-code=INBM).

Ook de personen behorend tot groep 3, die na december 2007 hun attest behaald hebben, zijn uitgesloten uit deze analyse.

Bron: KSZ-KBI-bestand; bewerkingen HIVA

We stellen vast dat ongeacht de groep, het merendeel van de inburgeraars die als loontrekkende aan het werk zijn, aan de slag is binnen de tertiaire sector. Wanneer we naar de meer verfijnde indeling van deze tertiaire sector kijken, zien we dat dit voornamelijk tewerkstelling binnen de subsector 'dienstverlening aan bedrijven' omvat (NACEBEL-code 74), waaronder de interimsector valt, en binnen de horeca (NACEBEL-code 55).

Wanneer we de groepen met elkaar vergelijken, zien we dat vooral de attest-behalers een hoog aandeel tewerkgestelden binnen de tertiaire sector kennen. De niet-starters tellen dan weer een hoger aandeel tewerkgestelden binnen de quartaire sector in vergelijking met de andere groepen.

We hebben ook gekeken naar de ondernemingsgrootte van de organisaties waar de loontrekkenden aan de slag zijn. 30% van de inburgeraars werkt in bedrijven die meer dan 500 werknemers tellen, 14,6% is aan de slag in micro-ondernemingen

die minder dan vijf werknemers tewerkstellen. We stellen geen grote noemenswaardige verschillen tussen de groepen vast.

Tabel 5.16 Verdeling van de loontrekkende werknemers per groep naar bedrijfsgrootte

	Groep 1	Groep 2	Groep 3	Totaal
<5 werknemers	924 (14,0%)	668 (16,3%)	347 (13,3%)	1 939 (14,6%)
5-19 werknemers	1 194 (18,1%)	810 (19,5%)	416 (16,0%)	2 411 (18,1%)
20-49 werknemers	872 (13,2%)	557 (13,6%)	346 (13,3%)	1 775 (13,3%)
50-99 werknemers	560 (8,5%)	283 (6,9%)	195 (7,5%)	1 038 (7,8%)
100-499 werknemers	1 108 (16,8%)	627 (15,3%)	417 (16,0%)	2 152 (16,2%)
≥500 werknemers	1 947 (29,5%)	1 168 (28,5%)	885 (34,0%)	4 000 (30,0%)
Totaal	6 605 (100,0%)	4 104 (100,0%)	2 606 (100,0%)	13 351 (100,0%)

Ook de jongeren -18 jaar zijn uitgesloten van deze analyse (naast de jongeren met INB-code=INBM).

Ook de personen behorend tot groep 3, die na december 2007 hun attest behaald hebben, zijn uitgesloten uit deze analyse.

Bron: KSZ-KBI-bestand; bewerkingen HIVA

We kenden ook de beroepen van de zelfstandigen (N=3 042). We deelden de beroepen in in vijf beroepsclusters: landbouw en visserij, nijverheid en ambachten (productie), handel, vrije en intellectuele beroepen en diensten. Dit gaf volgende verdeling:

Tabel 5.17 Verdeling van de zelfstandigen per groep naar beroepscluster

	Groep 1	Groep 2	Groep 3	Totaal
Landbouw en visserij	69 (3,4%)	15 (2,0%)	6 (2,3%)	90 (2,9%)
Nijverheid en ambachten (productie)	603 (29,3%)	273 (37,4%)	82 (32,2%)	958 (31,5%)
Handel	933 (45,4%)	311 (42,5%)	111 (43,5%)	1 355 (44,5%)
Vrije en intellectuele beroepen	287 (14,0%)	63 (8,6%)	27 (10,6%)	377 (12,4%)
Diensten	141 (6,9%)	63 (8,6%)	26 (10,2%)	230 (7,6%)
Overige	23 (1,1%)	6 (0,8%)	3 (1,2%)	32 (1,1%)
Totaal	2 056 (100,0%)	731 (100,0%)	255 (100,0%)	3 042 (100,0%)

Ook de jongeren -18 jaar zijn uitgesloten van deze analyse (naast de jongeren met INB-code=INBM).

Ook de personen behorend tot groep 3, die na december 2007 hun attest behaald hebben, zijn uitgesloten uit deze analyse.

Bron: K SZ-KBI-bestand; bewerkingen HIVA

De grootste groep zelfstandigen is actief binnen de handel (44,5%) en binnen de sector van nijverheid en ambachten (31,5%). Ook binnen de verschillende groepen zijn deze sectoren steeds het best vertegenwoordigd. Niet-starters zijn vaker dan de andere groepen actief binnen de vrije en intellectuele beroepen, attestbehalers zijn vaker actief binnen de dienstensector.

3.5.2 Indien aan het werk, in welk arbeidstijdregime?

We maken een onderscheid tussen voltijds werk, deeltijds werk en seizoensarbeid. Let wel, ook interimarbeid wordt binnen de K SZ geregistreerd als seizoensarbeid.

We stellen vast dat ongeacht de groep, het merendeel van de inburgeraars die aan het werk zijn, aan de slag is binnen een voltijds statuut.

Wanneer we de groepen met elkaar vergelijken, zien we dat vooral de attest-behalers een hoog aandeel seizoensarbeid (voornamelijk te verklaren door de interimsector) en meer deeltijds werk kennen. Daarnaast valt bij de niet-starters het hogere aandeel voltijds werkenden op.

Niet-starters zijn dus minder aan het werk dan starters, maar als ze aan het werk zijn, is dit vaker in een voltijds statuut.

Tabel 5.18 Verdeling van de werknemers per groep naar arbeidstijdregime

	Groep 1	Groep 2	Groep 3	Totaal
Voltijds	4 181 (63,3%)	2 390 (58,2%)	1 335 (51,2%)	7 906 (59,4%)
Deeltijds	1 691 (25,6%)	1 023 (24,9%)	710 (27,2%)	3 424 (25,7%)
Seizoensarbeid	733 (11,1%)	691 (16,8%)	561 (21,5%)	1 985 (14,9%)
Totaal	6 605 (100,0%)	4 104 (100,0%)	2 606 (100,0%)	13 315 (100,0%)

Ook de jongeren -18 jaar zijn uitgesloten van deze analyse (naast de jongeren met INB-code=INBM).

Ook de personen behorend tot groep 3, die na december 2007 hun attest behaald hebben, zijn uitgesloten uit deze analyse.

Bron: K SZ-KBI-bestand; bewerkingen HIVA

3.5.3 Indien aan het werk, gemiddeld dagloon?

Van de loontrekkende werknemers gekend bij RSZ, is informatie beschikbaar over het gemiddelde dagloon. Deze waarde wordt voor de RSZ berekend op basis van het loon na aftrek van de patronale bijdragen en bij de RSZPPO voor aftrek van de patronale bijdragen. Het betreft een theoretische notie, het loon dat de werknemer zou ontvangen wanneer hij/zij één dag voltijds de job in kwestie zou uitvoeren.

We stellen vast dat 45,8% van de inburgeraars minder dan 80 euro gemiddeld per dag verdient. 12,0% verdient meer dan 120 euro per dag.¹⁵

Tussen de groepen zien we dat een groter aandeel van de niet-starters zich in de hogere loonklassen situeert dan bij de afhakers en de attestbehalers.

Niet-starters zijn dus minder vaak aan het werk maar als ze aan het werk zijn, doen ze dit vaker tegen een hoger gemiddeld dagloon.

¹⁵ Ter vergelijking, Vlaams Gewest 2007: 36,5% verdient meer dan 120 euro per dag, 19,2% verdient minder dan 80 euro per dag. (bron: datawarehouse Arbeidsmarkt KSZ)

Tabel 5.19 Verdeling van de loontrekkenden per groep naar gemiddeld dagloon

	Groep 1	Groep 2	Groep 3	Totaal
<60 euro	299 (4,5%)	233 (5,7%)	165 (6,3%)	697 (5,2%)
60-70 euro	757 (11,5%)	608 (14,8%)	385 (14,8%)	1 750 (13,1%)
70-80 euro	1 645 (24,9%)	1 154 (28,1%)	867 (33,3%)	3 666 (27,5%)
80-90 euro	1 017 (15,4%)	734 (17,9%)	509 (22,5%)	2 260 (17,0%)
90-100 euro	721 (10,9%)	523 (12,7%)	319 (12,2%)	1 985 (11,7%)
100-110 euro	603 (9,1%)	280 (6,8%)	181 (6,9%)	1 064 (8,0%)
110-120 euro	342 (5,2%)	149 (3,6%)	63 (2,4%)	554 (4,2%)
>120 euro	1 131 (17,1%)	376 (9,2%)	93 (3,6%)	1 600 (12,0%)
Onbekend	90 (1,4%)	47 (1,2%)	24 (0,9%)	161 (1,2%)
Totaal	6 605 (100,0%)	4 104 (100,0%)	2 606 (100,0%)	13 315 (100,0%)

Ook de jongeren -18 jaar zijn uitgesloten van deze analyse (naast de jongeren met INB-code=INBM).

Ook de personen behorend tot groep 3, die na december 2007 hun attest behaald hebben, zijn uitgesloten uit deze analyse.

Bron: KSZ-KBI-bestand; bewerkingen HIVA

3.5.4 Ontvangen van 'OCMW-steun'?

We stellen vast dat globaal genomen het aandeel 'steuntrekkers' laag ligt, 3,8% van de totale groep inburgeraars krijgt leefloon of valt onder toepassing van bepaalde tewerkstellingsmaatregelen (onder andere artikel 60, artikel 61), begeleidingsmaatregelen of activeringsmaatregelen (zoals activa, doorstromingsprogramma, invoeginterim).

Toch zien we voornamelijk binnen de groep van attestbehalers een groter aandeel 'steuntrekkers' dan in de andere groepen.

Welke steun wordt ontvangen? Uit de analyses blijkt dat de aard van de steun verschilt tussen de groepen. Zo betreft een kwart van de ontvangen steun in de groep van attestbehalers, steun in het kader van tewerkstellingsmaatregelen. 72% van de steun heeft betrekking op het leefloon. Dit in tegenstelling tot de andere groepen: 81% van de steun in groep van niet-starters en 82% van de steun in de groep van afhakers heeft betrekking op het leefloon.

Tabel 5.20 Aandeel ontvangers van 'OCMW-steun' per groep

	Niet voorkomend in de POD maatschappelijke integratie	Wel voorkomend in de POD maatschappelijke integratie	Totaal
Groep 1: niet-starters	30 293 (97,9%)	652 (2,1%)	30 945 (100,0%)
Groep 2: starters maar afhakkers	12 846 (94,3%)	775 (5,7%)	13 621 (100,0%)
Groep 3: starters die een attest behalen	6 403 (92,2%)	540 (7,8%)	6 943 (100,0%)
Totaal	49 542 (96,2%)	1 967 (3,8%)	51 509 (100,0%)

Ook de jongeren -18 jaar zijn uitgesloten van deze analyse (naast de jongeren met INB-code=INBM).

Ook de personen behorend tot groep 3, die na december 2007 hun attest behaald hebben, zijn uitgesloten uit deze analyse.

Bron: KSZ-KBI-bestand; bewerkingen HIVA

3.6 Samenvatting

We stellen vast dat het grootste deel van de inburgeraars niet start met het inburgeringstraject. Slechts een beperkt aandeel behaalt een attest.

De groepen van niet-starters, afhakers en attestbehalers hebben een verschillend profiel onder andere naar geslacht, leeftijd, verblijfsstatuut, INB-code, nationaliteit en opleidingsniveau.

Wanneer we kijken naar de socio-economische positie van de verschillende groepen, minimum één jaar na het starten van het inburgeringstraject (indien gestart), stellen we vast dat de attestbehalers een groter aandeel werkenden tellen dan de niet-starters en de afhakers.

Maar we zien ook dat de attestbehalers een groter aandeel werkzoekenden tellen.

Daarnaast stellen we vast dat een groot aandeel van de niet-starters niet voorkomt in de databestanden van de socialezekerheidsinstellingen (en dus als niet-beroepsactief kunnen beschouwd worden).

Zij die gestart zijn met een inburgeringstraject en vooral diegenen die een attest behaald hebben, zijn dus vaker actief op de arbeidsmarkt en aan het werk dan de niet-starters.

In een volgende fase hebben we via verdere analyse nagegaan of de gevonden verschillen inzake arbeidsmarktpositie tussen de groepen, blijven bestaan wanneer we de vastgestelde verschillen tussen de groepen qua achtergrondkenmer-

ken, onder controle houden. Dit blijkt inderdaad het geval: via regressieanalyse hebben we aangetoond dat attestbehalers significant vaker aan het werk zijn dan afhakers, en die op hun beurt weer vaker dan niet-starters, ook wanneer de vastgestelde verschillen tussen de groepen naar geslacht, leeftijd, nationaliteit, opleidingsniveau, verblijfsstatuut en inburgeringscode onder controle gehouden worden.

Verschillende verklaringen voor deze bevindingen zijn mogelijk, maar het is niet mogelijk om op basis van deze bevindingen uitspraken te doen over oorzaken en gevolgen. Zo zou het kunnen dat personen met de meeste kansen op de arbeidsmarkt, ook de personen zijn die het meest gemotiveerd waren om een attest te behalen. Maar het is evenzeer mogelijk dat deze personen door het afleggen van het inburgeringstraject, hun kansen op de arbeidsmarkt verhoogden.

Opmerkelijk: we stelden ook vast dat, eenmaal men aan het werk is, de niet-starters vaker actief zijn in een voltijdse job en dat hun gemiddeld dagloon hoger is in vergelijking tot de andere groepen.

HOOFDSTUK 6

RESULTATEN EN BEVINDINGEN OP BASIS VAN HET KWALITATIEF LUIK

In dit hoofdstuk beschrijven we de belangrijkste bevindingen vanuit de interviews aan de hand van het conceptueel model dat we hebben voorgesteld.

In eerste instantie kijken we naar de bepalende factoren die maken dat een inburgeraar enerzijds start of niet start met een traject en anderzijds het afmaakt of niet. We identificeren een viertal belangrijke factoren, namelijk socio-economische factoren, cursusgebonden factoren, persoonsgebonden factoren en factoren die te maken hebben met de achtergrond van de inburgeraar.

In een volgende deel kijken we naar de taalbeheersing van de inburgeraars. In hoeverre spreken ze Nederlands en waar hebben ze dat geleerd?

Vervolgens gaan we na wat de inburgeraars hebben geleerd tijdens het inburgeringstraject. Welke onderwerpen zijn allemaal aan bod gekomen en welke daarvan vonden ze nuttig? En zijn er thema's die ze belangrijk vonden die niet aan bod zijn gekomen? We bespreken ook wat ze ervaren als de waarde van een inburgeringsattest, wat ze zelf zouden veranderen aan het traject en welke plaats hun vrienden innemen in het hele inburgeringstraject.

Vervolgens beschrijven we een aantal aspecten m.b.t. hun huidige socio-economische positie, hun socio-culturele oriëntatie en hun huidige deelname aan het maatschappelijke leven. Ten slotte kijken we nog naar aspecten rond gezondheid en wonen.

We illustreren de bevindingen steeds met één of meerdere interviewfragmenten. Afhankelijk van de plaats in het rapport, vermelden we alle respondenten ofwel één of twee typische gevallen.

1. Bepalende factoren en motivatie: starten of niet starten, attest behalen of afhaken?

Er zijn een aantal bepalende factoren die maken dat iemand effectief start of niet-start met het inburgeringstraject. Tevens zijn er een aantal factoren aan te duiden waarom iemand in de loop van een traject afhaakt. Daarin verweven zit de vraag naar de motivatie waarmee inburgeraars aan een traject starten. Ook kijken we naar het perspectief van waaruit inburgeraars een traject starten.

We identificeren een viertal grote blokken aan factoren, namelijk socio-economische factoren, cursusgebonden factoren, persoonsgebonden factoren en factoren gerelateerd aan de achtergrond (waarbij het herkomstland en het statuut een belangrijke rol spelen) (Geets et al., 2007). We beginnen met de socio-economische factoren.

1.1 Socio-economische factoren

We komen tijdens de interviews een aantal socio-economische redenen tegen waarom inburgeraars niet starten of afhaken, namelijk (1) het vinden van werk, (2) combinatie werk en andere levensdomeinen (zoals het volgen van een opleiding) die moeilijk lukt en (3) het gebrek aan vervangingsinkomen.

Een belangrijke, zo niet de belangrijkste, reden waarom mensen niet starten met het inburgeringstraject of vroegtijdig afhaken, is omdat ze *werk* vinden. Het volgen van een opleiding komt vaak in concurrentie met een job te staan.

Het gaat daarbij zowel om een financiële als om een sociale druk, waar ook de genderinvulling een belangrijke rol in speelt. Mannen verwijzen vaak naar hun rol als kostwinner van het gezin, die moet voorzien in de noden van het gezin. Daarom zullen zij er voor opteren om zo snel mogelijk aan het werk te gaan.

Sommigen proberen de cursus te blijven volgen, wat uiteindelijk vaak moeilijk te combineren blijkt. Vaak komen inburgeraars in jobs terecht waar een hoge flexibiliteit vereist is. Een aantal van hen werkt in ploegen, wat het moeilijk maakt om een cursus op een vast tijdstip te volgen. Ook hun partner kan hier gevolgen van ondervinden.

O. heeft een taalopleiding gevolgd gedurende één jaar. Maar vermits haar echtgenoot in een ander ploegenstelsel terecht kwam, kon ze de lessen niet blijven volgen (20, attest, V, 29, Turkije, huwelijk, MO).

De economische reden is ogenschijnlijk de belangrijkste reden waarom (mannelijke) inburgeraars een traject voortijdig afbreken. Bij gebrek aan een vervangingsinkomen, of omdat ze niet willen leven van een OCMW-uitkering, zien de meeste inburgeraars zichzelf genoodzaakt te werken.

Een aantal respondenten geeft aan dat ze er spijt van hebben dat zij zijn gaan werken, zonder het inburgeringstraject af te maken. Vooral het niet afronden van een taaltraject, al dan niet in het kader van een inburgeringstraject, vinden een aantal onder hen een jammere zaak. Want verschillende respondenten geven aan dat ze ervaren dat hun gebrekkige beheersing van het Nederlands de belangrijkste hinderpaal is om een goede job te vinden. Ook bemerken ze dat ze vaak vuile, slecht betaalde en gevaarlijke jobs moeten doen, omdat ze door hun beperkte taalbeheersing niet in aanmerking lijken te komen voor een betere job.

Bij sommige respondenten stellen we een 'uitgesteld traject' vast.

Eén van de respondenten, die in Iran gestudeerd heeft en zich bijgeschoold heeft tot tand-technicus in België, werkte tot voor kort als klusjesman aan een minimumloon. Hij heeft besloten om toch te stoppen met werken om beter Nederlands te leren, omdat hij voor zichzelf heeft vastgesteld dat zonder een betere taalbeheersing, hij altijd vastzit in een circuit van kwalitatief lage jobs (11, attest, M, 38, erkend vluchteling, HO).

1.2 Cursusgebonden factoren

Een tweede reeks factoren waarom inburgeraars afhaken of nooit starten, heeft te maken met cursus- of trajectgebonden factoren. Vaak (1) weten inburgeraars niet dat ze uitgenodigd zijn, (2) haken ze af omwille van het niet-verplichte karakter (of net omwille van het verplichte karakter (en de boete die verbonden is aan het inburgeringstraject)), (3) zijn ze onvoldoende gemotiveerd geworden door het traject of (4) zijn de randvoorwaarden niet vervuld.

Een eerste belangrijke factor die terugkomt bij de meeste niet-starters, is het feit dat ze niet uitgenodigd zijn en aldus niet weten dat er zoiets bestaat als een inburgeringstraject (3, niet gestart, M, 31, huwelijksmigrant, MO; 6, niet gestart, V, 24, Rusland, huwelijksmigrant, HO; 7, niet gestart, M, 40, Rusland, erkend vluchteling, HO; 12, niet gestart, M, 39, Nepal, zonder wettig verblijf, MO).

S. vertelt dat hij nooit uitgenodigd is om deel te nemen aan een inburgeringstraject. Mogelijk heeft hij wel een brief gekregen, maar is hij in die periode van adres veranderd en is de brief zo verloren gegaan (12, niet gestart, M, 39, Nepal, MZVV, MO).

Andere respondenten haken af door het verplichte karakter van het inburgeringscontract en de boete die eraan verbonden is. Voor weer anderen is het niet-verplichte karakter van het inburgeringstraject een reden om het niet te volgen. Als het niet hoeft, volgen ze het ook niet.

B. is gehuwd met een Belg. Ze volgt taallessen, maar was niet verplicht het inburgeringstraject te volgen dus heeft ze dat ook niet gedaan. Ze zegt dat ze alles kan leren ofwel in de lessen Nederlands of van haar echtgenoot. Ze kent haar rechten en plichten, dus volgens haar zou het geen meerwaarde voor haar betekenen om een inburgeringstraject te volgen (17, V, 38, Thailand, huwelijksmigrant, LO).

Andere cursusgebonden factoren zijn het gegeven dat de inburgeraars onvoldoende gemotiveerd zijn door de trajectbegeleider en dat een aantal randvoorwaarden, zoals de bereikbaarheid, kosten verbonden aan de deelname en het gebrek aan opvang voor de kinderen, niet vervuld zijn.

O. wil wel verdere taallessen volgen, maar dat kan niet op de plaats waar ze woont. Daarvoor moet ze naar Gent gaan, maar dat is een grote drempel. Want ze heeft geen auto, geen rijbewijs, ze is bang op de bus en als het regent, kan ze niet met de fiets gaan (20, geen attest, V, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO).

We vinden respondenten terug die de cursus MO gevolgd hebben in hun eigen taal en respondenten die de cursus gevolgd hebben in het Nederlands. A. vertelt dat het niet makkelijk was voor haar om de cursus MO te volgen in het Nederlands, omdat ze de taal nog niet voldoende goed sprak.

'Het was moeilijk de cursus in het Nederlands te volgen, ik heb veel met mijn intuïtie proberen te begrijpen. Mijn man is later toegekomen. Hij mocht naar G. gaan maar ik moest naar D. gaan. Mijn man heeft de cursus in het Russisch gevolgd. Ik heb de cursus opnieuw in het Russisch gelezen toen mijn man die gevolgd heeft. Daar heb ik veel uit geleerd.' (7, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO)

Zij vertelt dat ze veel gemist heeft op het moment dat ze zelf de cursus gevolgd heeft. Het was goed voor haar om opnieuw de cursus van haar man in haar eigen taal te kunnen doornemen.

Een aantal respondenten die de cursus niet gevolgd hebben, hebben er spijt van dat ze hem niet hebben gevolgd.

'Het zou het eerste jaar makkelijker gemaakt hebben.' (6, niet gestart, V, 24, Rusland, huwelijk, HO)

Anderen die het traject niet gevolgd hebben, hebben er naar eigen zeggen geen spijt van.

Want ze zijn hier al enige tijd en hebben ondertussen ook geleerd hoe alles werkt (12, niet gestart, M, 39, Nepal, MZWV, MO).

1.3 Persoonsgebonden factoren

Tijdens de interviews met afhakers en niet-starters worden een aantal persoonsgebonden factoren vermeld die maken dat een inburgeraar stopt met een traject of helemaal niet start. Onder de persoonsgebonden redenen vallen (1)°dat ze aangeven dat ze zelf veel hebben uitgezocht en de nood van een traject niet inzien, (2) de persoonlijke gezondheidsproblematiek en (3) de persoonlijke motivatie om een traject te volgen.

M. zegt dat hij nooit een inburgeringstraject heeft gevolgd omdat hij er niet voor gecontacteerd is. En naar eigen zeggen weet hij al erg veel. Hij zegt: 'Ik doe alles, ga naar syndicaat, mutualiteit, alles van administratie, etc. Omdat hij vroeger in Marokko betrokken was bij allerlei associaties voor cultuur, theater, etc., heeft hij veel geleerd over hoe administraties werken. Hij denkt dat een inburgeringscursus hem niets had kunnen leren, dat hij niet zelf proefondervindelijk kon leren. Voor hem bestaat inburgering vooral uit een vorm van de weg te vinden doorheen allerlei administratieve instanties (3, niet gestart, M, 31, Marokko, huwelijk, MO).

Enkele respondenten haken af omwille van geestelijke en fysieke gezondheidsproblemen.

H. werd door het onthaalbureau uitgenodigd om een traject te volgen. In het KBI staat geregistreerd dat ze geen attest behaald heeft. Ze heeft echter nooit een traject gestart omdat ze 80% blind is. Ze zou wel graag leren om de taal te spreken, maar ze kan niet zelfstandig naar de school reizen. Deze is voor haar in Oostende. Om er te geraken moet ze de bus nemen. Dat zou op zich nog gaan volgens haar, omdat er maar één bus is die de juiste richting uitgaat. Terugkeren zou een veel groter probleem zijn, omdat er verschillende bussen vanuit Oostende vertrekken. En ze kan onvoldoende Nederlands om de weg terug te vragen. Ze zou graag Nederlands leren, maar ze weet niet waar ze juist terecht kan om de taal te leren (15, geen attest, V, 34, Kosovo, erkend vluchteling, LO).

De individuele motivatie van de inburgeraars voor het volgen van een traject kan sterk verschillen. Sommige inburgeraars zijn zo gemotiveerd om de taal te leren, dat het voorgestelde traject te traag voor hen gaat. Ze zoeken zelf een taalopleiding binnen een alternatief circuit en stellen zo zelf een 'persoonlijk traject' samen. Deze sterk gemotiveerden, die we zowel bij de starters als de afhakers terugvinden, zoeken proactief naar taalopleiding. Een aantal respondenten combineert zelfs verschillende taalopleidingen om toch zo snel mogelijk Nederlands te leren (3, attest, M, 31, Marokko, huwelijk, MO).

Andere respondenten geven aan geen interesse te hebben in het volgen van een traject. Ze zien niet in wat de meerwaarde van een traject kan zijn. De persoonlijke drijfveer tussen inburgeraars kan dus sterk verschillen.

1.4 Rol van de achtergrond

De achtergrond van de inburgeraars is bepalend voor de manier waarop ze een inburgeringstraject aanvatten of niet. Belangrijke factoren die vanuit de interviews naar voor zijn gekomen, zijn het statuut, het herkomstland, gender en het opleidingsniveau.

1.4.1 Statuut

We komen tijdens de interviews een aantal redenen tegen die verbonden zijn aan het statuut. Zo verloopt het traject van asielzoekers anders dan dat van huwelijksmigranten en we stellen vast dat dit enigszins de motivatie en de houding waarmee ze een inburgeringstraject aanvatten, mee kan bepalen. We stellen vanuit deze groep van respondenten vast dat asielzoekers met een langdurig asieltraject, minder pro-actief zelf stappen ondernemen dan huwelijksmigranten met een veel korter migratietraject.

Het statuut van de inburgeraars speelt dus een belangrijke rol in de manier waarop iemand een traject instapt. De asielzoekers komen nog voordat ze in een

inburgeringstraject terecht komen, meer dan de andere nieuwkomers, in een uitgestippeld asieltraject terecht. Ze komen eerst bij het Commisariaat-Generaal terecht, waar ze hun verhaal doen, om vervolgens opgevangen te worden in een open of gesloten centrum. Vervolgens worden ze idealiter doorverwezen naar een lokaal opvanginitiatief van een plaatselijk OCMW.

Vooraleer ze in een inburgeringstraject stappen, hebben ze met andere woorden al een heel traject afgelegd. We stellen bij deze respondenten vast, dat ze zelf minder pro-actief stappen zetten om in te burgeren. Omdat ze gewoon zijn een traject te doorlopen, lijkt het alsof ze verwachten dat er voor hen gezorgd zal worden, zonder dat ze zelf stappen moeten ondernemen. Want dat is wat ze geleerd hebben tijdens het asieltraject.

Hoe langer hun asieltraject duurt, voor ze erkend of niet erkend worden als vluchteling, hoe groter de verwachting om alle oplossingen doorheen het traject zelf te vinden. Toch vinden we onder de bevraagde inburgeraars asielzoekers terug, die werkelijk wanhopig zijn, omdat hun asieltraject al zo lang aansleept en ze alle beroepsmogelijkheden uitputten (in de wetenschap dat de enige realistische mogelijkheid voor hen om hier te kunnen blijven, regularisatie is). Dat gegeven heeft ook impact op hun motivatie om in te burgeren. De (voormalige) asielzoekers die wij in het kader van dit onderzoek gesproken hebben, stellen zich met andere woorden minder pro-actief op. Dat betekent uiteraard niet dat we kunnen concluderen dat er geen asielzoekers zijn die wel pro-actief zelf initiatieven ondernemen. Maar wel dat een lang traject de zelfredzaamheid van asielzoekers niet bevordert.

Bij bevraagde groepen met een ander statuut, zoals de huwelijksmigranten die bij aankomst in België geen uitgestippeld asieltraject hebben gevolgd, merken we een meer pro-actieve houding. Zij gaan sneller zelf op zoek naar bv. alternatieven in verband met leren van de taal. Zij stellen zich niet afhankelijk op van het inburgeringstraject dat hen standaard aangeboden wordt, maar zoeken zelf nog naar andere manieren om hun taalniveau op te krikken. Zij beschikken dan ook vaak over een netwerk dat hen hierin kan ondersteunen.

Zo vond de echtgenoot van één van de Russische huwelijksmigranten, dat de taal cursus bij een CVO of een CBE niet snel genoeg ging voor haar. Vandaar dat ze op zoek gegaan is naar een alternatief. Uiteindelijk is ze uitgekomen bij een Berlitz cursus, waar ze uiteraard voor moest betalen, om sneller de taal te kunnen leren (6, niet gestart, V, 24, Rusland, huwelijk, HO).

Haar partner heeft haar geholpen in het vinden van een taal cursus. Huwelijksmigranten kunnen vaak gebruik maken van het bestaande netwerk van de partner om sneller hun weg te vinden.

1.4.2 Gender

De cijfers tonen aan dat de inburgeraars ongeveer evenveel mannen als vrouwen tellen. Vrouwen starten wel vaker met een inburgeringstraject en halen vaker een attest.

De genderdimensie speelt een niet te onderschatten rol in het al dan niet deelnemen aan het inburgeringstraject. We zagen reeds specifiek mannen niet of later starten omdat zij zo snel mogelijk dienen te zorgen voor het gezinsinkomen. Ook vrouwen ervaren bepaalde drempels. De praktische toegankelijkheid van het inburgeringsprogramma verschilt danig voor vrouwen en mannen. We hebben een samenlevingsmodel waar de gelijkheid tussen mannen en vrouwen een verworven recht is en traditionele genderrollen vervagen. Echter niet alle inburgeraars komen uit een samenleving waar dit het geval is.

De Belgische vriendin van een Tsjetsjeense koppel vertelt dat de genderrollen die zij hanteerden, veel traditioneler waren. Ze vertelt dat 'het niet de gewoonte is dat mannen en vrouwen samen eten. Als er vrienden zijn, eten eerst de mannen en dan pas de vrouwen. Ook helpt de man traditioneel gezien niet mee in het huishouden.' (7, attest, M, 41, Rusland, MO)

In bijna alle gevallen waarbij een vrouw niet ten volle kan participeren aan een inburgeringstraject, gaat het om familiale of gezinsgebonden redenen.

Een eerste reden is die van een zwangerschap tijdens het inburgeringstraject. Verschillende van de vrouwen zijn gestopt met taallessen of de cursus MO omdat ze zwanger geworden zijn. Het krijgen van een kind is een belangrijke transitie in het leven, waar op korte tijd vaak veel verandert en waar prioriteiten herschikt worden. Het volgen van een inburgeringstraject kan als té belastend ervaren worden in combinatie met het krijgen van kinderen. Vandaar dat vele vrouwen afhaken op het moment dat ze een kind krijgen.

Een tweede reden die in het verlengde ligt van deze eerste reden, heeft te maken met de zorg voor kinderen. Vrouwen die opgegroeid zijn in een traditioneel rolpatroon, nemen vaker dan de mannen de zorg voor de kinderen op zich. Een groot aandeel van de vrouwen met kinderen, werkt niet buitenhuis. Ze hebben ervoor gekozen om thuis te blijven en als huisvrouw voor de kinderen te zorgen. Daardoor zijn ze minder gemotiveerd om een traject te volgen en haken ze af of starten ze niet. Het is de combinatie tussen zorgen voor het gezin en werken of een cursus volgen, die vaak moeilijk is.

Eén van de vrouwen die we geïnterviewd hebben, werkt deeltijds. Zij werkt twee dagen per week als poetsvrouw, op zaterdag gedurende vier uur en op zondag gedurende drie uur bij een familie, die familie is van haar echtgenoot. Het is gemakkelijk voor haar dat ze tijdens het weekeinde kan werken, zodat haar man op de kindjes kan passen. Indien deze job voor haar zou wegvallen, zou ze geen andere job zoeken, om toch voor haar kinderen te kunnen zorgen (17, attest, V, 33, Thailand, huwelijksmigrant, LO).

Slechts één enkele Russische vrouw combineert het hebben van kinderen met het nastreven van een voltijdse carrière. Zij is ook de enige vrouw die gebruik maakt van (formele) kinderopvang (6, niet gestart, V, 24, Rusland, huwelijk, HO).

De rest van de vrouwen zorgt ofwel zelf voor de kinderen of heeft familie (onder andere grootouders, de echtgenoot) die af en toe op de kinderen past.

Een derde gendergerelateerde reden is de zorg voor familieleden die ziek zijn, waar deze vrouwen voor thuisblijven.

1.4.3 Opleidingsniveau

We zouden verwachten dat het opleidingsniveau een belangrijke impact zou hebben op het al dan niet starten of afronden van een inburgeringstraject. Eén van de hypothesen zou kunnen zijn dat hoogopgeleiden mogelijk minder geneigd zouden zijn om een traject te volgen – of sneller zouden afhaken – omdat ze de meeste informatie wel snel kunnen vinden en sneller leren. De beschikbare cijfers¹⁶ toonden echter reeds aan dat laaggeschoolden wel vaker starten maar minder kans hebben om een attest te behalen en vaker afhaken.

Het blijken inderdaad net de bevraagde hoogopgeleiden te zijn die aangeven dat ze het traject erg boeiend vonden en veel hebben bijgeleerd.

W. is erkend als licentiaat in de Sociologie en geeft aan dat hij het 'integratietraject belangrijk vindt, want het helpt mensen efficiënt deel te nemen aan de samenleving'. Hij vertelt dat hij 'nu informatie heeft over het leven hier, de cultuur, de politiek, gezondheidszorg ... Alles wat belangrijk is om in te stappen in deze samenleving. Als men van een andere cultuur komt, heeft men niet dezelfde zeden en gewoonten als de andere cultuur. Als je een samenvatting hebt van wat in een andere samenleving wordt gedaan, kan je dat helpen beter actief te zijn in deze samenleving. Nu heb ik informatie gekregen die ik vroeger niet had. Nu kan ik zelf naar een instelling gaan of op internet een boek opzoeken of een adres. Dat doe ik nu zelfstandig. Ik weet nu ongeveer dat ik moet doen om informatie te vinden en zonder de cursus maatschappelijke oriëntatie zou ik meer moeite hebben om die informatie te vinden'. (1, attest, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO)

Ook M. is hoogopgeleid en heeft een doctoraatsdiploma geschiedenis behaald in Georgië. Haar mastersdiploma heeft ze al laten gelijkschakelen, maar haar doctoraatsdiploma moet ze nog gaan ophalen in Georgië zelf. Daar is ze nu voor aan het sparen, omdat de administratie van de universiteit waar ze het behaald heeft, het diploma niet wil opsturen. Zij vertelt dat voor haar 'de cursus zeer interessant was. Ik heb informatie gekregen over VDAB, mutualiteit, OCMW, het maatschappelijk leven in België, de wet in België. Als nieuwkomer was het interessant. Ik heb er veel aan gehad'. (7, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO)

Ook vertelt een hoogopgeleide Russische vrouw, die nooit gestart is met de cursus MO, dat ze er achteraf spijt van heeft gehad dat ze deze niet gevolgd heeft. Zij vertelt dat ze niet op de

¹⁶ Het opleidingsniveau is echter voor een groot aandeel inburgeraars niet gekend.

hoogte was van het bestaan van een inburgeringstraject. 'Het eerst jaar wist ik echt niets. Het zou het eerste jaar echt makkelijker gemaakt hebben. Ik wist bv. niet wat ik met een SIS-kaart moest doen. Mijn vrienden zijn daar niet echt in geïnteresseerd, dus ik praat er met hen ook niet over.' (6, niet gestart, V, 24, Rusland, huwelijk, HO)

Ondanks de mate van tevredenheid, horen we af en toe een kritische noot.

A. heeft het inburgeringstraject niet afgemaakt omdat ze niet verplicht was het te volgen. Maar de belangrijkste reden waarom ze afhaakte was, omdat 'er informatie was die niet dicht bij mij was. Niet informatie waarvoor ik zeg, chance dat ik al deze informatie bij elkaar heb, neen zo was het niet. Ik heb zelf alles alleen moeten vragen, zoeken. Wat daar was (nvdr. In het cursusaanbod MO), helpt me niet of weet ik al lang. Bv. wat nodig is om hier te zijn, openbaar vervoer, etc. Dat kende ik al. Ik had vragen waar ik geen antwoord op vond. Ik heb gebeld naar ik weet niet hoeveel instellingen die me overal heen stuurden, zonder antwoord. Ze organiseren cursussen met info die je al weet of dingen die interessant zijn maar niet aan jouw noden voldoen'. (16, geen attest, V, 31, student/arbeid, HO).

Zij studeert en wil tegelijkertijd werken als zelfstandige in bijberoep. Op de vraag of dit mogelijk was en welke stappen ze daarvoor moest ondernemen, heeft ze geen antwoord gevonden. Zij zegt dat het cursusaanbod te weinig op maat is van de inburgeraars en dat er in haar geval te weinig vertrokken wordt van de concrete problemen waar ze tegenaan loopt.

1.5 Specificiteit van de niet-starters

We bespreken hier een aantal redenen die specifiek zijn voor de niet-starters. Het betreft hier mensen die in principe een traject hadden moeten of kunnen volgen, maar dat niet gedaan hebben. We stellen vast dat de redenen sterk in het verlengde liggen van de afhakers. Weliswaar worden door de niet-starters andere klemtonen gelegd: (1) ze zijn niet op de hoogte dat ze een traject moeten volgen, (2) de partner wil niet dat ze een traject volgen, (3) het feit dat een aantal niet verplicht is, betekent dat ze het traject niet volgen, (4) één lid van het gezin wordt 'uitgestuurd' om alles te leren en dat wordt als voldoende beschouwd.

De niet-starters die geen traject gevolgd hebben, wisten vaak niet dat ze een inburgeringstraject konden volgen. Ze stonden dan wel op de CEVI-lijst vermeld, maar zijn ofwel niet door de gemeente gecontacteerd of de uitnodigingsbrief is nooit bij hen terecht gekomen (3, niet gestart, M, 31, huwelijksmigrant, MO; 6, niet gestart, V, 24, Rusland, huwelijksmigrant, HO; 9, niet gestart; M, 20, Irak, erkend vluchteling, MO; 12, niet gestart, M, 39, Nepal, zonder wettig verblijf, MO).

Een van deze personen mocht van haar echtgenoot niet deelnemen aan de lessen Nederlands binnen een CBE of CVO, uit schrik dat ze vrienden zou maken met een lagere sociale status. Hij heeft voor haar een alternatief gezocht en zo is ze terechtgekomen bij een privaat taalopleidingsinstituut om Nederlands te leren. Voor het inburgeringstraject is ook zij als

huwelijksmigrante uit Rusland niet uitgenodigd. Zij heeft er wel spijt van dat ze het niet gevolgd heeft, want 'het zou het eerste jaar makkelijker gemaakt hebben'. (6, niet gestart, V, 24, Rusland, huwelijksmigrant, HO)

De meeste niet-starters hebben er echter geen spijt van dat ze het inburgerings-traject niet gevolgd hebben. 'We weten de meeste dingen ondertussen wel', is een veel gehoorde opmerking. Naar eigen zeggen heeft het weinig zin voor hen om nu nog een traject te volgen, omdat ze naar eigen zeggen geleerd hebben hoe alles functioneert. Vaak voegen ze eraan toe dat de lessen Nederlands voldoende zijn.

B. was niet verplicht de inburgeringscursus te volgen, dus ze heeft het ook niet gedaan. Ze ziet er het nut niet van in, vermits in de school waar ze Nederlands leert, er ook les gegeven wordt over inburgeringsgerelateerde zaken. Ze heeft in het kader van haar Nederlandse lessen de VDAB bezocht, het station bezocht, geleerd over huisvestingsmaatschappijen, afval, het koningshuis, etc. Voor haar bieden de lessen Nederlands een volwaardig alternatief. Bovendien vond haar echtgenoot het niet nodig dat zij al die dingen leerde in een inburgeringscursus, omdat hij al deze zaken al kent. In zijn ogen zou het meer een last voor haar zijn dan een hulp om al deze dingen opnieuw te moeten leren. En zolang het goed blijft gaan in hun huwelijksrelatie, is er ook geen probleem. (17, niet gestart, M, 40, Rusland, erkend vluchteling, HO)

De idee dat iedereen op hetzelfde 'institutioneel' kennisniveau moeten komen, komt bevreemdend over op een aantal inburgeraars. Met het volgen van een inburgeringstraject wordt het bereiken van individuele zelfredzaamheid beoogd, ook van vrouwen in een relatie (ook indien de relatie spaak loopt).

De bedenking dat het voldoende is dat één lid van het gezin zich heeft toegelegd op hoe België administratief werkt, zoals we hierboven bij de huwelijksmigrante terugvinden, vinden we ook bij andere inburgeraars terug (15, geen attest, V,34, ex-Joegoslavië, erkend vluchteling, LO; 11, niet gestart, M, 32, Iran, erkend vluchteling, HO).

R. is afkomstig uit Iran en heeft een inburgeringstraject afgerond. Haar echtgenoot stond erop dat ik zijn vrouw interviewde. Zelf was hij uitgenodigd om een traject te volgen, maar vermits zijn vrouw maatschappelijk werker was geweest in Iran, stond hij erop dat zij het traject in zijn plaats zou volgen. Zij vertegenwoordigt het gezin, heeft alles geleerd wat geleerd moet worden. Indien iemand van de familie een vraag heeft over wat ze moeten doen met papieren, komen ze bij haar terecht. Zij is als het ware door haar familie en echtgenoot naar voor geschoven om deze kennis te verwerven, zodat zij dat niet moeten doen.

Samenvattend kunnen we stellen dat de algemene consensus is, dat het volgen van een inburgeringstraject vooral het eerste jaar gemakkelijker zou gemaakt hebben. In de ogen van de niet-starters is het niet strikt noodzakelijk een inburgeringscursus te volgen, ze stellen dat ze ook alles geleerd hebben, zij het wat trager.

Of zij zelf een goed zicht hebben op wat nog belangrijk is om te weten, zoals een aantal wettelijke bepalingen, is minder duidelijk. Daar heeft de trajectbegeleider

van een onthaalbureau een belangrijke rol in te spelen, in het aanprijzen van de cursus MO en de meerwaarde ervan aan te tonen, ook aan diegenen ('oudkomers') die er geen meerwaarde in zien.

Opvallend voor de niet-starters is tevens dat, ook al hebben ze geen MO-cursus gevolgd, ze toch quasi allemaal één of andere opleiding Nederlands gevolgd hebben. Ook al wordt de nood aan een inburgeringscursus niet als noodzakelijk ervaren, ieder van hen lijkt de taalbeheersing belangrijk te vinden en gaat eventueel zelf op zoek naar een cursus.

2. Taalbeheersing bij inburgeraars

In totaal hebben we 39 interviews met inburgeraars afgenomen. Meer dan de helft (25) van de interviews vonden plaats in het Nederlands (waarbij occasioneel een andere taal gesproken werd), zes vonden plaats in het Frans, vijf in het Engels en drie in een duidelijke mengvorm tussen Engels, Frans en Nederlands.

Tabel 6.1 Taal interviews

	Aantal
Nederlands	25
Frans	6
Engels	5
Mengvorm	3

Bron: HIVA

Alle interviews werden in het Nederlands gestart om een inschatting te kunnen maken van het beheerste taalniveau. Pas als we goed zicht hadden op het taalniveau werd eventueel overgeschakeld naar een taal waar de respondent wel vloeiend in was of werd gebruik gemaakt van een (informele) tolk. Dus ook voor de personen waarbij de interviews in een andere taal plaats vonden, werd een ruwe taalinschatting gemaakt. Daartoe werd gewerkt met een methode, aangeleverd door het Huis van het Nederlands/Vlaams-Brabant (zie verder).

Aan het einde van hun taaltraject dienen inburgeraars niveau 1.1 te behalen om een inburgeringsattest te verkrijgen.¹⁷ Niveau 1.1, ook wel het 'breakthrough-niveau' genoemd, is een basisniveau van taalbeheersing. Dit betekent dat de persoon gewone, alledaagse uitdrukkingen en heel simpele basiszinnen kan begrijpen en gebruiken, gericht op het vervullen van concrete noden. De persoon kan zichzelf en anderen voorstellen en kan vragen stellen en beantwoorden over persoon-

¹⁷ Dit niveau hoort samen met niveau 1.2 nog tot het overlevingsniveau binnen het Europese referentiekader. Het is pas vanaf niveau 2.1 tot 2.4 dat er sprake is van een beperkte talige zelfstandigheid en vanaf niveau 3.1 van een echte talige zelfstandigheid.

lijke details zoals de woonplaats, de personen die hij kent en de dingen die hij heeft. Hij kan ook op een simpele wijze interageren wanneer de gesprekspartner traag en duidelijk spreekt en bereid is te helpen. Wie niveau 1.1 beheerst, kan met andere woorden een eenvoudig vraaggesprek voeren over zichzelf en zijn onmiddellijke omgeving met een erg ondersteunende gesprekspartner. Elementaire taalfouten en moeilijke uitspraak komen voor, waardoor de boodschap verstoord wordt. Dit niveau wordt als het absolute minimumniveau gezien om te functioneren in de samenleving.

Niveau 1.2, ook wel ‘waystage’ niveau genoemd, ligt een stapje hoger, maar behoort ook nog tot het overlevingsniveau. Wie dit niveau beheerst, kan een eenvoudig gesprek voeren met een welwillende gesprekspartner over een vertrouwd onderwerp met gebruik van korte zinnen, waarbij taalfouten en moeilijke uitspraak voorkomen. Het tempo van het gesprek is eerder bedachtzaam.

Vanaf niveau 2.1 kan de persoon een eenvoudig gesprek voeren in een herkenbare situatie zonder ondersteuning van de gesprekspartner, met gebruik van eenvoudige, gestructureerde zinnen. Er kunnen nog taalfouten gemaakt worden, maar de boodschap komt in elk geval over.

2.1 Richtlijnen taalinschatting

Om een eerste inschatting van het taalniveau te maken, hanteert het Huis van het Nederlands/Vlaams-Brabant een zestal richtlijnen. Om te komen tot een meer gedetailleerde inschatting, is het mogelijk om een uitgebreide taalttest te laten afnemen bij het Huis van het Nederlands. Dit was echter niet mogelijk binnen de opzet van deze studie. Wel wilden we een inschatting maken van het taalniveau en daartoe werd gekozen om de inschatting te laten maken door de onderzoeker, op basis van de volgende zes richtlijnen:

1. Moet de gesprekspartner:
 - erg ondersteunend zijn? Veel hulp bieden? Het gesprek leiden?
 - welwillend zijn of een actieve luisteraar zijn?
 - geen ondersteuning bieden omdat de kandidaat het gesprek zelf kan sturen?
2. Zijn de boodschap en vragen:
 - eenvoudig, concreet, voorspelbaar, vertrouwd?
 - ook eigen ervaringen en belevingen worden mee geformuleerd?
3. Is het tempo:
 - laag? Erg traag? Veel aarzeling en tijd tussen woorden?
 - bedachtzaam? Overwogen? Moet nog woorden zoeken?
 - iets vlotter maar soms nog met denkpauses?

4. De zinnen:
 - zijn (zeer) kort ofwel zijn standaardzinnen?
 - bevatten onderwerp en werkwoord. Meestal tegenwoordige tijd, maar niet altijd concreet vervoegd?
 - eenvoudig gestructureerd, met de tegenwoordige tijd meestal correct vervoegd, maar de voltooid tegenwoordige tijd niet altijd correct vervoegd?
5. Komen taal- en uitspraakfouten:
 - veelvuldig voor en verstoren soms de boodschap?
 - voor maar storen het begrijpen van de boodschap niet?
6. Komt gebruik van vreemde talen:
 - veelvuldig voor en verstoort de boodschap?
 - regelmatig voor maar verstoort het begrip en de boodschap niet?

2.2 Taalinschatting

Op basis van deze zes criteria komen we tot de vaststelling, dat twintig geïnterviewden beschikken over een taalniveau dat, volgens de criteria hierboven beschreven net niveau 1.1 is of lager. Zes respondenten beschikken over taalniveau 1.2 en 13 over een hoger taalniveau.

Tabel 6.2 Taalniveau van drie groepen inburgeraars

	Attest	Afgehaakt	Niet gestart	Totaal
Lager dan 1.1 of 1.1	6	10	4	20
Niveau 1.2	3	0	3	6
Niveau 2.1 of meer	6	5	2	13
Totaal	15	15	9	39

Bron: HIVA

Opmerkelijk is het grote aandeel personen met een taalniveau 1.1 of lager, na minimum drie jaar verblijf. Van de twintig personen die het laagste taalbeheersingsniveau hebben, hebben er zes een attest, tien geen attest en de rest is nooit een inburgeringstraject gestart.

Eén van de personen die volgens het KBI een attest behaald heeft en toch een erg laag taalniveau heeft, is een Kongolese vrouw van 69 jaar, die een erg slecht geheugen heeft. Ze volgt al verschillende jaren taallessen, en volgt ze met veel plezier, omdat ze er haar vriendinnen ontmoet. Maar ze kan slechts weinig van de aangeleerde lesinhoud onthouden.

Bij de zes personen die niveau 1.2 hebben, heeft de helft een attest en de andere helft is nooit gestart. Bij de laatste groep die niveau 2.1 of hoger heeft, hebben er zes een attest. Vijf hebben er geen attest en twee zijn er nooit gestart.¹⁸

Qua taalbeheersing stellen we dus vast dat drie tot vier jaar na datum, ongeveer de helft van de respondenten die een traject hadden moeten of kunnen starten – en dit al dan niet gedaan hebben – een taalniveau heeft dat het absolute beginnersniveau niet overstijgt. De andere helft beheerst het Nederlands wel beter.

Het niveau van taalbeheersing wordt niet enkel bereikt met het volgen van taallessen in het kader van een inburgeringstraject. Ook mensen die geen traject hebben gevolgd of het traject niet hebben afgemaakt, kunnen er in slagen om de taal te leren beheersen. Laten we hierbij niet vergeten dat het hier gaat om allemaal nieuwkomers.

2.3 Waar leren ze de taal?

We hebben reeds vastgesteld dat ongeveer de helft van de inburgeraars slechts een beperkte beheersing heeft van het Nederlands, zelfs al zijn ze hier al meer dan drie of vier jaar. Eén op de drie spreekt daarentegen goed Nederlands. We stellen als het ware de twee uitersten vast. Ofwel leren mensen Nederlands en proberen ze dat zo goed mogelijk te doen. Ofwel leren ze het een klein beetje en blijven ze op dat niveau steken.

De lessen NT2 die inburgeraars krijgen in het kader van hun inburgeringstraject, kunnen een faciliterende rol spelen, waardoor inburgeraars op zoek gaan naar vervollessen om zichzelf te bekwamen. Maar dit hoeft niet het geval te zijn. De persoonlijke motivatie van de inburgeraars blijkt daarin een grote rol te spelen. Een aantal inburgeraars hebben de keuze gemaakt om veel te investeren in het verwerven van de taal, omdat ze het belang inzien van het beheersen van het Nederlands voor de verdere uitbouw van hun leven hier.

Drie respondenten steken er qua taalniveau echt bovenuit. Opvallend genoeg zijn het een niet-starter en twee afhakers die binnen de groep van de geïnterviewde respondenten het beste Nederlands spreken.

R. is nooit gestart met het inburgeringstraject omdat ze naar eigen zeggen geen brief ontvangen heeft. De dag nadat ze hier is aangekomen, heeft ze zich bij een private school ingeschreven om op spoedtempo Nederlands te leren, omdat ze hier nog een jaar wilde studeren aan de universiteit. Het gaat hier duidelijk om een hoogopgeleid persoon met een heel duidelijke motivatie om carrière te maken. (6, niet gestart, V, 24, Rusland, huwelijksmigrant, HO)

Ook A. is hoogopgeleid. Zij heeft Nederlands geleerd door zelfstudie en grammatica oefeningen te maken. 'Ik heb alles overgeschakeld naar het Nederlands. TV, kranten, vrienden die

¹⁸ We willen hierbij nog opmerken dat we voor de afhakers niet exact weten in welke fase van het traject ze afgehaakt zijn.

enkel Nederlands willen spreken met mij. Ik moest een ingangsexamen bij de universiteit doen, dus ik moest op zijn minst een gevorderd niveau hebben om te mogen beginnen. (...) Ik ben met de taal, echt serieus, een aantal weken bezig geweest.' Zij was gemotiveerd om goed Nederlands te leren, omdat ze een opleiding wilde aanvragen. (16, geen attest, V, 32, Rusland, erkend vluchteling, MO)

Y. is gestart met het inburgeringstraject maar is afgehaakt op het moment dat hij werk vond. Hij is niet hoogopgeleid maar hij was enorm gemotiveerd om Nederlands te leren. Hij is als huwelijksmigrant naar België gekomen en heeft op eigen houtje Nederlands geleerd voor hij naar hier kwam. Hij heeft een attest van taalniveau 1.2 behaald en is begonnen aan taalniveau 2.1 maar 'door het werk was dat moeilijk te combineren. De mensen denken dat ik altijd in België heb gewoond. Ik heb het Nederlands hoofdzakelijk uit mijzelf geleerd. Ik heb eerst Nederlandse woorden geleerd, 500 in totaal, en daarna de grammatica. Ik kende wat Duits en de grammatica is vergelijkbaar'. Ook werd hij door zijn echtgenote erg gestimuleerd om Nederlands te leren. Zij weigerde nog Turks met hem te praten, enkel in noodgevallen mocht hij haar nog in het Turks aanspreken. Hij koos ervoor om zijn eigen taal niet meer te spreken, omdat hij wist dat hij voor lange tijd in België zou zijn. Naar eigen zeggen is zijn taalniveau vooral verbeterd toen hij plaatser van ramen en deuren is geworden. In deze job werkte hij in nauw contact met enkel Nederlandstalige collega's. (18, geen attest, M, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO)

Ook bij andere inburgeraars die goed de taal willen leren spreken, stellen we vast dat het zoeken naar een job met Nederlandstalige collega's een doelbewuste strategie is (6, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO; 7, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO). Een aantal inburgeraars stopt dan weer met werken om beter de taal te kunnen leren. Het gaat hier om inburgeraars die een partner hebben met een vast inkomen of inburgeraars die hier lang genoeg gewerkt hebben om te kunnen genieten van een werkloosheidsuitkering (7, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO; 6, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO; 11, attest, M, 38, Iran, erkend vluchteling, HO).

Ten slotte valt ook op dat kinderen een belangrijke motivator kunnen zijn. Als de inburgeraar kleine kinderen heeft die naar school gaan en Nederlands leren, kan dit de ouders stimuleren om ook Nederlands te leren (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, MO; 7, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO; 17, attest, V, 33, Thailand, huwelijksmigrant, LO; 7, geen attest, M, 43, Rusland, erkend vluchteling, HO). Dit hoeft echter niet altijd het geval te zijn. We stellen ook het omgekeerde vast tijdens de interviews. Namelijk dat de ouders tevreden zijn met hun niveau van taalbeheersing, omdat ze kinderen hebben waar ze alles aan kunnen vragen als ze iets niet begrijpen. Deze kinderen, die beter Nederlands spreken dan zichzelf, zetten ze in als officieuze vertalers indien nodig (7, niet gestart, M, 40, Rusland, erkend vluchteling, HO; 6, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO).

3. Wat geleerd tijdens het formele inburgeringstraject?

Het inburgeringsbeleid, zoals het in Vlaanderen vorm heeft gekregen, focust in grote lijnen op drie aspecten van integratie, namelijk de kennis van het Nederlands, maatschappelijke oriëntatie en de arbeidsmarktsituatie. In eerste instantie gaan we na in welke mate de beoogde effecten met betrekking tot deze drie dimensies bereikt worden via het inburgeringstraject.

De kennis van het Nederlands kan, zoals we hierboven gezien hebben, per niveau worden nagegaan. De overgang die inburgeraars maken van het ene taalniveau naar het andere (niveau 1.1, 1.2, 2.1, etc.) kan hiertoe dienen als een indicator.

Wat de doelstellingen van maatschappelijke oriëntatie betreft, is er een Besluit van de Vlaamse Regering gepubliceerd (27 juni 2008), dat in voege trad op 1 januari 2009. Ook al bekijken we een 'historische' situatie waarin we inburgeraars van 2005-2006 bekijken, toch is deze invulling van MO ook voor dit onderzoek interessant om mee te nemen. Daarin staat dat maatschappelijke oriëntatie tot doel heeft 'de inburgeraar strategieën aan te reiken om zelfstandig de nodige informatie te vinden en te verwerken voor zijn persoonlijke behoeften'. Deze doelen worden expliciet gedefinieerd als vaardigheidsdoelen, gericht op informatieverwerking, informatieverwerking en probleemoplossing. Verder stelt dit Besluit nog dat de persoon in kwestie openstaat voor diversiteit. 'Hij staat open voor waarden en respecteert de normen in de Vlaamse/Belgische samenleving die anders zijn dan diegene die gangbaar zijn in zijn land van herkomst; hij is bereid begrip- en respectvol in interactie te treden met alle personen, ongeacht hun etnisch-culturele achtergrond, religieuze of levensbeschouwelijke overtuiging, gender, geaardheid, etc. Hij is bereid eigen gedrag en handelen en manier van communiceren in de context van de nieuwe omgeving te plaatsen. Hij is eveneens bereid om dat gedrag aan te passen als het in tegenspraak is met de wetgeving'.

We hebben specifiek gevraagd aan de starters wat ze geleerd hebben tijdens de lessen MO. Welke onderwerpen zijn daarin aan bod gekomen? Waren er bepaalde onderwerpen die ze nuttiger vonden dan andere? Zijn er thema's die niet aan bod zijn gekomen, waarvan ze achteraf spijt hadden dat ze daar niets over gehoord hebben? Wat zouden zij veranderen?

3.1 Welke onderwerpen?

De meeste *starters* kunnen een aantal thema's spontaan opsommen die ze gezien hebben binnen het formele inburgeringstraject, ook al vond de cursus drie tot vier jaar eerder plaats. Om een zicht te krijgen op de thema's die de inburgeraars zich nog kunnen herinneren, indexeren we de thema's die vermeld worden.

Een eerste reeks thema's heeft te maken met het begrijpen en toepassen van een aantal *dagdagelijkse vaardigheden*, die dicht bij de alledaagse leefwereld van de

inburgeraars liggen, zoals openbaar vervoer nemen, naar de winkel gaan, wat doen bij ziekte, het verkeer, ... Er zijn 24 respondenten, die de volgende thema's opsommen:

- openbaar vervoer nemen (1, geen attest, M, 28, Kongo, erkend vluchteling, MO; 2, attest, V, 69, Kongo, erkend vluchteling, LO; 3, attest, M, 31, Marokko, huwelijksmigrant, MO; 12, attest, V, 69, Kongo, erkend vluchteling, LO; 14, geen attest, V, 30, China, student, HO; 17, attest, V, 33, Thailand, huwelijksmigrant, LO; 18, attest, M, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO; 20, attest, V, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO);
- winkelen (14, geen attest, V, 30, China, student, HO; 17, attest, V, 33, Thailand, huwelijksmigrant, LO; 20, geen attest, V, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO); Naar de markt gaan (2, attest, V, 69, Kongo, erkend vluchteling, LO; 20, geen attest, V, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO);
- hospitaal (12, attest, V, 69, Kongo, erkend vluchteling, LO); Dokter (20, geen attest, V, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO); Medicijnen (6, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO); Apotheek (17, attest, V, 33, Thailand, huwelijksmigrant, LO);
- politie (11, attest, M, 38, Iran, erkend vluchteling, HO);
- brandweer (11, niet gestart, M, 32, Iran, erkend vluchteling, HO);
- hoe werk vinden (12, attest, V, 69, Kongo, erkend vluchteling, LO);
- eten (14, geen attest, V, 30, China, student, HO);
- koken, wassen, poetsen (15, attest, V, ex-Joegoslavië, asielzoeker, LO);
- rekeningen betalen (12, attest, V, 69, Kongo, erkend vluchteling, LO).

Een tweede reeks thema's heeft met de *achtergrond, de cultuur en de waarden en normen van België* te maken. Zeventien respondenten sommen volgende thema's op:

- hoe België in elkaar zit (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, MO; 2, geen attest, V, 40, Kongo Brazzaville, asielzoeker, LO, 3, attest, M, 31, Marokko, huwelijksmigrant, MO; 4, niet gestart, M, 26, Kameroen, huwelijksmigrant, LO; 11, niet gestart, M, 32, Iran, erkend vluchteling, HO, 17, attest, V, 33, Thailand, huwelijksmigrant, LO);
- geschiedenis van België (7ab, 11, attest, M, 38, Iran, erkend vluchteling, HO);
- regionale en federale overheden (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, MO; 1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO);
- informatie over het leven hier (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO; 1abg);
- informatie over de cultuur (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO, 11, attest, M, 38, Iran, erkend vluchteling, HO);
- hoe mensen begroeten (4, niet gestart, M, 26, Kameroen, huwelijksmigrant, LO);
- de mensen (11, attest, M, 38, Iran, erkend vluchteling, HO);
- belangrijkheid van het spreken van Nederlands (2, geen attest, V, 41, Kongo, erkend vluchteling, LO).

Een derde reeks thema's heeft te maken met *juridische zaken*, zoals rechten en plichten bij arbeid, huur van een woning, etc. Vijftien respondenten spreken over:

- rechten en plichten (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, MO; 15, geen attest, M, 34, ex-Joegoslavië, erkend vluchteling, LO);
- arbeidscontract (2, geen attest, V, 41, Kongo, erkend vluchteling, LO; 12, attest, V, 69, Kongo, erkend vluchteling, LO);
- wetten in België (6, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO, 11, attest, M, 38, Iran, erkend vluchteling, HO);
- huisvesting (2, geen attest, V, 41, Kongo, erkend vluchteling, LO; 11, niet gestart, M, 32, Iran, erkend vluchteling, HO);
- juridische problemen (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, MO);
- sociale huisvesting (1, geen attest, M, 28, Kongo, erkend vluchteling, MO);
- gezondheidszorg (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO);
- verschil in verblijfsstatuten (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, MO);
- hoe een advocaat inhuren (1, geen attest, M, 28, Kongo, erkend vluchteling, MO);
- gemengde huwelijken (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, MO);
- probleem bij eigenaar woning (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, MO);
- naturalisatie (2, geen attest, V, 41, Kongo, erkend vluchteling, LO).

Een vierde reeks thema's heeft te maken met een aantal *institutionele* voorzieningen waar mensen terecht kunnen in het kader van een specifieke vraag of problematiek, waarbij geld verdienen of geld krijgen, *inkomen* een centraal element vorm. De volgende tien respondenten vermelden deze thema's:

- mutualiteiten (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, MO; 6, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO; 11, niet gestart, M, 32, Iran, erkend vluchteling, HO);
- OCMW (1, geen attest, M, 28, Kongo, erkend vluchteling, MO; 15, attest, V, ex-Joegoslavië, asielzoeker, LO);
- interimkantoor (18, attest, M, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO);
- beroepen (6, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO);
- kredieten (2, geen attest, V, 41, Kongo, erkend vluchteling, LO);
- bankzaken (20, attest, V, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO);
- belastingen (18, attest, M, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO).

Een vijfde reeks van thema's heeft te maken met de besteding van de *vrije tijd*, namelijk:

- het bezoeken van de bibliotheek (20, attest, V, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO);
- allerlei andere vrije tijdsbestedingen (2, attest, V, 69, Kongo, erkend vluchteling, LO).

Al de thema's die inburgeraars zich herinneren, zijn thema's die dicht bij de praktische leefwereld van alledag liggen. Samen overkoepelen ze de belangrijkste thema's die binnen de cursus MO behandeld worden.

3.1.1 Welke thema's waren nuttig?

In het algemeen ...

De meeste inburgeraars vonden de cursus goed en waren blij dat ze hem gevolgd hebben. Voor velen betekent het volgen van de cursus MO een sprong voorwaarts, of zoals C. het formuleert:

'What would take me two years to learn on my own, now took me two months.' (11, attest, M, 38, Iran, erkend vluchteling, HO)

Ze zijn het erover eens dat de cursus MO een hoop nuttige informatie samenbrengt, waardoor ze niet meer links en rechts bij vrienden en familie moeten vragen wat ze moeten doen.

'Ik kan nu in de cursus kijken en uitzoeken welke organisaties ik moet contacteren voor welk probleem. Je mets en application ce que j'ai appris.' (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, MO)

De cursus wordt dus ook nog gebruikt na het afronden van het traject. Sommige cursisten vonden de cursus zo goed, dat ze hem opnieuw zouden willen volgen (4, niet gestart, M, 26, Kameroen, huwelijksmigrant, LO). Andere cursisten hebben de cursus twee maal doorgenomen, eenmaal zelf en eenmaal toen de echtgenoot de cursus volgde (7, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO).

Naar zelfredzaamheid ...

De cursus heeft voor een deel inburgeraars zeker hun *zelfredzaamheid* verhoogd, doordat ze geleerd hebben hoe te zoeken naar de informatie die ze nodig hebben.

'Nu heb ik informatie gekregen die ik vroeger niet had. Nu kan ik zelf naar een instelling gaan of op internet of in een boek bepaalde zaken opzoeken. Dat doe ik nu zelfstandig. Ik weet nu ongeveer wat ik moet doen om informatie te vinden en zonder de cursus maatschappelijke oriëntatie, zou ik meer moeite hebben om die informatie te vinden.' (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO)

Belangrijke onderwerpen ...

Een andere respondent vertelt dat de informatie over de cultuur voor hem het belangrijkste was.

'Als men van een andere cultuur komt, heeft men niet dezelfde zeden en gewoonten als de andere cultuur. Als je de samenvatting hebt van wat in de nieuwe samenleving wordt gedaan, kan je dat helpen beter actief te zijn in de nieuwe samenleving.' (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO)

Ook voor D. is de informatie over de cultuur de belangrijkste. Deze heeft hij echter niet geleerd tijdens een inburgeringscursus maar vooral van zijn schoonouders. Hij heeft een tijdje bij hen gewoond en heeft zo veel van hen geleerd over onze normen en gebruiken (4, niet gestart, M, 26, Kameroen, huwelijksmigrant, LO).

De achtergrond van de persoon in kwestie is bepalend wat hij of zij als nuttig ervaart. Er zijn zaken waar wij niet meer bij stilstaan, die voor een inburgeraar toch erg belangrijk zijn.

Een van de respondenten was afkomstig uit Iran en had nooit een aantal basisvrijheden ervaren die hij hier heeft leren kennen, zoals de vrijheid van godsdienst. Naar aanleiding van de cursus heeft hij hier voor het eerst over nagedacht (11, attest, M, 38, Iran, erkend vluchteling, HO).

Minder belangrijke onderwerpen ...

Echter niet alle informatie die aangeleerd wordt in de cursus MO, wordt als even belangrijk ervaren. F. geeft een aantal voorbeelden (1, geen attest, M, 28, Kongo, erkend vluchteling, MO).

Er zijn zaken die in de cursus behandeld worden, zoals het leren nemen van de bus of de tram, die je ook kan leren daarbuiten. 'Tu peux découvrir les choses comme ça avec d'habitude.'

Of zoals een andere respondent het verwoordde:

'Het leven leert je dat wel.'

Specifieke kennis ...

Maar tegelijkertijd zijn er andere zaken die je niet zomaar vanuit eigen ervaring en door het observeren en navragen bij anderen kan leren, omdat er specifieke kennis voor vereist is.

F. haalt aan dat hij zonder de cursus niet geweten zou hebben wat zijn rechten als werknemer zijn, wanneer hij recht heeft op een vast contract, wat de rechten en plichten zijn van een huurder en een verhuurder, etc. Het hele wettelijke kader dat hier geldt, waar de rechten en plichten binnen verschillende levensdomeinen uit voortvloeien (wonen, werken, gezondheidszorg, ...), dat zijn zaken die je niet zomaar kan leren op straat of van vrienden, omdat

velen deze dingen niet in detail kennen (1, geen attest, M, 28, Kongo, erkend vluchteling, MO).

Na enkele jaren ...

Er zijn ook inburgeraars die niet meer kunnen zeggen waar de lessen over gingen of wat ze daar geleerd hebben. Het niet kunnen opsommen van welke onderwerpen aan bod zijn gekomen, is geen volmaakte indicator om na te gaan of de inhoud van de cursus niet is bijgebleven en/of geen meerwaarde had. Beide kunnen los van elkaar staan. Maar het geeft wel een richting aan. We kunnen veronderstellen dat iemand die niet meer weet welke domeinen aan bod gekomen zijn in de cursus, er minder van opgestoken heeft dan iemand die spontaan een aantal domeinen kan opsommen.

Een van de vrouwen kan zich tijdens het gesprek onmogelijk herinneren wat ze geleerd heeft tijdens de cursus MO. Ook al heeft ze geen attest behaald, toch kan ze een getuigschrift voorleggen dat ze het MO-gedeelte succesvol heeft afgerond (2, geen attest, V, 40, Kongo Brazzaville, asielzoeker, LO).

We stellen ons hierbij de vraag wat dan de waarde van zo een getuigschrift is. Als belangrijkste reden voor het niet kunnen aanhalen van behandelde thema's halen de respondenten zelf aan dat het lang geleden is dat ze de cursus gevolgd hebben en dat ze niet alle kunnen onthouden (2, geen attest, V, 40, Kongo Brazzaville, asielzoeker, LO; 14, attest, V, 27, China, huwelijksmigrant, HO; 15, attest, V, ex-Joegoslavië, asielzoeker, LO).

3.1.2 Welke thema's zijn niet aan bod gekomen?

We hebben gepolst of de inburgeraars vonden dat in hun inburgeringstraject bepaalde zaken niet aan bod zijn gekomen, die achteraf toch erg belangrijk bleken. De meeste inburgeraars zeggen dat in hun beleving de cursus MO erg volledig was en dat ze niets gemist hebben. Dit strookt met de vaststelling dat in het algemeen, de inburgeraars de cursus MO als erg positief hebben ervaren.

Een aantal inburgeraars halen specifieke problemen aan waar ze niet onmiddellijk een antwoord op gekregen hebben binnen de cursus MO.

A., die in België gestudeerd heeft, vraagt zich af onder welke omstandigheden ze hier in beroep mag werken. Deze vraag, zo beseft ze, is veel te specifiek om in het kader van een cursus MO te behandelen. Ze heeft zelf alle instellingen gebeld en gevraagd welke papieren ze daarvoor nodig had. Het zou haar erg geholpen hebben, mocht ze in het kader van een inburgeringstraject bij iemand terecht zijn gekomen, die haar had kunnen helpen doorheen heel de bureaucratie. Maar ze geeft toe dat haar vragen zo specifiek waren, dat ook de trajectbegeleider haar hierin niet zou hebben kunnen helpen. Ze is dan met haar vragen ook niet naar haar trajectbegeleider toe gestapt. Zij vond dat de cursus te weinig op maat was, dat het

teveel 'eenheidsworst' was die iedereen moest smaken en dat er te weinig vertrokken werd van haar concrete problematiek in haar concrete situatie (16, geen attest, V, 32, Rusland, erkend vluchteling, MO).

3.1.3 Ervaring van een niet-starter

Z., een niet-starter, heeft nooit een inburgeringstraject gevolgd. Hij is als onbegeleide minderjarige naar België gekomen en heeft problemen om administratief zijn weg te vinden. Er zijn een aantal vragen waar hij geen antwoorden op kan vinden.

Hij vertelt dat hij vroeger een voogd had, die hem persoonlijk begeleidde, waar hij met zijn vragen terecht kon en die hem praktisch hielp om de nodige documenten ingevuld te krijgen. Hij zegt dat hij zijn weg niet in de administraties kan vinden en dat hij een soort 'levenscoach' zou kunnen gebruiken, iemand die hem persoonlijk begeleidt en een aantal praktische zaken mee overneemt (9, niet gestart, M, 20, Irak, erkend vluchteling, MO).

Hij heeft nood aan een soort maatschappelijk werker die niet zozeer zijn problemen oplost, maar hem bij de hand neemt en de weg toont doorheen allerlei administratieve zaken. Omdat hij nooit een traject heeft gevolgd, is hij ook nooit bij een trajectbegeleider terecht gekomen, die deze adviserende rol had kunnen opnemen. Voor hem zou specifiek advies van een trajectbegeleider of van een maatschappelijk werker erg kunnen helpen. Hij heeft duidelijke hiaten in zijn begrip van de werking van een samenleving, die makkelijk zouden kunnen ondervangen worden door een begeleider met een adviesfunctie.

3.2 Waarde inburgeringsattest?

We hebben nagegaan wat de waarde van het inburgeringsattest is voor de inburgeraars. Een aantal onder hen zien het als een bewijs dat ze alle fases van het inburgeringstraject hebben afgelegd, dat ze in het kader van het inburgeringstraject zowel de lessen Nederlands, de cursus MO als het traject LO gevolgd hebben. Voor hen heeft het zowel een symbolische waarde als de waarde van een administratief bewijs (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO). W., legt uit dat

'hij begrijpt dat de Vlaamse overheid een aantal stappen heeft bepaald en theoretisch kan je zeggen dat wie die doorlopen heeft, ingeburgerd is'.

Maar hij voegt eraan toe dat het attest behalen, zeker niet het eindpunt van het inburgeringstraject is.

'Want het traject duurt lang, misschien wel even lang als het leven in de nieuwe maatschappij.' (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO)

Anderen, die nog steeds in een onzeker statuut verblijven, voelen zich een beetje bekocht. Ze hebben het traject doorlopen, maar zitten nog steeds met de onzekerheid in verband met hun documenten.

J. zegt dat het hem niet geholpen heeft om zich hier te kunnen installeren. Het attest betekent niet dat hij voor de overheid in die mate is ingeburgerd dat hij hier mocht blijven, zoals hij wel enigszins gehoopt had (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, MO).

Deze inburgeraar verwachtte dat hij zijn situatie zou kunnen stabiliseren door zijn inburgeringsbereidheid te tonen en een inburgeringsattest te behalen, en werd hierin teleurgesteld.

Het is ook opvallend dat, wanneer we effectieve taalbeheersing even nemen als één van de indicatoren van het ingeburgerd zijn, het hebben van een attest weinig zegt over het effectief beheersen van de taal. Het hebben van een inburgeringsattest betekent met andere woorden niet dat inburgeraars effectief de taal beheersen.

Het hebben van een inburgeringsattest zegt enkel iets over het gevolgd hebben van een traject, het voldoende hebben bijgewoond van de lessen, zonder dat het iets zegt over het effectief beheersen van de aangeleerde materie. Het geeft aan dat een inspanning werd geleverd. Het inburgeringsattest dekt met andere woorden niet goed de lading van het effectief ingeburgerd zijn.

3.3 Wat zouden de inburgeraars veranderen?

De meeste inburgeraars zijn, net zoals in het vorige evaluatieonderzoek, over de algemene lijn erg tevreden over het traject dat ze gevolgd hebben (Geets et al., 2007). Een aantal inburgeraars haalt wel een aantal punten aan ter verbetering die we hier willen weergeven.

3.3.1 Wederzijds karakter van inburgering en motivatie van inburgeraar

Een eerste punt heeft te maken met de visie op inburgering. Die behoort wederzijds te zijn, namelijk inburgeraars moeten willen inburgeren, maar de ontvangende samenleving moet hen ook willen ontvangen. W. zegt dat

'men denkt dat alleen nieuwkomers zich moeten integreren in de nieuwe maatschappij. De samenleving moet iets doen om deze mensen te ontvangen. Ik krijg iets van u en ik geef ook iets aan u. Het is wederzijds, hoewel de nieuwkomer meer moet doen om zijn plaats te vinden in de nieuwe cultuur'. (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO)

Hij geeft daarmee kritiek op de maatschappij die volgens hem niet open staat om inburgeraars te ontvangen. Maar tegelijkertijd wijst hij erop dat het voor hem niet zichtbaar is wat de Vlaamse samenleving allemaal doet om inburgeraars te ontvangen.

Ook stelt hij dat er bij de nieuwkomers een zekere verantwoordelijkheidszin moet zijn. Er zijn er velen die een traject volgen, die aan het einde van hun traject niet veel hebben bijgeleerd. Dit horen we ook van andere inburgeraars.

'Voor velen was het niet duidelijk waarom ze de lessen moesten volgen en waarom ze daar waren', stelt C. (11, attest, M, 38, Iran, erkend vluchteling, HO).

Hij maakt duidelijk dat het inburgeringstraject niet zomaar een vrijblijvend gegeven kan zijn, waar mensen aan deel kunnen nemen, zonder gemotiveerd te zijn. Want dan blijft het een maat voor niets en is het een grote tijds- en geldinvestering vanuit de overheid, zonder dat de inburgeraar werkelijk iets bijleert. Zij volgen het traject volgens hem enkel om formeel in orde te zijn zonder effectief iets te leren. W. vervolgt:

'Het proces van inburgering wordt van buitenaf aangeboden, maar de inburgeraar moet ook iets actief doen om deel te nemen, de cultuur te leren kennen.' (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO)

De inburgeraar moet met andere woorden willen inburgeren en daarbij beschikken over een vorm van intrinsieke motivatie.

'Wat de overheid moet doen, is meer informatie geven zodat mensen zien dat als ze de cursus volgen, het een voordeel voor hen zal zijn. Laten zien dat het belangrijk, nuttig is voor hen. Er zijn verschillen in opleidingsniveau van mensen, tussen culturen, etc. Er zijn culturen die vrouwen verbieden iets te doen. Deze mensen hebben informatie nodig en het kan tijd vragen om mensen te overtuigen. Een boete vind ik dus ook geen goed idee. Het traject zou beter afgelegd worden als mensen gemotiveerd zijn. Door een boete zijn mensen gemotiveerd om de boete niet te krijgen, maar ze zijn niet positief gemotiveerd.' (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO)

3.3.2 Trajecten op maat

Hij haalt ook aan, samen met andere inburgeraars, dat de trajecten nog te zeer op eerder laag- of middengespoolden gericht zijn (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO, 16, geen attest, V, 32, Rusland, erkend vluchteling, MO). Zeker voor hogeschoolden zijn ze voorstander voor meer maatwerk, trajecten op maat die voldoen aan de concrete noden en vragen waar zij mee zitten. Daarbij haalt een vrouw aan dat er ook geen cursus is die specifiek gericht is op het schrijven van Nederlands, want dat is wat de taal zo moeilijk maakt (6, niet gestart, V, 24, Rusland, huwelijksmigrant, HO).

Een andere inburgeraar is gestopt met zijn traject omdat het geheel zo lang aansleepte. Hij heeft zich in november ingeschreven en kon pas beginnen eind januari. Vervolgens heeft hij weer een aantal maanden moeten wachten, vooraleer hij het tweede deel van de cursus 'Nederlands binnen de metaalsector' kon volgen. Het

zou volgens hem beter zijn als de verschillende delen van de trajecten echt op elkaar aansloten.

Een trajectbegeleider moet de mogelijkheid hebben om begeleiding op maat aan te bieden om de ervaren lacunes van de MO-cursus te ondervangen. Want vaak is de hulpvraag van de inburgeraars groter dan de geboden hulp van de trajectbegeleider. We bemerken tevens dat eens de starters of afhakers weg zijn uit de MO-klas, de afstand tussen de inburgeraar en de trajectbegeleider of MO-docent letterlijk en figuurlijk groter wordt.

3.3.3 Taal: les door inburgeraars voor inburgeraars?

Ten slotte stelt één van de inburgeraars zichzelf de vraag of het wel een goed idee is dat buitenlanders les geven aan buitenlanders. Hij zegt dat hij begrijpt dat de taal hiervoor de belangrijkste reden is. Maar hij vervolgt: 'But they cannot speak with authority. They don't know the culture in the same way the Belgians do. And they don't have a standard level. First of all, they should be social workers and then foreigners' (11, attest, M, 38, Iran, erkend vluchteling, HO). Hij zegt dat het voor hem raar overkomt om over Belgische normen en waarden te horen van iemand die zelf niet in België geboren is en 'dus niet weet wat dat betekent'. Daarbij zegt hij dat het lijkt of de Belgen niet trots zijn op hun identiteit en dat ze deze ook niet willen doorgeven, door geen 'echte' Belgen voor de klas te zetten.

3.4 De rol van vrienden

Een belangrijke hulpbron voor de inburgeraars, voor zowel de attestbehalers als de afhakers, zijn de vrienden die ze maken tijdens het volgen van een inburgeringstraject. De sociale functie van een traject is niet te onderschatten.

F. kent vele mensen die een inburgeringstraject hebben afgerond. Als hij ergens een probleem mee heeft, belt hij met zijn vrienden die ook de cursus gevolgd hebben, om te vragen wat zij zouden doen. (1gav)

A. heeft nog regelmatig contact met sommigen van de inburgeraars, van wie een aantal vrienden zijn geworden (6, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO).

Dit netwerk van mede-inburgeraars die vrienden worden, is een belangrijke bron van informatie voor een aantal inburgeraars (14, attest, V, 27, China, huwelijksmigrant, HO).

R. vertelde dat wanneer hij tijdens de periode van de cursus bepaalde vragen had, hij die stelde aan de leraar MO. Wanneer hij nu van bepaalde zaken niet weet hoe hij ze moet doen, dan vraagt hij het aan een vriend. Het contact met de leraar is verwaterd, maar het contact met zijn vrienden niet.

Ook voor de niet-starters is de rol van hun vrienden groot. Deze leren ze uiteraard elders kennen dan tijdens het inburgeringstraject. Zij missen de sociale functie van een inburgeringstraject, maar maken vrienden via andere wegen. Ook zij leren erg veel van vrienden, die hier reeds langere tijd zijn of die ze hebben leren kennen toen ze hier net aankwamen (7, niet gestart, M, 40, Rusland, erkend vluchteling, HO).

A. heeft een vriendin die ze toevallig heeft leren kennen. Ze zat nog in een asielcentrum, was naar Brussel gekomen en daar verdwaald toen een Afrikaanse man zag hoe geëmotioneerd ze was. Hij heeft haar opgevangen en mee naar huis genomen, waar hij haar aan zijn vrouw heeft voorgesteld. Ze is bij hen blijven slapen en hij heeft telefonisch het asielcentrum op de hoogte gebracht. Sindsdien is deze vrouw haar vriendin. Van haar heeft ze het meeste geleerd. 'Als ik een brief niet begrijp, bel ik haar, lees de woorden voor en zij legt me uit wat het betekent.' aldus A. (2, niet gestart, V, 34, Kongo, erkend vluchteling, LO).

3.5 Inburgeren in het thuisland

Een van de inburgeraars begon zelf over de idee om in te burgeren in het thuisland, zoals het in de pers verschenen was. Hij komt zelf uit Marokko en vond het geen goed idee. Hij vertelt: 'Ik kom uit het Zuiden, uit Agadir. Indien dit slechts in een stad zou zijn, zoals Casablanca, zou het voor een hoop mensen te ver zijn. Ofwel zou het in elke stad moeten zijn, anders is het niet haalbaar' (3, attest, M, 31, Marokko, huwelijksmigrant, MO).

Veel hangt natuurlijk af van de modaliteiten waarin dit uitgewerkt wordt. Op de Filippijnen is er een PDOS (pre-departure orientation seminar), dat georganiseerd wordt door de Filippijnse overheid. De arbeidsmigranten die willen migreren, zijn verplicht een cursus te volgen over het land waar ze heengaan, de cultuur, het voedsel, etc. Het grote verschil is natuurlijk dat hier de overheid van het zendende land de cursus organiseert. Het is maar de vraag in welke mate de Vlaamse overheid inburgeringscursussen kan organiseren in de herkomstlanden. Veel zal afhangen van de concrete invulling die een inburgeringscursus krijgt in het land van herkomst.

4. Na enkele jaren: waar staan de inburgeraars, inzake sociaal-economische situatie?

We zijn ook nagegaan waar de starters, de afhakers en de niet-starters zich drie tot vier jaar na hun traject bevinden. In dit hoofdstuk kijken we naar de socio-economische situatie van de inburgeraars die we mondeling bevraagd hebben. Hoe doen de verschillende groepen het op het vlak van arbeid, onderwijs en inkomen en welke verschillen kunnen we vaststellen op welke vlakken?

Voor het thema arbeid kijken we naar hun werk, verschillen in het zoeken naar werk, de aard van de kanalen, of ze daarbij discriminatie ervaren hebben en hoe ze

daarmee omgegaan zijn, of ze de rechten en plichten van hun arbeidscontract kennen, hoe ze geleerd hebben te solliciteren voor een job.

Voor het thema opleiding, kijken we naar hun initiële opleidingssituatie. In welke mate verschilt deze? Hebben de respondenten uit de verschillende groepen bijscholingen gevolgd? Hebben ze hun diploma laten erkennen? We bekijken ook de opleidingssituatie van hun kinderen en hoe ze de school van hun kinderen gevonden hebben.

Ten slotte kijken we naar hun inkomenssituatie. Wat is hun huidige bron van inkomsten? Komt het uit werk of hebben ze een vervangingsinkomen? Weten ze hoe de sociale zekerheid of het OCMW werkt en gefinancierd wordt? En waar kunnen ze terecht met hun hulpvragen?

4.1 Arbeid

4.1.1 Type job

Slechts dertien mensen zijn aan het werk.

Indien we kijken naar het werk dat de respondenten verrichten, doen we een eerste opmerkelijke vaststelling. Bij de personen die een inburgeringsattest behaald hebben, vinden we beduidend meer mensen die aan het werk zijn dan bij de afhakers of niet-starters (Dit bleek ook reeds uit de globale cijfers (koppeling KSZ-KBI), zoals beschreven in het vorige hoofdstuk).

Bijna de helft van de inburgeraars met attest (7/15) is aan het werk. Van deze zeven, zijn er twee vrouwen en één man die poetsen, twee mannen doen vooral interimjobs (inpakker, arbeider, industriële bakkerij), één vrouw werkt in een chinees restaurant en één man werkt als vrijwilliger bij een communicatiebedrijf, waarvoor hij een vrijwilligersbijdrage krijgt. De rest werkt niet, omdat ze ofwel (1) te oud zijn of invalide zijn; (2) omdat ze niet mogen bij gebrek aan de juiste papieren, (3) omdat ze geen werk zoeken om een opleiding af te ronden, (4) omdat ze niet willen werken of (5) omdat ze wel werk zoeken maar er geen vinden.

De jobs zijn van lage kwaliteit, en vereisen van de inburgeraars een hoge vorm van flexibiliteit. De twee vrouwen die poetsen, doen dit deeltijds, net als de vrouw die werkt in het restaurant.

Bij de twaalf afhakers die ooit wel een inburgeringstraject gestart zijn, werken er slechts vier (poetsen, Thaise massage, plaatser van ramen en deuren, begeleider in een dagcentrum). Twee jobs lijken qua jobkenmerken sterk op de jobs die we vinden bij de attestbehalers, namelijk het zijn jobs van eerder lage kwaliteit die een hoge mate van flexibiliteit vereisen. De andere twee jobs daarentegen zijn van een andere aard. Het zijn goede jobs, die niet thuishoren binnen het rijtje van lage kwaliteitjobs.

Ook bij de niet-starters vinden we een hoog aandeel van mensen die niet werken. Van de negen niet-starters hebben er zeven geen werk. Een van hen werkt in

een diepvriezer bij -40°C , de andere werkt als business analiste voor een grote multinational.

We moeten er voorzichtig mee zijn om op basis van deze vaststelling te concluderen dat de verschillen tussen de behalers van een attest en de afhakers en niet-starters enkel te wijten zijn aan het al dan niet behalen van het inburgeringsattest. Er zijn een reeks andere factoren, zoals de reden van migratie, het huidige statuut, de nationaliteit, het opleidingsniveau, de taalbeheersing, het geslacht, de leeftijd, etc. die hierin een rol spelen.

De *reden van migratie* speelt een belangrijke rol in het vinden van een job. We hebben hiervoor al gesproken over een soort 'trajectval' waar asielzoekers in verzeild kunnen raken, waardoor ze vanuit hun migratietraject gaan verwachten dat voor hen gezorgd gaat worden, zonder zelf initiatieven te nemen. Niet alle huwelijksmigranten mogen of moeten gaan werken.

De echtgenoot van B. vindt het niet nodig dat zijn vrouw gaat werken. Dat was oorspronkelijk wel de bedoeling, maar het zou te weinig financieel opbrengen. Dus heeft hij liever dat ze thuis blijft (17, niet gestart, M, 40, Rusland, erkend vluchteling, HO).

Het *huidige statuut* dat mensen hebben, bepaalt of ze wel of niet mogen werken. Zowel onder de personen met attest als onder de afhakers vinden we mensen terug met een oranje kaart (7, attest, M, Rusland, asielzoeker, MO; 12, attest, V, 69, Kongo, erkend vluchteling, LO; 15, attest, V, ex-Joegoslavië, asielzoeker, LO; 2, geen attest, V, 40, Kongo Brazzaville, asielzoeker, LO,). Zij geven aan dat het hebben van een oranje kaart voor bepaalde werkgevers een drempel vormt om hen aan te nemen voor langere tijd (7, geen attest, M, 43, Rusland, erkend vluchteling, HO).

Voor de mensen zonder wettige verblijfsdocumenten ligt de drempel nog hoger. Zij kunnen de facto enkel terecht op de irreguliere arbeidsmarkt omwille van de eigenheid van hun statuut (12, niet gestart, M, 39, Nepal, zonder wettig verblijf, MO).

De *nationaliteit* speelt ook een rol. Bij een aantal oudere ex-Sovjetburgers vinden we de overtuiging terug dat de overheid voor hen zal zorgen. Daarom gaan ze niet meteen op zoek gaan naar een job. Ook vinden we bij andere nationaliteiten 'etnische job-niches' terug; de Nepalezen willen een nachtwinkel beginnen of werken in een restaurant, de Chinese vrouw werkt in een Chinees restaurant, de Thaise vrouw doet aan Thaise massage, etc.

Het *opleidingsniveau* speelt ook een rol, maar blijkt minder bepalend te zijn als men zou verwachten. Laagopgeleiden komen vaker terecht in lage kwaliteitsjobs. Maar ook de hooggeschoolden komen vaak in lage kwaliteitsjobs terecht en slagen er niet in hun opleiding te valideren.

W. heeft een jaar gewerkt met een GESCO statuut en werkt nu als vrijwilliger bij een communicatiebureau. Hij hoopt op deze manier ervaring op te doen, om door te kunnen groeien naar een goede job (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO).

M. heeft een doctoraat in geschiedenis. Zij werkt als poetsvrouw bij een CAW als Wep+. Ze vindt het moeilijk, om zo onder haar niveau te werken. Maar ze heeft het inkomen nodig en vindt het beter te werken dan nodeloos thuis te zitten. Ze hoopte door te gaan werken, haar taalniveau te verbeteren, door de contacten met collega's te hebben. 'Dat is niet gelukt', zegt ze. 'Ze zijn bezig met hun werk en hebben geen tijd om te praten. Dat is jammer.' (7, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO)

Voor hen is het een combinatie van factoren die speelt, waarbij naast het opleidingsniveau, tevens het statuut en de taalbeheersing belangrijk zijn. Deze beide personen zijn erkend als vluchtelingen en spreken betrekkelijk goed, maar geen perfect Nederlands.

A. is als hooggeschoolde huwelijksmigrante naar België gekomen en spreekt perfect Nederlands. Zij is erin geslaagd een job te vinden als business analiste bij een grote multinational. Het is voor haar als huwelijksmigrante die perfect de taal spreekt, makkelijker een job te vinden op haar niveau (6cef: 6, niet gestart, V, 24, Rusland, huwelijksmigrant, HO).

Zoals net vermeld, is het taalniveau een belangrijke verklarende variabele voor het vinden van een job.

Y. komt uit Turkije en spreekt quasi perfect Nederlands en heeft een goede job gevonden als plaatser van ramen en deuren. Dat is het soort werk dat hij ook in Turkije deed en hij is er erg blij om dat hij deze job kan doen. Op zijn job werken er geen andere allochtonen. Hij denkt zelf dat het feit dat hij zo goed Nederlands spreekt, maakt dat hij deze job heeft gekregen (18, geen attest, M, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO).

L. komt ook uit Turkije. Hij zegt tevens dat 'de grootste hindernis om goed werk te vinden is Nederlands. Ik spreek niet goed Nederlands'. (18, attest, M, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO)

O. klaagt erover dat 'zelfs voor jobs als strijken, oude kleding sorteren, rekken vullen in een supermarkt, de mensen willen dat je perfect Nederlands kan spreken'. (20, attest, V, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO)

Andere inburgeraars dan willen vooral gaan werken om de taal te oefenen.

A. vertelt: 'Voor de taal te leren, heb ik nood aan praktijk, mensen ontmoeten en met hen spreken.' Ze denkt dat eens ze zal werken als bediende, ze beter Nederlands zal leren op haar job (6, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO).

De gendervariabele is tevens een belangrijke verklarende variabele. Een deel van de vrouwen in alle drie de groepen, geeft aan slechts deeltijds of niet te willen werken

om zo gezinstaken op zich te kunnen nemen. Dezelfde redenen of drempels die we besproken hebben bij het al dan niet volgen van een traject, vinden we tevens hier terug.

Ook de *leeftijd* is bepalend in het vinden van een job. Net zoals reguliere oudere werknemers vinden ook oudere inburgeraars minder snel een job, als ze al een job vinden of zoeken.

Het geval van G. is interessant, omdat zij net tegen de leeftijdsgrens aanzit waar inburgeraars moeten inburgeren. Zij was net geen 65 jaar toen ze naar België kwam en heeft bijna als vanzelfsprekend geen job gezocht. O. was 50 jaar toen hij naar hier kwam. Hij heeft zich gedurende zes jaar herschoold door een diploma elektronica te behalen. Maar hij heeft nooit werk gevonden in die richting. Hij vertelt dat hij het 'erg jammer vindt en dat hij gedurende zeven jaar alles gedaan heeft om te werken, tevergeefs'. Zijn herscholing tot elektronicus heeft er ook niet voor gezorgd dat hij een job heeft kunnen vinden. 'La grande problème pour trouver le travail, c'était l'age. L'age et la formation.' Hij denkt dat als hij een opleiding als verpleger had gevolgd, dat hij wel had kunnen werken. Dan had hij drie jaar moeten studeren, maar had hij naar eigen zeggen, ondanks zijn leeftijd, wel werk gehad (1, geen attest, M, 64, Kongo, erkend vluchteling, HO).

4.1.2 Kanalen

We hebben de inburgeraars gevraagd op welke manier ze hun werk gevonden hebben en welke kanalen ze daar allemaal voor gebruikt hebben. In bijlage worden deze resultaten in detail opgenomen.

De twee belangrijkste kanalen die het meeste vermeld worden, zijn het interimkantoor, samen met de VDAB. Op de derde en vierde plaats vinden we kranten en vrienden. Andere kanalen die meerdere malen vermeld worden, zijn internet en persoonlijk rondvragen bij het bedrijf (andere kanalen die eenmaal vermeld werden, waren de stage, Actiris, het onthaalbureau en de OCMW-assistent).

We stellen vast dat in het type kanalen dat de inburgeraars kennen en gebruiken, we weinig verschillen vinden tussen de drie groepen. Bij de afhakers en de niet-starters zien we dezelfde kanalen terugkomen als bij de behalers van het attest. Alle groepen lijken de weg naar VDAB en interimkantoren te vinden. Ook al gebruiken ze in praktijk vaak slechts een beperkt aantal kanalen, ze hebben wel kennis van een reeks andere kanalen (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, MO; 6, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO).

Voor de inburgeraars met attest valt op dat een aantal expliciet verwijzen naar het inburgeringstraject, waar ze tijdens de lessen MO de kanalen besproken hebben. De lessen hebben hen geholpen om snel de mogelijke kanalen te inventariseren, maar ze zouden ze ook wel gevonden hebben, mochten ze de lessen MO niet gevolgd hebben. Zoals een van de respondenten aanhaalde:

'Het leven leert het ons wel.' (6, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO)

Het domein van werken is voor de meesten, die willen werken, zo belangrijk, dat ze snel leren hoe werk te vinden. De cursus MO geeft hen een kleine voorsprong, die echter door de andere groepen snel ingehaald wordt. Opvallend is dat één van de respondenten die een attest behaald heeft, nog nooit van een interimkantoor gehoord had, terwijl ze wel internet, de krant en VDAB als kanaal vermeldde.

Verder kunnen we ook vaststellen dat de personen die een attest behaalden en die niet willen werken, toch een aantal kanalen kunnen opsommen waarlangs ze een job zouden zoeken, mochten ze toch willen gaan werken (17, attest, V, 33, Thailand, huwelijksmigrant, LO). Dit in tegenstelling tot een aantal personen die niet gestart zijn en niet wilden werken, die geen of slechts beperkt zicht hadden op kanalen om werk te zoeken (11, niet gestart, M, 32, Iran, erkend vluchteling, HO; 17, niet gestart, M, 40, Rusland, erkend vluchteling, HO).

Interim is wel een specifiek kanaal, dat een aantal inburgeraars gebruikt in het begin van hun carrière, maar waarvan ze beseffen dat ze er op lange termijn niet ver mee geraken.

D. zegt dat hij zijn huidige werk, in de koelcel van een groentenverwerkende fabriek, heeft gevonden via een interimkantoor. Maar nu is hij op zoek naar een job met meer perspectief om een carrière uit te bouwen, een 'white collar job'. Hij vraagt zich daarbij af of hij zolang gestudeerd heeft om dit soort interim jobs te doen in een fabriek. Vandaar dat hij zich wil richten op andere kanalen om zo een betere job te vinden (4, niet gestart, M, 26, Kameroen, huwelijksmigrant, LO).

4.1.3 Hoe solliciteren?

Een thema, dat nauw verband houdt met de zoekkanalen naar werk, is de wijze waarop de inburgeraars solliciteren voor een job. Hier speelt vooral de achtergrond, het herkomstland van de persoon in kwestie en de aard van de job die ze zoeken, een belangrijke rol. Een aantal inburgeraars zegt dat dit niet danig verschilt van de wijze waarop het in hun herkomstland plaatsvindt, namelijk door een brief te schrijven, een CV te maken en op gesprek te gaan (12, niet gestart, M, 39, Nepal, zonder wettig verblijf, MO).

Andere inburgeraars echter zeggen dat het in hun land helemaal anders gebeurt en dat het echt iets is dat ze hier hebben moeten leren (6, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO; 18, geen attest, M, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO; 20, geen attest, V, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO). R. vertelt:

'Before the course, I did not know how to look for a job. I was afraid to go to people in supermarkets and restaurants. Now I know I have to ask for the manager.' (12, attest, M, 34, Nepal, geregulariseerd, MO)

De sollicitatietraining die hij gevolgd heeft, heeft hem naar eigen zeggen toegerust om op een meer zelfstandige wijze werk te zoeken.

Er zijn verschillende plaatsen die de inburgeraars aangeven waar ze hebben leren solliciteren. Ofwel hebben ze het zelf geleerd, of in hun thuisland of tijdens een opleiding. Een aantal heeft leren solliciteren tijdens de cursus MO of heeft het bij de VDAB geleerd. Anderen hebben het buiten een inburgeringscontext geleerd, tijdens een opleiding of van de OCMW-assistent.

Van de niet-starters heeft niemand een sollicitatietraining gevolgd of gekregen.

R. zegt expliciet dat ze heeft moeten leren solliciteren door 'trial and error'. 'Sollicitatietraining zou me erg geholpen hebben. Vroeger legde ik bij een sollicitatie mijn hart open en bloot. Ik zou meteen mijn negatieve kanten ook verteld hebben. Dat zou ik niet meer doen.' (6, niet gestart, V, 24, Rusland, huwelijksmigrant, HO)

4.1.4 Discriminatie

De meeste inburgeraars geven aan dat ze nooit zelf met discriminatie in het zoeken naar werk in aanraking zijn gekomen. Wat deze vaststelling betreft, bemerken we geen verschil tussen de attestbehalers, afhakers of de niet-starters.

O. vertelt dat ze het niet ervaren heeft als discriminatie dat ze een bepaalde job niet kreeg. Het niet kunnen schrijven of spreken van het Nederlands was de oorzaak dat ze niet aanvaard werd voor een job, niet discriminatie (20, geen attest, V, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO).

L. voegt eraan toe dat het op sommige plaatsen zo is, dat je niet aangeworven wordt, als je niet goed Nederlands spreekt of je bent geen Belg. Maar hij noemt het geen discriminatie. Hij zegt: 'Ik vind het ook normaal dat sommige werkgevers dat zo doen en Belgen willen. Want als een Turk niet goed Nederlands spreekt en hij moet iets doen en begrijpt het niet en doet het fout ... Begrijp je wat ik zeg?' (18, attest, M, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO)

Hij maakt duidelijk dat hij het standpunt van een Belgische werkgever begrijpt die liever niet werkt met niet-Belgen die de taal niet goed spreken.

Ook al hebben de meeste inburgeraars naar eigen zeggen nog geen discriminatie aan den lijve ondervonden, toch kunnen de meeste van hen verhalen vertellen over vrienden die er wel mee te maken hebben gehad (3, attest, M, 31, Marokko, huwelijksmigrant, MO; 6, niet gestart, V, 24, Rusland, huwelijksmigrant, HO, 14, attest, V, 27, China, huwelijksmigrant, HO).

Een aantal inburgeraars heeft wel een vermoeden. F. vertelt:

'Ik heb ook bij interimbedrijven gesolliciteerd. Discriminatie kan een probleem zijn. Ze zeggen het niet, maar door hun gedrag kan je zien dat ze zich op een discriminerende manier gedragen. Je zoekt bv. een job van administratief bediende, maar je krijgt niet de gelegenheid de job te doen of je krijgt iets anders aangeboden dat geen relaties heeft met je kwalificaties of interesses. Waarom is er een vooroordeel?'

Hij verduidelijkt dat interimkantoren hoofdzakelijk op laaggeschoolden gericht zijn en dat je als hooggeschoolde ook gezien wordt als een laaggeschoolde. Wat hem betreft is dat een vorm van onuitgesproken discriminatie (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO).

4.1.5 Zelfstandige

Een aantal respondenten hadden de ambitie om zelfstandige te worden, maar hebben deze droom opgegeven.

L. werkte vroeger als hulpkok in een restaurant in Marokko. Toen dacht hij er wel aan om een restaurant in het buitenland te beginnen. Maar nu niet meer. Hij heeft pas een huis gebouwd waar hij een lening voor moet afbetalen, dus hij kan geen geld meer lenen om een eigen zaak te beginnen (3, attest, M, 31, Marokko, huwelijksmigrant, MO).

Ook F. had deze ambitie. Maar ze heeft haar plannen gewijzigd naarmate ze hier langer was. Voor haar was het verplicht volgen van een cursus een drempel. Ze had gedacht dat het makkelijker zou zijn om zelfstandige te worden (14, attest, V, 27, China, huwelijksmigrant, HO).

De doelen voor migratie worden bijgesteld naarmate men hier langer is. Een aantal inburgeraars, zowel onder de starters, afhakers als niet-starters, hebben nog wel de ambitie een eigen zaak te beginnen. De personen uit alle drie de groepen blijken ervan op de hoogte te zijn dat ze een aparte opleiding bedrijfsbeheer moeten volgen, om een eigen zaak te kunnen beginnen (18, attest, M, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO; 12, attest, V, 69, Kongo, erkend vluchteling, LO; 12, niet gestart, M, 39, Nepal, zonder wettig verblijf, MO; 2, geen attest, V, 40, Kongo Brazzaville, asielzoeker, LO). Wie als zelfstandige wil werken, vindt de nodige informatie, ofwel via de cursus MO, ofwel via het persoonlijk uitgebouwde netwerk. Bij de verschillende groepen inburgeraars, vinden we hierin een hoge mate van zelfredzaamheid terug. Wie de ambitie heeft een eigen zaak te starten, vindt de nodige informatie hiervoor terug.

Maar naast de administratieve drempel, is er de culturele drempel om zelfstandige te worden.

F. zegt dat hij de gewoonten van Afrika wel kent, omdat hij zich Afrikaan voelt. Maar hij 'kent er te weinig de gewoonten van België voor'. Hij voelt zich er ongemakkelijk bij om hier als zelfstandige te werken (1, geen attest, M, 64, Kongo, erkend vluchteling, HO).

Voor de twee Nepalezen die we gesproken hebben, speelt deze culturele drempel niet. Beiden willen graag een zelfstandige nachtwinkel beginnen, een etnische niche waar we wel meer Nepalezen in terugvinden. Ook de papieren drempel speelt voor de ene niet, omdat hij 'vrienden heeft die de nodige papieren hebben en hij zou met hen samenwerken. Want dat diploma heb je enkel nodig voor het papierwerk, voor de rest niet'.

Er vindt als het ware een herinterpretatie van de Belgische wetgeving plaats vanuit het eigen denkkader. Interessant om vast te stellen bij hen, is dat ze eerder geld zouden lenen binnen een Nepalese gemeenschap dan van een bank. Want 'mensen uit Nepal helpen elkaar om een zaak op te starten' (12, attest, V, 69, Kongo, erkend vluchteling, LO). Zijn vrienden zouden hem geen intrest aanrekenen, maar dat is niet altijd het geval. Wanneer het goed gaat met je zaak, kan het zijn dat je net een hoog intrestpercentage moet terugbetalen (12, niet gestart, M, 39, Nepal, zonder wettig verblijf, MO).

4.1.6 Rechten en plichten

We hebben gepeild naar de mate waarin de inburgeraars hun rechten en plichten kennen en weten wat er in een arbeidscontract allemaal moet staan.

De inburgeraars die een attest behaald hebben, weten dat in het algemeen betrekkelijk goed. Zij kunnen een opsomming geven van wat er in hun contract behoort te staan. Ze geven aan dat het belangrijk is dat de duur van het contract vermeld wordt, elementen zoals het loon, de naam, de werkgever, etc. (3, attest, M, 31, Marokko, huwelijksmigrant, MO). Sommige attestbehalers lezen hun contract volledig na of laten het nalezen door iemand anders om te zien of alles in orde is. (17, attest, V, 33, Thailand, huwelijksmigrant, LO, 18, attest, M, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO). Anderen lezen hun contract niet.

Zo is het contract van F. in het chinees en zegt ze dat ze het niet gelezen heeft, maar enkel getekend heeft (14, attest, V, 27, China, huwelijksmigrant, HO).

De afhakers zijn op de hoogte, maar in mindere mate. Bij deze groep vinden we mensen die dit geleerd hebben tijdens de cursus MO (1, geen attest, M, 28, Kongo, erkend vluchteling, MO).

De niet-starters blijken de meest kwetsbare groep te zijn, omdat ze het minste zicht hebben op hun rechten en plichten. Voor een aantal onder hen vormt het een probleem dat hun arbeidscontract in het Nederlands is en ze te weinig de juridische taal beheersen om te begrijpen wat er staat.

Niet in alle landen is het gebruikelijk dat een arbeidsovereenkomst op papier wordt gezet. In sommige landen is een mondeling contract de norm en wordt er nooit iets op papier gezet. R. verhaalt:

'Au Kongo, on n'avait pas les contracts. C'était nouveau pour moi.'

Ook W. is blij dat hij erover geleerd heeft, want

'In Kongo is het anders. Daar heb ik ook gewerkt, maar dat wordt mondeling geregeld. Je hebt vertrouwen in de werkgever, maar je kan ook van de ene dag op de andere worden weggestuurd.' (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO)

Voor sommigen betekent dit dat ze de waarde van een ondertekend contract niet naar behoren kunnen inschatten.

D. vertelt over een incident, dat niet arbeidsgerelateerd is, maar dat wel toont dat een geschreven contract niet voor alle inburgeraars dezelfde betekenis heeft.

'I bought a phone and the man said it was free. At the end of the month, I got a bill for 200 euro. I said, "I cannot pay". I received a letter from F. (nvdr: een incassobureau) to reclaim my money. I didn't know what a contract means. I don't blame the people, it is a part of marketing.' (4, niet gestart, M, 26, Kameroen, huwelijksmigrant, LO)

Hij had de kleine lettertjes niet gelezen van deze overeenkomst, omdat hij niet dacht dat deze belangrijk konden zijn. Voor bepaalde nationaliteiten, in bovenstaande gevallen de Kongolese en de Kameroenese, is het belangrijk hen vertrouwd te maken met het wettelijke karakter van een contract.

4.2 Opleiding

4.2.1 Opleidingssituatie: initieel en bijscholing

De initiële opleidingssituaties verschilt sterk. Zowel in de groep van de attest-behalers, de afhakers en de niet-starters vinden we mensen terug met een laag, midden en hoog opleidingsniveau. Het is niet zo dat de niet-starters exclusief de groep van de laagopgeleiden zijn. (Dit bleek ook reeds uit de cijferanalyses in het vorige hoofdstuk. Voor meer gedetailleerde info, verwijzen we naar deze paragraaf)

Wanneer we peilen naar de opleidingssituatie hier in België, valt op dat de belangrijkste opleiding die de inburgeraars aanhalen, de *taalopleiding* is. Alle inburgeraars hebben op een of ander moment, niet noodzakelijk in het kader van een inburgeringstraject, taallessen gevolgd.

Zes respondenten hebben hun weg naar VDAB gevonden om daar een *VDAB-opleiding* te volgen (3, niet gestart, M, 31, huwelijksmigrant, MO; 6, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO; 7, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO; 9, niet gestart, M, 20, Irak, erkend vluchteling, MO; 15, geen attest, V, 34, ex-Joegoslavië, erkend vluchteling, LO; 18, geen attest, M, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO). Opvallend hierbij is dat het niet enkel gaat om attestbehalers of afhakers. Ook niet-starters vinden hun weg naar de opleidingen die de VDAB organiseert. Hierboven hebben we reeds vastgesteld dat ook niet-starters de weg naar VDAB vinden als het gaat om het zoeken naar werk. VDAB blijkt ook bij hen zowel bekend te zijn als opleidingsinstantie en als arbeidsbureau.

Andere plaatsen die vermeld worden door de inburgeraars waar ze een opleiding gevolgd hebben zijn de *universiteit* (6, niet gestart, V, 24, Rusland, huwelijksmigrant, HO; 14, geen attest, V, 30, China, student, HO; 16, geen attest, V, 32, Rusland, erkend vluchteling, MO; 1, geen attest, M, 64, Kongo, erkend vluchteling,

HO), het *asielcentrum* (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, MO; 6, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO), *Syntra* (11, attest, M, 38, Iran, erkend vluchteling, HO), het *interimkantoor* (2, geen attest, V, 40, Kongo Brazzaville, asielzoeker, LO) en *Actiris* (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, MO).

4.2.2 Diploma-erkenning

De erkenning van diploma's is enkel relevant voor de groep die in dit onderzoek een diploma van secundair onderwijs of hoger onderwijs heeft behaald. Een aantal inburgeraars heeft hiervan gehoord en heeft de procedure gevolgd (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO; 7, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO). We zouden verwachten dat alle hooggeschoolde personen die een attest behaald hebben, hiervan op de hoogte zouden zijn. Toch is dit niet het geval (6, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO).

Afhankelijk van de reden van migratie was het traject om een diploma te laten gelijkgeschakelen, makkelijker of moeilijker. Want niet iedereen die naar België komt, heeft zijn diploma bij. Mensen in noodsituaties die van het ene op het andere moment moeten vluchten, zijn niet altijd in de mogelijkheid om hun diploma mee te nemen.

M. bevond zich in zo een situatie. Zij is gevlucht uit Tsjetsjenië en had haar licentiaatsdiploma niet bij. Zij heeft gespaard en is vorig jaar naar Georgië gereisd, waar ze gestudeerd heeft, om haar diploma te gaan halen. Nu heeft ze een duplicaat dat ze naar Naric gestuurd heeft, die het gaan onderzoeken. Zij beschikt ook over een doctoraatstitel, maar ook deze had ze niet bij toen ze vluchtte. Door de hervormingen aan de universiteit in Georgië waar ze gestudeerd heeft n.a.v. de oorlog, moet ze opnieuw persoonlijk naar ginder reizen om dit diploma te gaan halen. Op dit moment bevindt ze zich niet in de mogelijkheid dit te doen.

De trajectbegeleider van het onthaalbureau is de belangrijkste bron van informatie die de attestbehalers aanhalen. Niet alle attestbehalers zijn van plan hun diploma te laten gelijkgeschakelen, ook al weten ze dat het kan (14, attest, V, 27, China, huwelijksmigrant, HO).

4.2.3 Opleiding van de kinderen

We zijn nagegaan welke criteria de ouders hanteren bij de schoolkeuze voor hun kinderen. Bij wie winnen ze informatie in over de school van hun kinderen? In welke mate zijn de ouders zelfredzaam hierin?

Het belangrijkste criterium om de school te kiezen, is de nabijheid van de school (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO; 7, attest, M, Rusland, asielzoeker, MO; 18, attest, M, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO, 20, geen attest, V, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO). Een ander criterium is de taal die gesproken wordt op de school. Een aantal ouders kiest ervoor om de kinderen naar een Nederlandstalige school te sturen, omdat die als beter aangeschreven staan (11, niet

gestart, M, 32, Iran, erkend vluchteling, HO; 1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, MO). Om dezelfde reden stuurt een moslimgezin zijn kinderen liever naar een katholieke school.

De belangrijkste informatiebron die alle drie de groepen gebruiken, zijn hun vrienden (6, niet gestart, V, 24, Rusland, huwelijksmigrant, HO; 7, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO). Een informatiebron die een aantal ouders gebruiken, bij gebrek aan een lokaal netwerk, is internet (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO). De inburgeraars die een goede band hebben met de OCMW-assistent, vragen hem of haar om raad (7, attest, M, Rusland, asielzoeker, MO; 15, geen attest, V, 34, ex-Joegoslavië, erkend vluchteling, LO).

Eén van de kinderen heeft zelf de school moeten zoeken via internet. Ze is op het moment van het interview twee weken in België en heeft zelf via internet de school gezocht waar ze naartoe gaat. Ze heeft zich ook zelf ingeschreven zonder dat haar moeder is meegegaan (2, geen attest, V, 40, Kongo Brazzaville, asielzoeker, LO). Dat is natuurlijk een problematische situatie, omdat de dochter in dit gezin, waarvan de vader tevens in het buitenland verblijft, echt op zichzelf is aangewezen. Dit is het enige geval waar we een verschil zien tussen de attest-behalers, de afhakers en de niet-starters. Voor de rest vinden we weinig verschillen tussen de drie groepen in het zoeken van een school van de kinderen. Het volgen van een inburgeringstraject maakt met andere woorden weinig verschil uit in het zoeken van een school voor de kinderen.

Een probleem dat een aantal ouders vermeldde die in een stad wonen, is dat de scholen in de buurt allemaal volzet zijn en dat ze moeten uitwijken naar een andere plaats (6, niet gestart, V, 24, Rusland, huwelijksmigrant, HO).

Een aantal ouders haalt aan dat een belangrijke motivatie om Nederlands te leren is, dat de kinderen naar een Nederlandstalige school gaan en beter de taal beheersen dan de ouders.

4.3 Inkomen

4.3.1 Bron van inkomen

Zoals we reeds hebben vastgesteld in het hoofdstuk dat handelt over de arbeidssituatie van de inburgeraars, blijken meer personen die het traject hebben afge maakt, aan het werk te zijn, in vergelijking met personen die afgehaakt of nooit gestart zijn. De belangrijkste bron van inkomsten van de werkende inburgeraars, is het loon dat ze ontvangen voor hun job.

De belangrijkste groep die aangeeft dat ze gedurende een bepaalde periode een vervangingsinkomen van het OCMW hebben gekregen, zijn de (voormalige) asielzoekers. Ofwel krijgen ze het minimumloon ofwel een bijpassing om toch aan het minimumloon te geraken. De (voormalige) asielzoekers vinden we terug, zowel bij de starters, de afhakers als de niet-starters. Toch is dit niet het bepalende onderscheid.

Een voorbeeld hiervan is J. die ondertussen erkend is als vluchteling. Tijdens het eerste jaar werkte J. deeltijds en werd zijn loon bijgesteld tot 900 euro. Vanaf het tweede jaar werkte hij voltijds en kreeg hij geen tussenkomst meer van CPAS (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO). Voor hem (en voor anderen) was het OCMW-geld een opstapje om een moeilijke periode te overbruggen (11, attest, M, 38, Iran, erkend vluchteling, HO).

Voor andere (voormalig) asielzoekers is het OCMW-inkomen de belangrijkste bron. We hebben hierboven reeds uitgelegd dat er een gevaar bestaat voor asielzoekers om terecht te komen in een vorm van trajectval. Ze komen in een afhankelijkheidspositie terecht, waarbij ze zich niet richten op de arbeidsmarkt om een inkomen te verwerven, maar verwachten dat de overheid voor hen zorgt. Zonder te willen veralgemenen, valt het op dat we vooral bij de oudere ex-Sovjetburgers die wij bevraagd hebben, deze gedachtegang tegenkomen (7, geen attest, M, 43, Rusland, erkend vluchteling, HO; 7, niet gestart, M, 40, Rusland, erkend vluchteling, HO).

Een aantal personen krijgen een werkloosheidsuitkering van de RVA, ze hebben voldoende lang gewerkt om in aanmerking te komen voor een uitkering.

K. volgt een opleiding bij VDAB. Voorheen heeft hij vooral interimjobs gedaan, maar hij is op zoek naar stabiliteit in zijn werk. 'Ik wil werken, normale uren, van maandag tot vrijdag. Ik heb familie en ik vind dat belangrijk. Ik wil werken en andere kant van het leven. In de weekeinde familie bezoeken, etc. Ik wil ook vast werk, geen werk, twee dagen, drie dagen.' Zonder het inkomen van de RVA, zou hij de opleiding niet kunnen volgen en geen nieuwe start maken (3, niet gestart, M, 31, huwelijksmigrant, MO).

Sommige inburgeraars (ook met attest) zijn er niet van op de hoogte dat ze recht hebben op een werkloosheidsuitkering als ze hier komen.

De echtgenoot van O. vertelt: 'Ze heeft in België geen uitkering gekregen. Ze had er wel recht op, omdat ze gewerkt heeft in Turkije en dit had kunnen meetellen. Ik heb er niet aan gedacht toen ze hier was en door de slechte organisatie is ze haar uitkering misgelopen'. (20, attest, V, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO)

Een andere inburgeraar, die nooit gestart is met een traject, weet niet dat hij terecht kan bij de RVA om te stempelen (4, niet gestart, M, 26, Kameroen, huwelijksmigrant, LO). Het is verbazingwekkend dat deze laatste persoon dit niet wist, omdat hij hier vele vrienden heeft. Blijkbaar heeft hij ook van hen hier nooit iets over gehoord.

Een aantal inburgeraars heeft vrijwilligerswerk gedaan, om werkervaring op te doen en beperkte inkomsten te verwerven uit de vrijwilligersbijdrage (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO).

R. heeft gewerkt in het sociaal centrum waar hij verbleef tijdens zijn asielpcedure. Hij maakte daar schoon gedurende 3 uur per dag. Elke week kreeg hij hiervoor 120 euro betaald (12, attest, V, 69, Kongo, erkend vluchteling, LO).

Enkele personen die een inkomen verwerven of delen binnen het gezin, zeggen dat ze niet weten waar ze naartoe zouden moeten gaan of wat ze zouden moeten doen als ze zonder werk zouden komen te staan (6, niet gestart, V, 24, Rusland, huwelijksmigrant, HO; 11, niet gestart, M, 32, Iran, erkend vluchteling, HO). Het gaat hier om twee personen die nooit een inburgeringstraject gestart zijn.

Ten slotte zijn er een aantal inburgeraars die tijdens hun verblijf niet mochten werken en geen inkomen kregen. Het gaat hier zowel om starters als om niet-starters. Zij hebben die periode overbrugd door geld te lenen.

A. heeft een periode van 7 maanden tussen twee asielaanvragen die negatief waren, geen inkomen gehad. Toen ze voor de tweede maal een negatieve beslissing kreeg, is haar OCMW-uitkering gestopt. Ze heeft die periode overbrugd door geld te lenen van familie en vrienden (6, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO).

Ook R. heeft een aantal maanden geleefd van een combinatie van zwart werk en vrienden die eten brachten (11, niet gestart, M, 32, Iran, erkend vluchteling, HO). Ten slotte leende hij geld bij vrienden en familie vooraleer hij geld kreeg van het OCMW. Deze vrienden had hij leren kennen via de cursus MO (12, attest, V, 69, Kongo, erkend vluchteling, LO). De onderlinge solidariteit binnen bepaalde nationaliteitsgroepen is groot.

4.3.2 Sociale zekerheid: werking en financiering?

We hebben gepolst in welke mate de inburgeraars zicht hebben op de werking van de sociale zekerheid, het OCMW en de mutualiteiten. Je hoeft niet te weten hoe een auto mechanisch werkt en hoe de motor in elkaar zit, om met een auto te rijden. Maar weten hoe een auto werkt en hoe een motor in elkaar zit, kan er wel voor zorgen dat je op een andere manier met de wagen gaat rijden. Hetzelfde geldt voor alle sociale voorzieningen. Weten hoe deze werken, gefinancierd worden, etc. kan ervoor zorgen dat mensen op een andere manier hiermee omgaan.

De meeste inburgeraars weten dat het geld van het OCMW geld van burgers is dat gegeven wordt in het kader van solidariteit (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO; 6, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO, 7, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO). Diegenen die een traject hebben afgerond, weten naar eigen zeggen het meeste vanuit de cursus MO. De grote lijnen hebben ze vaak beet, de details zijn doorheen de tijd vervaagd. F. zegt:

'Ik weet dat ik dit geleerd heb tijdens het eerste jaar, maar ik kan het niet meer zeggen.' Zij is nooit naar het OCMW geweest. De vraag naar de financiering van de sociale zekerheid is voor haar schoolse kennis, die ze nooit heeft moeten toepassen. Dus deze kennis is snel vervaagd (14, attest, V, 27, China, huwelijksmigrant, HO).

Andere personen die het traject hebben afgerond, weten het niet en zijn er ook niet mee bezig (17, attest, V, 33, Thailand, huwelijksmigrant, LO).

'Ik heb geen idee, ik ben alles vergeten. Het interesseert me ook niet zo, ik wil alleen maar gaan werken.' (3, attest, M, 31, Marokko, huwelijksmigrant, MO)

De afhakers en de niet-starters weten in mindere mate hoe sociale voorzieningen werken of gefinancierd worden (1, geen attest, M, 64, Kongo, erkend vluchteling, HO). Zij die bijstand nodig hebben, vinden wel de weg naar het OCMW, maar missen in grotere mate de achtergrondkennis over het hoe en het waarom van een OCMW. (14, geen attest, V, 30, China, student, HO; 15, geen attest, V, 34, ex-Joegoslavië, erkend vluchteling, LO; 17, geen attest, V, 39, Thailand, huwelijksmigrant, MO; 18, geen attest, M, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO; 20, geen attest, V, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO; 6, niet gestart, V, 24, Rusland, huwelijksmigrant, HO).

Anderen maken zich sterk dat ze nooit naar het OCMW zullen gaan, omdat ze een stigma ervaren dat op het OCMW zou rusten.

'Ik ga nooit naar het OCMW. Dat is iets sociaal voor mensen zonder inkomsten. Ik en mijn broer gaan daar niet naartoe.' (3, niet gestart, M, 31, huwelijksmigrant, MO)

Er blijken ook een aantal 'mythes' te bestaan die zij hebben horen waaien bij hun vrienden.

F. heeft erover geleerd, maar is het naar eigen zeggen vergeten. Wel heeft hij verschillende dingen van vrienden gehoord: 'bijdragen en belastingen van mensen die werken maar ook dat het geld voor de vluchtelingen van de UNO komt'. (1, geen attest, M, 28, Kongo, erkend vluchteling, MO)

Ook van S. horen we dezelfde verklaring terug dat het geld van het OCMW 'van de UNO komt' (12, niet gestart, M, 39, Nepal, zonder wettig verblijf, MO). Dat maakt natuurlijk een groot verschil, omdat het kan betekenen dat ze in hun perceptie 'geld gebruiken van een anonieme organisatie, die geld doneert om hen te onderhouden'. Dit in tegenstelling tot de visie dat het geld van medeburgers is, uit solidariteit, om mensen in nood te overbruggen.

4.3.3 Waar naartoe met hulpvragen?

Het is opvallend om vast te stellen dat het OCMW het belangrijkste formele hulpkanaal is waar een aantal attestbehalers naartoe gaan als ze vragen hebben (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO). Naast de persoon bij het OCMW, is de trajectbegeleider bij het onthaalbureau voor een aantal inburgeraars een belangrijke informatiehulp in tijden van nood (7, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO).

'Als ik ergens hulp bij nodig had, ging ik naar de begeleider bij het onthaalbureau, omdat ze mijn taal sprak en aan haar kon ik alles vragen.' (6, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO)

Dit contact is bij de meesten wel verwaterd doorheen de tijd (11, attest, M, 38, Iran, erkend vluchteling, HO). Ook zo bij A.:

'Maar dat was toen. Ondertussen heb ik vanalles geleerd in de laatste jaren.'

De band met het OCMW is bij de betrokkenen permanenter en blijft langer bestaan dan de band met het onthaalbureau.

Bij de afhakers en de niet-starters nemen de vrienden een veel belangrijkere plaats in. Zij vallen meer terug op de informele netwerken die ze zelf hebben opgebouwd dan op de formele netwerken. Zij verwijzen meer naar vrienden of familie dan naar formele instituties (1, geen attest, M, 28, Kongo, erkend vluchteling, MO; 2, geen attest, V, 40, Kongo Brazzaville, asielzoeker, LO; 6, geen attest, V, 32, Rusland, erkend vluchteling, MO; 2, niet gestart, V, 34, Kongo, erkend vluchteling, LO; 3, niet gestart, M, 31, huwelijksmigrant, MO; 4, niet gestart, M, 26, Kameroen, huwelijksmigrant, LO).

Een aantal onder hen lijkt ook negatieve ervaringen te hebben met het OCMW (7, geen attest, M, 43, Rusland, erkend vluchteling, HO).

Z. gaat met zijn vragen niet meer naar het OCMW. 'Ze kunnen me niet goed helpen. Ik moet daar naartoe gaan, twee weken wachten op een afspraak.' (9, niet gestart, M, 20, Irak, erkend vluchteling, MO)

Dat betekent niet dat het OCMW in het inburgeringsproces geen belangrijke rol speelt voor de afhakers of niet-starters (7, niet gestart, M, 40, Rusland, erkend vluchteling, HO; 11, niet gestart, M, 32, Iran, erkend vluchteling, HO). Voor een aantal onder hen is het OCMW de belangrijkste partner van het inburgeringsproces geweest.

H. leeft samen met zijn vrouw van een OCMW-uitkering. Beiden hebben een arbeidshandicap, en komen momenteel nog niet in aanmerking voor een tussenkomst. 'Het OCMW is erg goed voor ons geweest en heeft ons het meeste geholpen. Ze hebben ook geholpen bij hoe naar de bank gaan, hoe een bankkaart werkt, etc. Dat was de eerste keer, maar ik wist niet wat ik moest doen met een bankkaart.' (15, geen attest, V, 34, ex-Joegoslavië, erkend vluchteling, LO)

5. Na enkele jaren: waar staan de inburgeraars, inzake socio-culturele oriëntatie?

5.1 Beeldvorming

Een aspect van inburgering heeft te maken met wederzijdse beeldvorming. Hoe zien wij de inburgeraars en hoe zien zij ons? Een aantal zaken vallen op als we dit laatste bij hen bevragen. Een aantal inburgeraars verwoordt de culturele verschillen die ze zien. Het toont dat ze met een maatschappijkritische blik naar onze samenleving kunnen kijken.

Een aantal van deze verschillen spelen zich op het materiële vlak af. G. stelt vast dat:

'Les soins ici sont magnifiques, l'organisation de la société est mieux, les transports sont mieux. Il y a beaucoup de choses ici qui facilitent la vie.' (2, attest, V, 69, Kongo, erkend vluchteling, LO)

Ze ziet dat een aantal zaken op materieel vlak beter geregeld zijn hier in België dan in haar thuisland. Maar tegelijkertijd ziet ze een aantal maatschappelijke problemen, die zich afspelen in de onderlinge relaties.

'Il y a trop de liberté pour les enfants. Les enfants quittent leurs parents à 18 ans. Mais au Congo, les enfants veulent quitter avec la bénédiction de leurs parents. Je vois aussi qu'il y a les femmes qui accusent leur marie et le mettent dehors la maison. Elles perdent tout respect pour leur marie. Les vieilles personnes on met dans un home et ils manquent l'affection familiale. Ici l'état prend soins des enfants au lieu des parents.'

A. maakt een vergelijkbare inschatting. Zij zegt dat er in haar land nog meer normen en waarden gelden die hier blijkbaar ontbreken.

'Als oude mensen binnenkomen, moeten wij respect hebben. En rechtstaan. Wij respecteren meer op bus of straat. Hier is dat niet zo.' (7, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO)

Toch ziet zij ook positieve punten:

'Emancipatie is hier meer dan bij ons. Voor werk of voor alles, mannen en vrouwen hebben hier gelijke rechten en soms hier meer. Dat is goed. Bij ons is de huisvrouw meer ondergeschikt. Mannen werken en doen niets in het huishouden. Werken thuis niet, poetsen niet, koken niet, etc.' (7, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO)

W. wijst op een aantal belangrijke maatschappelijke verschillen die hun impact hebben op het inburgeringsgebeuren.

'Men leeft in Afrika meer in gemeenschap, meer spontaniteit, meer contacten onder anderen. Hier zijn de mensen meer hun thuis verblijven. Ook is er contract onder familie, hier heerst

meer het individualistische gedrag. Men is bezig met zichzelf, men zorgt voor zichzelf. Dat moet je leren. Ik zeg niet dat dit slecht is, soms is het nodig om alleen te zijn om te werken. Maar op andere momenten moet je je leven delen met anderen.' (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO)

Ook L. beklemtoont het individualisme dat ze hier ziet en zegt dat ze het familiale, vriendschappelijke warme contact hier erg mist (14, attest, V, 27, China, huwelijksmigrant, HO).

Naast de voorbeelden van de sterkere moraal uit het thuisland, zijn er ook inburgeraars die zich hebben aangepast aan wat ze zelf omschrijven als de lossere moraal hier. Z., een Irakese jongeman vertelt:

'Hier is het makkelijker dan in Irak om met een meisje naar bed te gaan. Hier is een veel lossere moraal. Hier zijn de vrouwen ook anders. Ik ben er wel door veranderd. In Irak kan dat niet dat een vrouw zomaar met andere mannen slaapt. Als ze dat doet, heeft ze een slechte naam en brengt ze haar familie in diskrediet. Deze vrouwen worden dan gestraft door hun familie. Hier kan het wel, om met een vrouw naar bed te gaan voor één nacht.' (9, niet gestart, M, 20, Irak, erkend vluchteling, MO)

C. ten slotte stelt zich de vraag naar de eigenheid van onze samenleving en in welke mate we niet te ver gaan in het accepteren en het incorporeren van de 'andersheid' van de anderen. Hij komt uit Iran, heeft daar geen vrijheid gekend, enkel een sterke islamisering. Hij zegt:

'Most foreigners have problems to live like Belgians. They keep their own customs and have their own holidays. He knows many shops that are closed on Friday, because in Islamic countries, that is also the day that shops are closed. These people don't adapt but bring their own cultural elements and implement them here. I see people here that have not changed a bit in the 30 years that they are here.' (11, attest, M, 38, Iran, erkend vluchteling, HO)

Het is opvallend dat het in hoofdzaak de attestbehalers zijn die hebben geleerd om hun maatschappijkritiek te verwoorden.

5.2 Interetnische contacten

In hoeverre hebben de verschillende groepen inburgeraars contacten met autochtone Belgen en hoe verlopen deze? We hebben gevraagd of ze contact hebben met de burens, wie hun vrienden zijn en welke taal ze spreken op de werkvloer.

5.2.1 Contact burens

Bijna alle inburgeraars, of ze nu een attest behaald hebben, afgehaakt zijn of nooit gestart zijn, hebben slechts een oppervlakkig contact met hun burens (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, MO; 2, attest, V, 69, Kongo, erkend vluchteling, LO;

3, attest, M, 31, Marokko, huwelijksmigrant, MO; 14, attest, V, 27, China, huwelijksmigrant, HO; 15, attest, V, ex-Joegoslavië, asielzoeker, LO; 1, geen attest, M, 28, Kongo, erkend vluchteling, MO; 1, geen attest, M, 64, Kongo, erkend vluchteling, HO; 2, geen attest, V, 40, Kongo Brazzaville, asielzoeker, LO; 15, geen attest, V, 34, ex-Joegoslavië, erkend vluchteling, LO; 2, niet gestart, V, 34, Kongo, erkend vluchteling, LO; 3, niet gestart, M, 31, huwelijksmigrant, MO; 4, niet gestart, M, 26, Kameroen, huwelijksmigrant, LO; 11, niet gestart, M, 32, Iran, erkend vluchteling, HO). L. formuleert het als volgt:

'Ik ken mijn buren niet. Ik zeg hallo maar meer niet. Dat is erg anders hier. Ik woon op een appartement met acht huizen, maar ik ken enkel de buurman tegenover. Dat is erg jammer, in Turkije zou dat anders zijn. Toen de mensen zagen dat we verhuisden, zie niemand iets. Ze zien dat ik niet Belg zijn. Maar ook tegen Belgen zeggen ze niets. De communicatie tussen mensen is kapot.' (18, attest, M, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO)

De enige uitzondering zijn inburgeraars die in een buurt wonen met mensen uit de eigen etnische gemeenschap.

Beide Nepalezen wonen samen met andere Nepalezen in een appartementsblok, waar ze wel contact mee hebben (12, niet gestart, M, 39, Nepal, zonder wettig verblijf, MO; 12, attest, V, 69, Kongo, erkend vluchteling, LO).

B. woont in een huis waar alleen Tsjetsjenen wonen. 'Ik ken al mijn buren, het zijn allemaal Russen. Van gelijkvloers tot 3de etage zijn het allemaal Russische mannen.' (7, geen attest, M, 43, Rusland, erkend vluchteling, HO)

Maar ook in het kennen van de buren is de achtergrond van de inburgeraars erg belangrijk.

R. komt uit Iran en wantrouwt haar landgenoten. Want: 'les iraniens qui sortent sont différents. Ils ont des problèmes politiques ou ne sont pas honnêtes ou viennent du Hezbollah ou Moudjahidin'. (11, niet gestart, M, 32, Iran, erkend vluchteling, HO)

5.2.2 Vrienden

Slechts een beperkt aantal inburgeraars heeft Belgische vrienden. Meestal gaat het om collega's of ex-collega's. (7, geen attest, M, 43, Rusland, erkend vluchteling, HO; 6, niet gestart, V, 24, Rusland, huwelijksmigrant, HO). Een aantal inburgeraars rekt de maatschappelijk assistent of de leerkracht MO tot de persoonlijke vriendenkring (6, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO; 11, attest, M, 38, Iran, erkend vluchteling, HO). Huwelijksmigranten vinden vaak ook aansluiting binnen het vriendennetwerk van hun partner (6, niet gestart, V, 24, Rusland, huwelijksmigrant, HO; 17, geen attest, V, 39, Thailand, huwelijksmigrant, MO; 17, attest, V, 33, Thailand, huwelijksmigrant, LO). Ook de schoonfamilie rekenen ze tot hun vriendenkring.

D. verhaalt: 'I have learned a lot from my parents in law, now my favourite sport is pétanque because my father in law loves to play it'. (4, niet gestart, M, 26, Kameroen, huwelijksmigrant, LO)

Slechts een enkeling gebruikt 'Belgische methoden' om vrienden te maken.

'In A., the best place to come into contact with the Belgians, is to go to the cafe. When I come into a cafe, I drink one pintje. Then I ask the person behind the bar to buy drinks for the others. By that formula, I have a lot of friends.' (6, niet gestart, V, 24, Rusland, huwelijksmigrant, HO).

Voor anderen zijn het vooral de mensen die ze hebben leren kennen tijdens het volgen van het inburgeringstraject (7, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO; 20, attest, V, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO). Dat zijn niet noodzakelijk mensen van dezelfde etnische achtergrond, echter wel inburgeraars die zich in een vergelijkbare situatie bevinden. Een gewenst effect van het organiseren van inburgeringscursussen is dat inburgeraars elkaar leren kennen en zo een sociaal netwerk uitbouwen.

5.2.3 Taal werkvloer

Een vaak gehoorde verwachting van de nieuwkomers is dat ze, eens ze aan het werk zijn, beter Nederlands zullen leren. Vaak komen ze echter in jobs terecht waar het merendeel van de collega's bestaat uit andere allochtonen, waardoor de taal op de werkvloer vaak geen Nederlands is (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, MO).

5.3 Culturele oriëntatie

Zijn de inburgeraars er op gericht om een nieuw leven te beginnen in België en zich te oriënteren op de Belgische cultuur of zijn ze nog vooral gericht op de cultuur van hun thuisland?

Het debat over de keuze voor een assimilatiemodel of een multicultureel model vindt ook plaats onder de nieuwkomers zelf. Ook bij hen vinden we verschillende meningen terug. Aan het ene uiterste van het spectrum staan inburgeraars die om zich heen kijken en vele collega-inburgeraars zien die zich niet willen aanpassen. Daarbij vertrekken ze vanuit de idee dat het betuigt van respect voor de ontvangende samenleving om zich op een aantal vlakken aan te passen.

Zoals reeds vermeld stond één van de respondenten er van te kijken dat de meeste 'foreigners don't want to live like Belgians. They keep their own customs and have their own holidays.... These people don't adapt but bring all their cultural elements with them and implement them here'. (11, attest, M, 38, Iran, erkend vluchteling, HO)

Bepaalde inburgeraars staan achter het idee van aanpassing. L. illustreert:

'De mensen volgen hier de regels erg strikt. In Turkije bestaan die regels ook, over verkeer, belastingen, maar mensen volgen die regels niet. Omdat de mensen hier de regels wel volgen, gaat alles beter hier. Als het hier rood is, wachten de mensen om over te steken. In Turkije kijkt niemand naar de lichten en ieder volgt zijn eigen regels. Ik moet zoals in Turkije doen zoals in Turkije, omdat iedereen het zo doet. In Turkije zoals Turk, in België zoals Belg.' (18, attest, M, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO)

We hebben tijdens de interviews nog een aantal mogelijke indicatoren van culturele oriëntatie bevraagd, namelijk of ze willen terugkeren, naar welke tv-zender ze kijken als ze het nieuws willen zien, of ze kranten lezen, of ze de schoolbrieven lezen en of ze geld terugsturen naar familie in het thuisland.

5.3.1 Terugkeer

Een aantal inburgeraars gaf aan terug te willen keren naar hun land, maar het niet te kunnen omwille van hun statuut van vluchteling. Zij kunnen zich niet de luxe veroorloven om na te denken over een terugkeer naar hun land. Sommigen missen hun land en, mocht de situatie anders zijn, zouden ze effectief terugkeren naar hun thuisland (7, attest, M, Rusland, asielzoeker, MO). Voor de huwelijksmigranten ligt de optie meer open. L. vertelt:

'Ik denk er wel eens aan om terug te gaan, niet op dit moment. Er zijn mensen die zeggen dat ze voor tien jaar komen, maar ze blijven hier. Ze kopen een huis hier, de kinderen gaan hier naar school en ze hebben een auto hier. Ze blijven hier. Maar ik denk niet zo. (...) Want voor mij is het altijd makkelijker om werk te vinden in Turkije, maar hier niet.' (18, attest, M, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO)

Meer dan het onderscheid tussen het starten of niet starten van een inburgerings-traject, is het statuut van de inburgeraar hierin bepalend.

5.3.2 Algemeen nieuws

De meeste inburgeraars volgen het nieuws op de televisie. Vaak hebben ze een satelliet aansluiting of kijken ze TV via internet (14, attest, V, 27, China, huwelijksmigrant, HO). De meesten kijken naar zenders uit hun eigen taalgebied. Zij volgen ook vooral het nieuws vanuit hun eigen regio (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO; 3, attest, M, 31, Marokko, huwelijksmigrant, MO; 7, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO; 7, niet gestart, M, 40, Rusland, erkend vluchteling, HO).

Een aantal inburgeraars kijkt naar Nederlandstalige programma's en maakt daarbij gebruik van de ondertitelingsfunctie van teletekst om de taal te oefenen (6, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO; 11, attest, M, 38, Iran, erkend

vluchteling, HO; 12, attest, V, 69, Kongo, erkend vluchteling, LO; 4, niet gestart, M, 26, Kameroen, huwelijksmigrant, LO).

Voor C. is televisie kijken de belangrijkste manier om Nederlands te horen. Hij woont in Brussel en zegt: 'veel mensen in Brussel die ik tegenkom, spreken geen Nederlands en zeker geen goed Nederlands'. (11, attest, M, 38, Iran, erkend vluchteling, HO)

De inburgeraars met kinderen, kijken samen naar kinderprogramma's in het Nederlands (15, geen attest, V, 34, ex-Joegoslavië, erkend vluchteling, LO).

Op de vraag of de inburgeraars kranten lezen, krijgen we uiteenlopende antwoorden. Bij de werkenden scoort de gratis krant Metro hoog. Zelf kopen de inburgeraars (bijna) geen kranten. Ze gaan naar de bibliotheek, een ontmoetingscentrum of lezen de krant occasioneel op hun werk. Naar mediagebruik stellen we weinig verschillen vast tussen de drie bevraagde groepen. Ook hier lijkt het bepaalde onderscheid meer de taalbeheersing te zijn dan het al dan niet gestart zijn met een inburgeringstraject.

5.3.3 Geld terugsturen

Uit de beperkte reeks antwoorden kunnen we opmaken dat het terugsturen van geld eerder beperkt voorkomt bij de groep van mensen die wij geïnterviewd hebben. Een aantal respondenten geeft aan geen geld te kunnen terugsturen, ook al zouden ze willen (12, attest, V, 69, Kongo, erkend vluchteling, LO). Anderen sturen occasioneel geld op naar aanleiding van speciale gelegenheden.

6. Na enkele jaren: waar staan de inburgeraars, inzake maatschappelijke participatie?

Maatschappelijke participatie omvat in het model van ISEO & COS (2004) betrokkenheid bij de buurt, deelname aan het verenigingsleven en politieke participatie. Tijdens de interviews hebben we over deze drie domeinen weinig informatie kunnen vergaren, omdat de inburgeraars die wij gesproken hebben hier in het algemeen weinig bij betrokken waren. De maatschappelijke participatie, zoals ze hierboven gedefinieerd wordt, is eerder beperkt. Toch willen we een aantal elementen die naar aanleiding van de interviews naar boven zijn gekomen, aanraken.

Ten eerste is slechts een beperkt aantal inburgeraars betrokken bij de buurt.

B. vermeldt dat er elk jaar een straatfeest is in haar dorp, waar ze naartoe gaat om de burens te zien. Ze gaat naar het feest omdat het georganiseerd wordt door het feestcomité. Maar zelf maakt ze daar geen deel van uit (17, niet gestart, M, 40, Rusland, erkend vluchteling, HO).

Ook bij andere inburgeraars valt het op, zoals we reeds vermeld hebben, dat zij slechts beperkt contact hebben met hun bureu. Ze begroeten hen op straat, maar zijn verder niet betrokken bij hen. De inburgeraars die wij gesproken hebben, hebben in het algemeen geen ‘trekkende rol’ in de buurtwerking.

We horen slechts van twee voorbeelden waarin inburgeraars zich actief inzetten voor de buurt. Het gaat hier telkens om verschillende Afrikaanse evangelische kerken in verschillende wijken in Antwerpen waar onder andere aan voedselbedeling gedaan wordt voor de mensen van de buurt (2, geen attest, V, 40, Kongo Brazzaville, asielzoeker, LO; 2, geen attest, V, 41, Kongo, erkend vluchteling, LO).

Deelname aan het verenigingsleven lijkt beperkt te zijn. Een inburgeraar vermeldt dat hij lid was van een hoop culturele verenigingen in Marokko, maar dat hij het hier te druk heeft (3, niet gestart, M, 31, huwelijksmigrant, MO). Cultuurbeleving lijkt meer een zaak van het thuisland te zijn dan hier.

Verder worden nog een aantal etnische verenigingen vermeld voor Thaise mensen, maar dit zijn verenigingen waar ze elkaar ontmoeten. Het verenigingsleven speelt zich dan voornamelijk af binnen de eigen gemeenschap, met weinig dwarsverbanden naar de autochtone bevolking.

Ook rond politieke participatie hebben we gesproken met de inburgeraars. Een aantal van hen was politiek erg actief in het herkomstland, wat ook de reden was dat ze zijn moeten vluchten en asiel hebben aangevraagd (4, niet gestart, M, 26, Kameroen, huwelijksmigrant, LO; 11, niet gestart, M, 32, Iran, erkend vluchteling, HO; 11, attest, M, 38, Iran, erkend vluchteling, HO).

D. heeft 10 maanden in de gevangenis gezeten voor politieke activiteiten in Kameroen. Hij is nog steeds bezig om vanuit België de politieke situatie in zijn land aan te klagen op publieke fora. In België echter is hij niet politiek actief (4, niet gestart, M, 26, Kameroen, huwelijksmigrant, LO).

Dat geldt ook voor de anderen die we gesproken hebben. Ook zij die politiek actief waren in hun herkomstland, zijn dat niet hier binnen de Belgische politiek. Zij zijn veeleer betrokken op de politieke situatie in het herkomstland.

7. Na enkele jaren: waar staan de inburgeraars, inzake gezondheid en wonen?

7.1 Gezondheid

We hebben de inburgeraars gevraagd in welke mate ze ziek zijn geweest. Wisten ze wat ze moesten doen en bij wie ze hulp moesten vragen? Wat zijn hun ervaringen met de gezondheidsvoorzieningen en in welke mate weten ze hoe de mutualiteiten werken? Waar hebben ze dat geleerd?

Een aantal inburgeraars zijn ernstig ziek geweest.

O. heeft hepatitis C gehad en zijn vrouw heeft het nog. Zij woonden toen nog in een dorp op 20km van Brussel maar het was te moeilijk om naar het OCMW-ziekenhuis in Brussel te komen. Zij zijn vervolgens verhuisd om dichterbij het OCWM-ziekenhuis te wonen.

Voor een van de inburgeraars was de medische reden de belangrijkste reden om te migreren. Ze wisten dat de gezondheidszorg hier beter was en zijn speciaal naar België gekomen om hier een rugoperatie te ondergaan (2, attest, V, 69, Kongo, erkend vluchteling, LO).

Er zijn inburgeraars die medische klachten hebben door de traumatische ervaringen die ze hebben meegemaakt in hun thuisland en de nasleep daarvan.

H. heeft een oorlogstrauma naar aanleiding van de oorlog in Kosovo (15, geen attest, V,34, ex-Joegoslavië, erkend vluchteling, LO).

C. is depressief door de situatie waar zijn broer en zijn gezin nu in zit (11, attest, M, 38, Iran, erkend vluchteling, HO).

Door de moord op haar man vergeet A. veel en kan ze zich niet concentreren (15, attest, V, ex-Joegoslavië, asielzoeker, LO).

Al deze personen kampen met problemen die ze met zich meegebracht hebben vanuit het thuisland. Alle drie zijn ze in behandeling van een psycholoog of een psychiater, die ze gevonden hebben via het OCMW of via het onthaalbureau.

Naast klachten, veroorzaakt door psychologische schade in het herkomstland, zijn er een aantal inburgeraars die andere klachten hebben, zoals hoofdpijn, depressie etc. die ze toeschrijven aan de stress van het wachten op papieren, OCMW-goedkeuring, etc. (6, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO; 9, geen attest, M, 25, Irak, asielzoeker, LO). Dat zijn klachten, mede in de hand gewerkt door de onzekerheid van het asieltraject waar ze zich in bevinden.

Eén van de respondenten was zo wanhopig omtrent de situatie van zijn papieren, dat hij meer dan 70 dagen in hongerstaking is geweest. Daar heeft hij geheugenproblemen aan overgehouden, zodat hij nu vaker dan vroeger, dingen vergeet.

Deze persoon vond geen andere oplossing voor zijn benarde verblijfssituatie dan mee te doen aan een kerkbezetting en in hongerstaking te gaan (12, attest, M, 34, Nepal, tijdelijk geregulariseerd, MO). Het is de wanhoop van hun situatie die hen drijft tot extreme daden.

Al deze personen hebben via verschillende kanalen zowel medische als psychologische hulp gevonden. Het volgen van een inburgeringstraject heeft hen hierin geholpen, maar ook zonder hulp van een traject vinden ze de nodige hulp.

Het is opvallend dat een aantal niet-starters aangeven dat ze bij ziekte in eerste instantie rechtstreeks naar het ziekenhuis zouden gaan en pas vervolgens naar de huisarts (2, niet gestart, V, 34, Kongo, erkend vluchteling, LO; 3, niet gestart, M, 31, huwelijksmigrant, MO; 12, niet gestart, M, 39, Nepal, zonder wettig verblijf,

MO). Bij de attestbehalers en afhakers stellen we vast dat zij eerst naar de huisarts gaan en pas in tweede instantie naar het ziekenhuis. Dat is iets dat ze geleerd hebben in de cursus MO en waar ze zich blijkbaar goed aan houden (20, geen attest, V, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO).

'We hebben erover geleerd, dat je eerst naar de huisarts moet gaan. Dat doe ik ook, altijd eerst naar de dokter en als hij zeg naar het ziekenhuis gaan, doen we dat zo. Dat hebben we tijdens de opleiding ook gezien. Dat is anders dan in Turkije.' (18, attest, M, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO)

De informatie uit de cursus MO heeft hen geleerd het belang in te zien van eerst de huisarts te bezoeken.

W. vertelt: 'Ik wist niet op voorhand hoe ik naar de dokter moest gaan, maar de cursus maatschappelijke oriëntatie heeft mij erg geholpen. Om info te vinden waar ik mag gaan en wat ik mag doen'. (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO)

Het belangrijkste kanaal om een huisarts te vinden, is op aanraden van vrienden of de partner. Vaak gaat het om de dokter waar deze vrienden ook naartoe gaan (2, niet gestart, V, 34, Kongo, erkend vluchteling, LO; 2, geen attest, V, 41, Kongo, erkend vluchteling, LO; 3, attest, M, 31, Marokko, huwelijksmigrant, MO; 11, niet gestart, M, 32, Iran, erkend vluchteling, HO; 20, attest, V, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO). W. vertelt over het zoekproces naar een arts:

'Ik heb eerst op internet gezocht. Ook heb ik een paar vrienden die me informatie hebben gegeven. Dat zijn Kongolese vrienden. Later heb ik nog een vriend gebeld, die hier al lang woont. Hij weet of de gekozen arts goed is en zij wist het niet. Zij heeft mij haar arts voorgesteld. Zo ben ik naar haar arts geweest.' (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO)

Hetzelfde geldt voor de tandarts. De meeste inburgeraars zijn in de tijd dat ze hier zijn, al naar de tandarts geweest. Ook daar zijn ze via de informele weg, via vrienden of de partner bij terecht gekomen. Een persoon gaat niet naar een Belgische tandarts, omdat ze er geen geloof in heeft.

Ze heeft een slechte ervaring achter de rug met de tandarts en heeft besloten volgende keer naar de tandarts te gaan als ze terug naar Rusland gaat (6, niet gestart, V, 24, Rusland, huwelijksmigrant, HO).

Ook een Thaise vrouw wil pas in Thailand naar de tandarts gaan, omdat het daar goedkoper is de tanden wit te laten maken (17, niet gestart, M, 40, Rusland, erkend vluchteling, HO).

Tijdens de lessen MO is er ook aandacht besteed aan de mutualiteiten. De meeste attestbehalers en afhakers zijn aangesloten bij een mutualiteit en weten ondertussen wat ze moeten doen met hun SIS-kaart. Voor de meesten is dit publieke sys-

teem helemaal nieuw of op zijn minst anders dan in hun herkomstland. (1, geen attest, M, 28, Kongo, erkend vluchteling, MO; 2, geen attest, V, 40, Kongo Brazzaville, asielzoeker, LO; 6a, 12, attest, V, 69, Kongo, erkend vluchteling, LO). Ze zijn blij dat ze hierover iets geleerd hebben tijdens de lessen.

Het is ook hier opvallend dat niet-starters, zelfs al zijn ze hoogopgeleid, niet weten wat ze moeten aanvangen met bv. een SIS-kaart.

R. vertelt: 'er zijn nog dingen die ik niet weet, bv. over de SIS-kaart. Ik weet niet juist wat ik daar mee moest doen. En mijn vrienden zijn daar ook niet in geïnteresseerd, dus ik babbel er met hen ook niet echt over'. (6, niet gestart, V, 24, Rusland, huwelijksmigrant, HO)

Dit is informatie waarover ze via hun informele netwerk blijkbaar niet kunnen beschikken.

Slechts weinig inburgeraars nemen een tolk mee naar de dokter. Ook bij de mensen die geen of slechts beperkt Nederlands spreken, zeggen de meesten dat ze geen tolk nodig hebben. Ze gaan ervan uit dat de arts wel een gemeenschappelijke taal spreekt, zoals Frans en Engels (2, attest, V, 69, Kongo, erkend vluchteling, LO; 14, geen attest, V, 30, China, student, HO). Dit zegt uiteraard iets over de zelfredzaamheid van de inburgeraars, wanneer ze aangeven dat ze zelfstandig naar de dokter kunnen gaan.

Onder de inburgeraars die toch iemand meenemen, gaat het meestal om de echtgenoot of de echtgenote die kan vertalen indien nodig (17, attest, V, 33, Thailand, huwelijksmigrant, LO; 15, geen attest, V, 34, ex-Joegoslavië, erkend vluchteling, LO; 17, niet gestart, M, 40, Rusland, erkend vluchteling, HO).

7.2 Wonen

Rond wonen hebben we een aantal thema's bevestigd. Hebben de inburgeraars een woonst gekocht of huren ze een woonst? Waarom zijn ze gaan wonen waar ze nu wonen en hoe hebben ze hun woonst gevonden?

Een eerste vaststelling die we kunnen maken, is dat bijna alle geïnterviewde inburgeraars een huis huren. Slechts enkelingen hebben een huis gebouwd of gekocht. Het gaat dan voornamelijk om huwelijksmigranten (3, attest, M, 31, Marokko, huwelijksmigrant, MO; 14, attest, V, 27, China, huwelijksmigrant, HO).

'Vroeger woonden we bij de familie van mijn man. Toen die besloot naar de zee te verhuizen, zijn we in het huis komen wonen wat ze gekocht hebben.'

Een aantal inburgeraars spreekt zich uit over de slechte woonomstandigheden.

'Veel van mijn vrienden wonen in slechte omstandigheden, dure huizen, slecht uitgerust, vuil, koud in de winter.' (1, geen attest, M, 28, Kongo, erkend vluchteling, MO)

Hij klaagt ook over het gebrek aan sociale woningen waar iedereen terecht kan.

Een aantal inburgeraars woont in een sociale woning die ze huren via een sociaal verhuurkantoor. De belangrijkste informatiebron daarvoor (voor de attestbehalers) is het onthaalbureau (7, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO).

Net zoals bij het inkomen waar vrienden geld voorschieten, vinden we ook bij de huur van een huis een vorm van etnische solidariteit terug.

R. woont samen met haar man, haar dochter en twee familieleden in een huis dat ze huren van een andere Iraniër. Deze weet in welke benarde situatie ze zich bevinden. Hij vindt het niet erg dat ze geen huishuur betalen, zolang ze niet kunnen. Van zodra ze een inkomen verwerven, mogen ze het geld bezorgen aan de eigenaar, eerder hoeft niet (11, niet gestart, M, 32, Iran, erkend vluchteling, HO).

We hebben een oplijsting gemaakt van inburgeraars die huren of een huis gekocht hebben. Tevens hebben we gepeild naar de huurprijs die de inburgeraars betalen. Daarnaast hebben we gevraagd naar hun maandinkomen om na te gaan welk percentage van hun loon de inburgeraars besteden aan huisvesting. Het merendeel van de inburgeraars wilde liever niet spreken over hun inkomen of de huurprijs, vandaar dat de informatie onvolledig is. Het valt op dat voor de enkelen waarvoor we over deze informatie beschikken, de huurprijs van de woning ongeveer de helft van het inkomen bedraagt.

Wat heeft bepaald dat de inburgeraars zijn gaan wonen waar ze nu wonen? De reden die het meeste vermeld wordt, is de nabijheid van familie of vrienden (1gad, 3, niet gestart, M, 31, huwelijksmigrant, MO; 17, attest, V, 33, Thailand, huwelijksmigrant, LO; 20, attest, V, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO; 2, niet gestart, V, 34, Kongo, erkend vluchteling, LO). Inburgeraars kiezen hun woonst in functie van hun sociale netwerk. De lage prijs van de woning is tevens een belangrijke factor die mee in overweging genomen wordt (1, geen attest, M, 28, Kongo, erkend vluchteling, MO, 1, geen attest, M, 64, Kongo, erkend vluchteling, HO).

Ook hier is het onderscheid tussen attestbehalers, afhaker en niet-starter niet pertinent. Andere elementen zijn belangrijker, zoals het onderscheid tussen werkenden en niet-werkenden. Voor de tewerkgestelden op de arbeidsmarkt is de nabijheid van een station (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, MO) en de nabijheid van de werkplek een belangrijke reden om te wonen waar ze nu wonen (14, geen attest, V, 30, China, student, HO). Voor de niet-werkenden of de thuisblijvende moeders, is de nabijheid van de winkels (2, niet gestart, V, 34, Kongo, erkend vluchteling, LO) of de gezelligheid van de stad (7, geen attest, M, 43, Rusland, erkend vluchteling, HO) een belangrijke factor.

Voor de zieken is, is de nabijheid van het ziekenhuis waar de inburgeraars behandeld worden een reden om op een bepaalde plek te gaan wonen (1, geen attest, M, 64, Kongo, erkend vluchteling, HO).

7.2.1 Hoe de woning vinden?

Hoe vinden de inburgeraars de woning waar ze nu wonen? Er worden een aantal opties vermeld.

Het belangrijkste kanaal is 'gebruik maken van het informele netwerk, via familie, vrienden en collega's' (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, MO; 1, geen attest, M, 28, Kongo, erkend vluchteling, MO; 4, niet gestart, M, 26, Kameroen, huwelijksmigrant, LO; 9, niet gestart, M, 20, Irak, erkend vluchteling, MO; 11, niet gestart, M, 32, Iran, erkend vluchteling, HO; 15, attest, V, ex-Joegoslavië, asielzoeker, LO). Dat geldt zowel voor de starters als voor de niet-starters.

Daarnaast gaan de inburgeraars vooral zelf op zoek naar een huis door langs de straten te wandelen en zelf te bellen naar het telefoonnummer op het uithangbord (2, niet gestart, V, 34, Kongo, erkend vluchteling, LO; 2, geen attest, V, 40, Kongo Brazzaville, asielzoeker, LO; 2, geen attest, V, 41, Kongo, erkend vluchteling, LO; 7, geen attest, M, 43, Rusland, erkend vluchteling, HO; 11, attest, M, 38, Iran, erkend vluchteling, HO).

Opvallend is dat ook een relatief nieuw kanaal, zoals internet, vaak vermeld wordt door de starters van een inburgeringstraject (1, geen attest, M, 64, Kongo, erkend vluchteling, HO; 7, geen attest, M, 43, Rusland, erkend vluchteling, HO; 18, geen attest, M, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO; 18, attest, M, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO), terwijl een traditioneel kanaal als dat van een immokantoor slechts eenmaal vermeld wordt, waarbij gezegd wordt dat het te duur is omdat er commissie betaald moet worden (18, attest, M, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO).

Een ander traditioneel kanaal, namelijk advertenties in kranten, wordt eerder weinig vermeld (1, geen attest, M, 64, Kongo, erkend vluchteling, HO; 7, geen attest, M, 43, Rusland, erkend vluchteling, HO).

Een ander kanaal, waar we later nog op terug komen, is dat van het sociale verhuurkantoor (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO; 6, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO; 7, geen attest, V, 34, ex-Joegoslavië, erkend vluchteling, LO).

Ook andere 'sociale' kanalen, zoals het OCMW, worden vermeld (2, attest, V, 69, Kongo, erkend vluchteling, LO; 7, attest, M, Rusland, asielzoeker, MO).

Het gebeurt ook dat ze gaan wonen in de woonst die vrijkomt van vrienden die net op dat moment verhuizen (4, niet gestart, M, 26, Kameroen, huwelijksmigrant, LO; 9, geen attest, M, 25, Irak, asielzoeker, LO; 12, niet gestart, M, 39, Nepal, zonder wettig verblijf, MO).

7.2.2 Sociaal verhuurkantoor

Een aantal inburgeraars huurt een huis bij een sociaal verhuurkantoor. (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO; 1, geen attest, M, 64, Kongo, erkend vluchteling, HO; 7, attest, M, 42, Rusland, erkend vluchteling, LO). Er zijn ook een aantal inburgeraars die zich hebben ingeschreven voor een sociale woning of van

plan zijn zich in te schrijven (1, geen attest, M, 28, Kongo, erkend vluchteling, MO; 2, niet gestart, V, 34, Kongo, erkend vluchteling, LO; 2, geen attest, V, 40, Kongo Brazzaville, asielzoeker, LO; 2, geen attest, V, 41, Kongo, erkend vluchteling, LO). Ook afhakers vinden blijkbaar hun weg naar het sociale verhuurkantoor, weliswaar met enige vertraging.

Een van hen klaagt het gebrek aan sociale woningen aan. Hij zegt dat veel van zijn vrienden in slechte omstandigheden leven. Ze spreken er onderling over dat er te weinig sociale woningen beschikbaar zijn (1, geen attest, M, 28, Kongo, erkend vluchteling, MO). Hij klaagt ook de wachttijd aan (1, geen attest, M, 28, Kongo, erkend vluchteling, MO). O. heeft één jaar moeten wachten (1, geen attest, M, 64, Kongo, erkend vluchteling, HO). W. twee jaar voor hij kon verhuizen (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO). Anderen wachten nog steeds, ook al hebben ze zich in 2005 of 2006 ingeschreven (2, attest, V, 69, Kongo, erkend vluchteling, LO; 6, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO). Het is niet duidelijk hoe de wachtlijst werkt voor hen en ze ontvangen er ook weinig informatie over.

De inburgeraars komen op heel verschillende manieren terecht bij het sociale verhuurkantoor. De informatie die ze krijgen van de leraar MO is slechts één manier (6, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO). De ene heeft de informatie gekregen via een ontmoeting voor nieuwkomers, georganiseerd door de stad, toen hij verhuisd is (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO). Een andere is via het OCMW terecht gekomen bij het sociale verhuurkantoor (2, attest, V, 69, Kongo, erkend vluchteling, LO). Nog een andere is het te weten gekomen via een collega op het werk of via een vriend die erover verteld heeft (2, geen attest, V, 41, Kongo, erkend vluchteling, LO; 15, geen attest, V, 34, ex-Joegoslavië, erkend vluchteling, LO). Ook hier vinden we met andere woorden een mix terug van formele en informele kanalen.

7.2.3 Huurcontract

Een indicator die iets zegt over de zelfredzaamheid van de inburgeraars is de mate waarin ze zelf het huren regelen en hun huurcontract lezen. Bij de meeste inburgeraars blijkt dit het geval te zijn. Soms was het contract in de eigen taal (Frans) en was het geen probleem (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, MO; 1, geen attest, M, 28, Kongo, erkend vluchteling, MO). Wanneer het contract in het Nederlands is, nemen een aantal inburgeraars iemand mee die Nederlands spreekt (2, geen attest, V, 41, Kongo, erkend vluchteling, LO; 4, niet gestart, M, 26, Kameroen, huwelijksmigrant, LO), leggen ze het contract voor aan de OCMW-assistent (2, niet gestart, V, 34, Kongo, erkend vluchteling, LO), vragen het onthaalbureau om hulp (6, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO) of vragen de huiseigenaar het contract te vertalen (12, attest, V, 69, Kongo, erkend vluchteling, LO; 14, geen attest, V, 30, China, student, HO).

Een aantal inburgeraars is blij dat ze tijdens de lessen MO geleerd hebben over wat er in een contract moet staan (6, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO; 11, attest, M, 38, Iran, erkend vluchteling, HO). Ook hier blijken een aantal niet-starters niet op de hoogte te zijn van wat er in een contract moet staan (6, niet gestart, V, 24, Rusland, huwelijksmigrant, HO; 4, niet gestart, M, 26, Kameroen, huwelijksmigrant, LO; 11, niet gestart, M, 32, Iran, erkend vluchteling, HO). Blijkbaar maakt het volgen van een formeel inburgeringstraject rond wettelijke materie een verschil.

We hebben al eerder vermeld, toen we spraken over arbeidscontracten, dat niet voor alle inburgeraars een geschreven contract dezelfde waarde heeft als diegene die wij eraan toekennen.

A. heeft een contract met haar Iraanse huisbaas. Vermits zij en haar man een tijd zonder inkomen hebben gezeten, hebben ze met hun huisbaas afgesproken dat ze pas zouden betalen als ze konden. Voor de huisbaas was dat geen probleem. Want zo zegt ze: 'contracten zijn niet zo belangrijk. Wel het onderlinge vertrouwen dat je hebt'. (11, niet gestart, M, 32, Iran, erkend vluchteling, HO)

Voor hen primeert het vertrouwen dat ze hebben in hun huisbaas en niet zozeer de neergeschreven verplichting die ze op papier hebben staan.

7.2.4 Waarom wonen in Vlaanderen?

Een laatste item dat we bevraagd hebben, naast het vinden van een woning, het sociale verhuurkantoor en het huurcontract is de reden om te wonen in Vlaanderen. Voor een aantal inburgeraars was dit geen pertinente vraag, maar voor een andere groep wel. Een aantal inburgeraars heeft ervoor gekozen om bewust naar Vlaanderen te migreren. W. vertelt:

'Toen ik in België ben aangekomen, heb ik gehoord dat er meer kansen zijn in Vlaanderen.'
(1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO)

Hij is hooggeschoold en wil aan de slag op de arbeidsmarkt, liefst in een job die beantwoordt aan zijn opleidingsniveau. Hij heeft binnen zijn netwerk gehoord dat het makkelijker is om in Vlaanderen te werken dan in Wallonië. Ook F. wil graag verhuizen naar de rand rond Brussel.

'In de rand is het rustiger. Plus calme, facile et plus de choix de travail. Aussi moins chère.'
(1, geen attest, M, 28, Kongo, erkend vluchteling, MO)

Ook bij F. vinden we eenzelfde argumentatie terug, namelijk dat het makkelijker is om te werken in Vlaanderen.

8. Na enkele jaren: waar staan de inburgeraars op andere vlakken?

Mobiliteit

We hebben ook het thema van mobiliteit met de inburgeraars besproken. Niemand van de inburgeraars lijkt een probleem te hebben met het nemen van de bus, de tram of de trein. Alle inburgeraars lijken te weten hoe ze het openbaar vervoer moeten gebruiken. Dat neemt niet weg dat sommige inburgeraars schrik hebben om alleen met het openbaar vervoer te reizen. Voor sommigen werkt het systeem van het nemen van het openbaar vervoer anders dan in hun herkomstland, waar ze geen abonnementen hebben, de bus niet op vaste tijdstippen rijdt, het openbaar vervoer nog sterker is uitgebouwd, etc. (12, niet gestart, M, 39, Nepal, zonder wettig verblijf, MO; 14, attest, V, 27, China, huwelijksmigrant, HO; 7, niet gestart, M, 40, Rusland, erkend vluchteling, HO). Voor anderen is er weinig verschil (1, geen attest, M, 28, Kongo, erkend vluchteling, MO; 14, geen attest, V, 30, China, student, HO). Ondanks de gelijkenissen of de verschillen, lijkt iedereen te weten hoe het openbaar vervoer werkt. Ook niet-starters hebben, als ze het openbaar vervoer moeten gebruiken, snel door hoe het werkt.

'Het is niet moeilijk om de bus te nemen, het staat erop geschreven waar ze naartoe gaat.' (2, niet gestart, V, 34, Kongo, erkend vluchteling, LO)

We hebben tevens gepeild naar de mate waarin de inburgeraars beschikken over een rijbewijs. Het lijkt zo te zijn dat het hebben van een rijbewijs verschilt voor mannen en vrouwen. Meer mannen dan vrouwen hebben een rijbewijs. Enkele vrouwen hebben een rijbewijs, maar de meerderheid van hen die we bevraagd hebben, niet.

Wel doen we een opmerkelijke vaststelling. Een aantal inburgeraars heeft een rijbewijs meegenomen uit het herkomstland en heeft het hier laten gelijkschakelen op het politiekantoor. Blijkbaar is dat een evidente zaak, waar niet gekeken wordt naar de 'equivalentie' van een rijbewijs. Om een diploma van een opleiding te laten gelijkschakelen bestaat er een strikte uitgewerkte procedure, waarbij nagegaan wordt of het behaalde diploma wel dezelfde waarde heeft in het herkomstland als in België. Voor een rijbewijs volstaat het ogenschijnlijk – zo concluderen we uit de verhalen van de respondenten – om naar de politie te gaan en het (vertaalde) rijbewijs uit het herkomstland te tonen (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, MO; 1, geen attest, M, 64, Kongo, erkend vluchteling, HO; 3, attest, M, 31, Marokko, huwelijksmigrant, MO; 3, niet gestart, M, 31, huwelijksmigrant, MO; 4, niet gestart, M, 26, Kameroen, huwelijksmigrant, LO; 6, niet gestart, V, 24, Rusland, huwelijksmigrant, HO; 7, niet gestart, M, 40, Rusland, erkend vluchteling, HO; 11, attest, M, 38, Iran, erkend vluchteling, HO; 11, niet gestart, M, 32, Iran, erkend vluchteling, HO; 12, attest, V, 69, Kongo, erkend vluchteling, LO; 12, niet gestart, M, 39, Nepal, zonder wettig verblijf, MO). En dat terwijl een heel aantal

inburgeraars aangeven dat ze wel een gelijkgeschakeld rijbewijs hebben, maar eigenlijk niet kunnen rijden met een auto.

L. wil hier een rijbewijs halen en niet in Turkije. Want:

'Hier is het beter, in Turkije is het gemakkelijker' (nvdr. om een rijbewijs te halen).

Hij wil goed leren rijden met een auto en niet zozeer gewoon een rijbewijs hebben. D. heeft een rijbewijs, maar kan naar eigen zeggen niet met de auto rijden.

'Ik heb een rijbewijs in Kameroen, maar ik kan niet rijden. You can just buy one.' (4, niet gestart, M, 26, Kameroen, huwelijksmigrant, LO)

R. geeft eenzelfde relaas. Ook zij heeft een rijbewijs maar kan eigenlijk niet goed rijden.

'Als je maar genoeg geld hebt, kan je zo in Rusland een rijbewijs kopen.' (6, niet gestart, V, 24, Rusland, huwelijksmigrant, HO)

9. Naar de toekomst toe ...?

De toekomst

We hebben de inburgeraars gevraagd hoe ze zichzelf binnen vijf jaar zien om een zicht te krijgen op hun toekomstperspectief. Wat opvalt, is dat quasi al de inburgeraars een toekomstperspectief hebben dat zich hier afspeelt. Uiteraard is dat mede bepaald door de verblijfsstatus die de inburgeraars nu hebben, maar voor de meesten is dit een verblijfsstatuut van lange termijn. Wat we het meeste horen, is dat ze zich in hun job willen verbeteren en in hun taalbeheersing nog willen groeien.

'Ik ben optimist. Dan ga ik job vinden, opkomen voor onszelf. Dan zal ik een vooruitgang doen in mijn Nederlandse taal en in de rest.' (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO)

In al de tijd dat ze hier zijn, hebben ze hier 'wortel geschoten', zelfs al zijn ze hier slechts met een tijdelijk perspectief.

C. studeert hier en is bezig met een doctoraat in de economie. Ze weet dat wanneer dit is afgerond, ze terug zal moeten keren naar Taiwan. Maar dat wil ze niet, want ze heeft zich naar eigen zeggen al te sterk aangepast aan het leven hier. 'Sometimes I feel that the relationship between people and their parents is totally different than in my country. Here it is more independent and you have more rights to speak out here. (...) I feel like trapped between two worlds, really. The first year I came, I really missed my family and I think the people here are

cold. But now I adapted to this situation, so now that I go back, it like you are too close.' (14, geen attest, V, 30, China, student, HO)

Zij voelt zich als het ware gevangen tussen twee werelden, waarbij ze zegt zich sterk aangepast te hebben aan de Belgische gewoonten, zodat het moeilijk voor haar zou zijn om terug te keren naar het sterke keurslijf dat het leven haar biedt in Taiwan. Voor haar was migreren een deel van een ontvoogdingsstrijd.

10. Visie op inburgering van inburgeraars

Ook de inburgeraars zelf hebben ideeën over inburgering. Zoals gezegd vindt het debat over de keuze voor een assimilatiemodel of een multicultureel model ook plaats onder de nieuwkomers zelf. Ook bij hen vinden we verschillende meningen terug. Aan het ene uiterste van het spectrum staan inburgeraars die om zich heen kijken en vele collega-inburgeraars zien die zich niet willen aanpassen. Daarbij vertrekken ze vanuit de idee dat het betuigt van respect voor de ontvangende samenleving om zich op een aantal vlakken aan te passen.

Er is de beleid (en academisch-conceptuele) definitie van inburgering. Deze wordt gehanteerd door de beleidsmakers in het vormgeven van het gehele inburgeringsbeleid. Maar daarnaast is er ook de definitie van inburgering die in de hoofden van de individuele inburgeraars leeft. Wanneer zij worden uitgenodigd om deel te nemen aan een inburgeringstraject, vormen zij voor zichzelf een omschrijving van wat inburgering is. Een aantal inburgeraars stelt inburgeren gelijk aan het overnemen van een aantal culturele gebruiken, waar ze zich aan aanpassen. Een voorbeeld hiervan kwamen we tegen tijdens een interview met D. uit Kameroen. Hij is gevlucht uit Kameroen omwille van politieke problemen, waarop hij asiel heeft aangevraagd in België. Hij kreeg een 'oranje kaart' maar raakte die in november 2008 kwijt. In maart 2009 is hij gehuwd met een Belgische vrouw. Hij heeft geleerd 'in te burgeren', vooral door naar de Belgen te kijken en te zien wat zij doen en dat na te doen. Hij stelde vast dat:

'in A., the best place to come into contact with the Belgians, is to go to the cafe. When I come into a cafe, I drink one pintje. Then I ask the person behind the bar to buy drinks for the others. By that formula, I have a lot of friends. Every Saturday, I have friends who send me an sms to ask if I come drinking. Your culture is you give and you get. If I give pintjes, I get pintjes. In our country it is different. Belgian dishes is also important. Things like 'sla', ... Champions is my favourite now. I have a conflict with friends because I don't want to go to the African restaurant with them, because many of them don't want to integrate.' (4, niet gestart, M, 26, Kameroen, huwelijksmigrant, LO)

Inburgering voor hem speelt zich vooral op het culturele vlak af. Hij vertelt nog dat hij gaat wandelen met zijn schoonouders, alle evenementen meemaakt in de

stad, pétanque nu zijn favoriete sport is omdat zijn schoonouders dat graag spelen, etc. Hij heeft ook gekeken naar wat de Belgen doen en is hen daarin gevolgd.

Het is belangrijk te onderkennen dat er een belangrijke *'impliciete waarden en normen'*-component is aan inburgering.

Maatschappelijke fricties met inburgeraars doen zich veelal voor wanneer ze onze impliciete verwachtingspatronen (vaak onbewust) doorbreken. Tijdens één van de interviews met I., een Tsjetsjeense asielzoeker, gaf de Belgische vriendin van de vrouw, die het koppel al gedurende jaren kende, aan dat ze vond dat zij in haar ogen wel ingeburgerd waren.

'Want' zo stelde ze, 'als ze bij ons zijn, eet de man en vrouw samen aan tafel, wat niet hun gewoonte is. En ook wast hij mee af, wat ook niet een van hun gebruiken is. Hij ziet dat mijn man mee afwast, dus wast hij ook mee af en past hij zich aan. Dus ik vind wel dat ze ingeburgerd zijn'.

Zij stelde dat dit koppel goed ingeburgerd was, ook al spraken zij bijna geen Nederlands. Ingeburgerd zijn betekende voor haar dat dit koppel een aantal impliciete normen en waarden die zij belangrijk vond, erkende. Dit koppel had *deze* impliciete normen en waarden leren kennen, niet in een cursus of de setting van een klaslokaal, maar in het gezinsleven van de vrouw die hen ondersteunde.

HOOFDSTUK 7

CONCLUSIES

In dit onderzoeksrapport stelden we de resultaten voor van het onderzoek naar de impact van het volgen van het inburgeringstraject op de inburgeraars.

In zeker opzicht gaat het om een 'historisch' onderzoek. Om de impact van het al dan niet volgen van het inburgeringstraject na te gaan, dienen we immers te kijken naar inburgeraars – toen nog nieuwkomers – die in het verleden (2005 of 2006) in een inburgeringstraject zijn gestapt of niet (en dus nog vielen onder de vorige decretale bepalingen). Wij willen nagaan in welke mate het gevolgd hebben van een inburgeringstraject een impact op hun 'ingeburgerd zijn' heeft, enkele jaren na datum.

In voorgaand onderzoek (voor een synthese, zie Lamberts et al., 2007) werd de efficiëntie en effectiviteit van de wijze waarop het inburgeringsbeleid anno 2005-2006 georganiseerd werd, onderzocht. Op de mate waarin de nieuwkomer ook daadwerkelijk is ingeburgerd en verder integreert, konden we toen geen antwoord geven. In het hier voorliggende onderzoek bouwden we daarop verder en wilden we nagaan wat de effectieve impact en meerwaarde is van het afgelegde traject voor de inburgeraars en hun naaste omgeving, of en hoe dit bijdraagt tot verdere inburgering en integratie.

Wordt de beoogde doelstelling van het beleid, namelijk *zelfredzaamheid, volwaardige, actieve participatie en gedeeld burgerschap* bereikt? Hoe dragen de verschillende fases in het inburgeringstraject hiertoe bij? Wat is de gepercipieerde en vast te stellen meerwaarde? In welke mate creëert het gevoerde inburgeringsbeleid al dan niet de juiste (rand)voorwaarden om deze doelstellingen te bereiken?

We willen binnen een aantal levensdomeinen nagaan in hoeverre de inburgeraars zelfredzaam zijn en zichzelf hebben leren behelpen. ISEO & COS (2004) vertrekken in hun model van drie dimensies die belangrijk zijn bij inburgering, namelijk een sociaal-economische dimensie, een sociaal-culturele dimensie en een dimensie rond maatschappelijke participatie. De *sociaal-economische dimensie* bestaat in dit model uit onderwijs, arbeid en inkomen. De *sociaal-culturele dimensie* bestaat uit een culturele en een sociale component, waar beeldvorming, interetnische contacten en culturele oriëntatie deel van uitmaken. *Maatschappelijke participatie* omvat

betrokkenheid bij de buurt, deelname aan het verenigingsleven en politieke participatie. Ook de woonsituatie en gezondheid krijgen binnen dit model aandacht (Wets, 2007).

Binnen dit onderzoek hebben we aan deze brede dimensies aandacht besteed bij het bestuderen van de impact van het afgelegde inburgeringstraject.

Deze vragen werden uitgediept aan de hand van kwalitatieve interviews met een selectie van respondenten. We hebben inburgeraars geïnterviewd die in 2005 of 2006 gestart zijn met een inburgeringstraject om na te gaan hoe zelfredzaam ze zijn, of ze actief deelnemen aan de maatschappij en waar ze staan op de eerder vermelde dimensies die gerelateerd zijn aan inburgering. Waar bevinden ze zich op socio-economisch, sociaal-cultureel vlak en op het vlak van maatschappelijke participatie, drie tot vier jaar na het afronden van een inburgeringstraject?

Daarnaast werd ook via kwantitatieve analyse en koppeling van administratieve databanken nagegaan welke positie de verschillende groepen (niet-starters, afhakers en diegenen die een attest behaalden) enige tijd na het (al dan niet) starten en volgen van het traject, innemen op de arbeidsmarkt.

We stellen de belangrijkste conclusies in dit hoofdstuk voor. In eerste instantie kijken we toch nog even naar een aantal trajectgebonden aspecten. Vervolgens focussen we op de impact van het traject op verdere inburgering en integratie van de inburgeraars.

1. Het inburgeringsproces en inburgeringstraject

1.1 Redenen van niet-starten of afhaken

We hebben een viertal belangrijke factoren geïdentificeerd die maken of iemand effectief start of niet met een inburgeringstraject, namelijk socio-economische, traject- en cursusgebonden, persoonsgebonden en achtergrondgerelateerde factoren.

De drie belangrijkste *socio-economische* factoren waarom mensen afhaken of niet-starten, zijn het vinden van werk, de combinatie tussen werk en andere levensdomeinen die moeilijk lukt en het gebrek aan een vervangingsinkomen.

We identificeren een viertal *trajectgebonden* factoren van afhaken, namelijk het niet weten dat ze uitgenodigd zijn, afhaken omwille van het verplichte of net niet verplichte karakter, onvoldoende motivatie doorheen het traject en niet vervulde randvoorwaarden.

Tijdens de interviews met de afhakers en niet-starters worden een drietal *persoonsgebonden* factoren vermeld, namelijk dat ze de nood er niet van inzien, de persoonlijke gezondheidssituatie en de persoonlijke motivatie.

Een vierde reeks factoren die bepalend zijn voor het starten van een traject hebben te maken met de *achtergrond van de inburgeraars*, zoals het statuut, herkomstland, gender en opleidingsniveau. Voor de niet-starters hebben we een aantal spe-

cifieke redenen opgeijst, namelijk dat ze niet op de hoogte waren, dat de partner niet wil dat ze een traject volgen, het gebrek aan verplichting en dat één lid wordt uitgestuurd om het traject te volgen.

Het is bij de uitwerking van het beleid belangrijk aandacht te hebben voor deze socio-economische, trajectgebonden en persoonsgebonden drempels om aan een inburgeringstraject deel te nemen. Het kunnen volgen van een inburgeringstraject is niet evident voor iedereen (financiële noodzaak om snel te kunnen werken, kinderopvang, medische redenen, ...). Of inburgeraars zien de meerwaarde en het nut van het volgen van een inburgeringstraject niet onmiddellijk.

Oplossingen, algemeen en/of op maat, kunnen hiervoor gezocht worden. Met deze drempels en met de achtergrond van de inburgeraar kan rekening gehouden worden wanneer het inburgeringstraject meer op maat vormgegeven wordt. De trajectbegeleider speelt hierbij ook een belangrijke rol.

1.2 Diversiteit binnen de groep van inburgeraars en trajecten op maat

Het is een feit dat de groep van inburgeraars een diverse groep is, die qua samenstelling erg heterogeen is. Spreken over 'de inburgeraar' doet afbreuk aan de verschillen die er binnen de groep van inburgeraars bestaan.

Zo hebben we een aantal verschillen naar genderrollen geïdentificeerd. Traditionele rolpatronen die er mee voor zorgen dat vrouwen niet starten of thuis blijven om voor de kinderen en hun familie te zorgen, of dat mannen zo snel mogelijk aan het werk willen gaan omdat zij als kostverdiener dienen in te staan voor hun gezin. Het inburgeringsbeleid dient er mee over te waken dat iedereen dezelfde startkansen kan krijgen.

Ook stellen we verschillen vast naar verblijfsstatuut. Zo hebben huwelijksmigranten een totaal ander perspectief en motivatie dan asielzoekers. Bovendien stelden we vast dat de asielzoekers die wij bevraagd hebben, vaak een langer traject doorlopen hebben, waardoor ze in bepaalde mate afhankelijk geworden zijn van een traject. Deze achtergrond maakt dat deze bevraagde asielzoekers vaker meer passief en weinig gemotiveerd waren, om zelf pro-actief stappen te zetten om in te burgeren.

Naast het verblijfsstatuut kan het herkomstland van waaruit men komt of de etnische groep waartoe men behoort, een bepalende factor zijn die de motivatie, het starten en volgen van het inburgeringstraject mee beïnvloedt. Mensen komen vanuit een specifieke historische context, die hun denken en handelen heeft beïnvloed en beïnvloedt. Vaak is die context verbonden met het land en de cultuur vanwaar mensen afkomstig zijn. Sommigen van onze respondenten identificeerden zich niet met hun herkomstland, wel met de etnische groep waartoe ze behoorden. Zo hadden we respondenten uit Rusland, die zichzelf niet identifi-

ceerden als Russen maar als Tsjetsjeen, of als Koerden uit Irak, als Roma uit ex-Joegoslavië, etc.

We stelden vast dat het aanbod volgens de inburgeraars niet altijd voldoende rekening hield met hun profiel en de diversiteit binnen de groep inburgeraars, waardoor de trajecten aan efficiëntie inboetten en personen minder gemotiveerd waren om deel te nemen. In de mate van het mogelijke dient rekening gehouden te worden met de diversiteit binnen de groep van inburgeraars, zonder hierbij de prioriteiten vanuit de ontvangende maatschappij uit het oog te verliezen. Ook het aanbieden van een aantal trajecten, meer op maat van (bepaalde groepen van) inburgeraars kan hieraan tegemoet komen. Hierin kan ook de trajectbegeleider een belangrijke rol spelen.

De inburgeraars met een hoog opleidingsniveau hebben hoge verwachtingen van de cursus, waar ze een antwoord hopen te vinden op de problemen waar ze in hun dagdagelijkse leven mee kampen. Vaak zijn ze echter op zoek naar erg specifieke antwoorden op problemen. Voor hen zijn trajecten (meer) op maat erg geschikt, omdat ze tegemoet kunnen komen aan de specifieke vragen. Vaak komen ze ook terecht in opleidingstrajecten die niet aangepast zijn aan hun scholingsniveau.

Het aanbod voor laaggeschoolden en hooggeschoolden bleek te weinig gedifferentieerd. Het traject lijkt vooral gericht op de 'gemiddelde inburgeraar', terwijl zowel de laag- als de hooggeschoolden een specifieke nood hebben aan maatwerk binnen een traject. De trajectbegeleider speelt hierin ook een belangrijke rol. Indien hoogopgeleiden terecht komen in een loopbaantraject dat vooral gericht is op laagopgeleiden, is het belangrijk dat de trajectbegeleider hier oog voor heeft en zonodig bijstuurt.

Er zijn inburgeraars die medische klachten hebben door de traumatische ervaringen die ze hebben meegemaakt in hun thuisland en de nasleep daarvan. Deze respondenten zijn in behandeling van een psycholoog of een psychiater, die ze gevonden hebben via het OCMW of via het onthaalbureau. De psychologische problematiek maakt dat hun perspectief tijdens het volgen van een inburgeringstraject daar sterk door bepaald wordt. Zo stellen we bij een aantal respondenten vast dat ze het gehele traject succesvol hebben doorlopen, een attest behaald hebben met een professioneel perspectief, maar dat ze toch niet aan het werk zijn, omdat er allerlei zaken uit het verleden hen nog achtervolgen.

Een professioneel perspectief is niet voor iedereen weggelegd. Het is belangrijk om werk te maken van een aanbod van een educatief of sociaal perspectief.

1.3 Waarde inburgeringsattest

We stellen ook vast de waarde van een inburgeringsattest beperkt is. Een aantal inburgeraars hebben het traject doorlopen en zitten nog altijd in een onzeker statuut. Zij hadden verwacht dat het inburgeringsattest ertoe zou bijdragen om hier te kunnen blijven, wat niet het geval is. Blijkbaar leeft er bij een aantal inburgeraars de verwachting dat inburgeren en een attest behalen ook consequenties heeft voor het verblijfsstatuut, wat niet het geval is.

Er is nood aan een duidelijke en goede communicatie rond het statuut van het inburgeringsattest zodat geen verkeerde verwachtingen gecreëerd worden.

Ook zegt een attest behalen niets over het effectief ingeburgerd zijn. Een aantal inburgeraars doorloopt het traject, louter en alleen om formeel in orde te zijn en een attest te behalen, zonder dat het attest fundamenteel iets zegt over het ingeburgerd zijn.

Aan het einde van een traject moet ook afgetoetst worden of de doelstellingen van het traject bereikt zijn en of alle essentiële thema's aan bod zijn gekomen. Zeker met de nieuwe CLIMO-methodiek, waarbij de thema's vanuit de groep worden aangereikt, moet het evenwicht tussen wat de samenleving belangrijk vindt als onderwerpen en wat de inburgeraar belangrijk vindt, bewaakt worden.

Wanneer het inburgeringsattest effectief meer een indicatie kan zijn, niet enkel van de inburgeringsbereidheid en de geleverde inspanningen, maar ook van de stappen die reeds effectief gezet zijn en de resultaten die bereikt zijn, zal de waarde van het attest aan belang kunnen toenemen (vb. op de arbeidsmarkt).

1.4 Positieve wijzigingen die al hebben plaatsgevonden

In zekere zin kijken we in dit onderzoek naar een historische situatie, waar sinds de periode 2005-2006 (waar wij naar kijken), in de beleidsvoering reeds veel veranderd is.

In het decreet dat in werking trad op 1 april 2004 was de gemeente verantwoordelijk voor de werving. We stellen vast dat een aantal bevraagde niet-starters aangeven dat ze niet op de hoogte waren van het inburgeringstraject. Intussen zijn met de aanpassingen van het decreet ook de wervingskanalen verbreed, wat een goede zaak is.

We stellen uit de verhalen van de inburgeraars ook vast dat de OCMW-assistent een belangrijke rol binnen het inburgeringsproces speelt voor een aantal inburgeraars die bij het OCMW terechtkomen. Het OCMW is dan een belangrijk formeel hulpkanaal. Waar tot voor kort de rol van het OCMW nog ondergesneeuwd

was, heeft sinds de decreetswijzigingen het OCMW een duidelijkere erkende plaats gekregen binnen het kader van het gehele inburgeringsgebeuren.

Een van de vaststellingen, gerelateerd aan de belangrijke rol van de OCMW-assistent voor bepaalde inburgeraars, is dat de afstand tussen de inburgeraar en de trajectbegeleider of MO-docent groot kan zijn en na het afronden van een traject letterlijk en figuurlijk groter wordt. Door enkele respondenten wordt de OCMW-assistent vermeld als de enige vertegenwoordiger van een publieke instantie, die de inburgeraars helpt in hun inburgeringsproces. De band met het OCMW is voor bepaalde inburgeraars permanenter en blijft langer bestaan dan de band met het onthaalbureau.

Het is dan ook belangrijk om de OCMW-assistenten die in aanraking komen met inburgeraars expliciet te betrekken en mee aan te sturen vanuit een inburgeringbeleid. Deze assistenten moeten toegerust worden rond specifieke inburgeringsgerelateerde thema's en een zicht hebben op het aanbod in zowel het primaire als het secundaire traject.

2. Impact van het inburgeringstraject: kennis- en informatieverwerving en -verwerking

De meeste bevraagde inburgeraars vonden de inburgeringscursus goed en waren blij hem gevolgd te hebben.

We stellen vast dat het volgen van een inburgeringstraject een aanzienlijke voor-sprong op een aantal domeinen op vlak van kennis en informatieverwerving en -verwerking geeft. In het algemeen zijn de meeste bevraagde starters tevreden over wat ze geleerd hebben. De algemene consensus onder de bevraagde inburgeraars is, dat het volgen van een inburgeringstraject vooral het eerste jaar makkelijker maakt. Voor velen betekent het een sprong voorwaarts.

De bevraagde niet-starters leren de meeste zaken ook wel op termijn, maar het duurt langer en de informatievergaring verloopt veel gefragmenteerder. Zij zetten vooral informele netwerken (meestal binnen dezelfde gemeenschap) in om informatie te vergaren, informatie die achteraf niet altijd accuraat blijkt te zijn.

Een aantal zaken lijken deze niet-starters minder snel of niet te leren, zoals alles wat zich binnen een juridische context afspeelt (rechten en plichten arbeidscontract, wooncontract, etc.). Specifiek onderricht hierover helpt de inburgeraars een hele stap vooruit, omdat dit zaken zijn waarvan ze zeggen dat ze die niet of moeilijk kunnen leren van vrienden, collega's, ... (die vaak ook nieuwkomers zijn).

We stellen dus vast dat op een groot aantal kennisdomeinen, de verschillen tussen attestbehalers, afhakers en niet-starters, na een aantal jaren in België, veelal uitgevinkt zijn. Maar op een aantal andere domeinen zien we ook na enige tijd nog steeds wel verschillen tussen bevraagde starters en niet-starters (juridische zaken,

het solliciteren voor een job, het verwerven van specifieke informatie rond het gelijkschakelen van een diploma, werking van de gezondheidszorg, ...).

Ook kan een inburgeringstraject helpen om incorrecte informatie die onder de groep van de inburgeraars leeft, te remediëren. Want we stellen vast dat de bevroegde afhakers en niet-starters in mindere mate weten hoe vb. sociale voorzieningen werken of gefinancierd worden of dat ze zelfs verkeerde informatie geloven, incorrecte informatie die ook een invloed kan hebben op het gedrag dat men stelt.

Daarom is het belangrijk een onderscheid te maken tussen prioritaire kennisdomeinen (wettelijk kader, huurcontract, arbeidscontract, solliciteren, vakbond, etc.) met inbegrip van kennisdomeinen die enkel of voornamelijk via expliciete toelichting kunnen verworven worden, en eerder nuttige kennisdomeinen tijdens de lessen MO.

Naar het einde van de cursus MO dient er een reflectie- en evaluatiemoment ingebouwd te worden om na te gaan of de inburgeraars alle prioritaire informatie geleerd hebben (ook omdat we vaststelden dat aanwezigheid tijdens de lessen niet altijd een garantie was dat de informatie ook effectief opgepikt werd).

Bepaalde oudkomers zeggen geen nood te hebben aan een formeel inburgeringstraject, zij beschikken door ervaring wel over de nodige kennis. Vaak lijkt het daarbij vooral te gaan om praktische kennis, wat niet betekent dat ze zicht hebben op andere prioritaire kennis (vb. rechten en plichten, huurcontracten, arbeidscontracten, etc). De trajectbegeleider moet de voordelen kunnen aantonen van een cursus MO en aangeven waarom deze cursus toch interessant zou kunnen zijn voor hen en de meerwaarde ervan aangeven. Voor deze groep kan het tevens belangrijk zijn te peilen naar de reeds verworven kennis, om mogelijk verkeerde kennis te kunnen remediëren.

3. Impact van het inburgeringstraject op de doelstelling van inburgering: zelfredzaamheid en actieve participatie

3.1 Vooral impact op socio-economische oriëntatie, minder op socio-culturele oriëntatie en maatschappelijke participatie

Het inburgeringsbeleid en -traject lijken vooral impact te hebben op de socio-economische aspecten zoals werk, opleiding en taal (wat ook de speerpunten vormen van het inburgeringsbeleid), en minder op de socio-culturele oriëntatie of maatschappelijke participatie van de inburgeraars.

Socio-economische oriëntatie

Indien we een *arbeidsmarkt criterium* hanteren, werkt inburgering.

Wanneer we op basis van de kwantitatieve analyses op de gekoppelde databanken KBI-KSZ kijken naar de socio-economische positie van de verschillende groepen, (minimum één jaar na het starten van het inburgeringstraject (indien gestart)), stellen we vast dat de attestbehalers een groter aandeel werkenden tellen dan de niet-starters en de afhakers.

In een volgende fase hebben we via verdere analyse nagegaan of de gevonden verschillen inzake arbeidsmarktpositie tussen de groepen, blijven bestaan wanneer we de vastgestelde verschillen tussen de groepen qua achtergrondkenmerken, onder controle houden. Dit blijkt inderdaad het geval: via regressieanalyse hebben we aangetoond dat *attestbehalers significant vaker aan het werk zijn dan afhakers, en die op hun beurt weer vaker dan niet-starters, ook wanneer de vastgestelde verschillen tussen de groepen naar geslacht, leeftijd, nationaliteit, opleidingsniveau, verblijfsstatuut en inburgeringscode onder controle gehouden worden.*

Er zijn in de groep van respondenten die wij bevraagd hebben, ook meer behalers van een attest aan het werk dan afhakers of niet-starters.

Wel moeten we er voorzichtig mee zijn om op basis van deze vaststellingen te concluderen dat de gevonden verschillen tussen de behalers van een attest en de afhakers en niet-starters enkel te wijten zijn aan het al dan niet behalen van het inburgeringsattest. De kans is groot dat diegenen die gemotiveerd zijn om een traject te volgen, ook net diegenen zijn die sterk gericht zijn naar de arbeidsmarkt en gemotiveerd zijn om te werken. Zo zou het ook kunnen dat personen met de meeste kansen op de arbeidsmarkt, ook de personen zijn die het meest gemotiveerd waren om een attest te behalen.

Maar het is evenzeer mogelijk dat deze personen door het afleggen van het inburgeringstraject, hun kansen op de arbeidsmarkt effectief verhoogden. Uit de interviews bleek onder andere dat personen die het traject gevolgd hadden, beter geïnformeerd bleken over hoe ze sollicitaties best zouden aanpakken, ...

Op basis van de kwantitatieve analyse zagen we echter ook dat de attestbehalers een groter aandeel werkzoekenden tellen dan de andere groepen. Daarnaast stelden we vast dat een groot aandeel van de niet-starters niet voorkomt in de databestanden van de socialezekerheidsinstellingen (en dus als niet-beroepsactief kunnen beschouwd worden). Zij die gestart zijn met een inburgeringstraject en vooral diegenen die een attest behaald hebben, zijn dus vaker actief op de arbeidsmarkt (hetzij als werkende, hetzij als werkzoekende) en aan het werk dan de niet-starters.

Verskillende verklaringen voor deze bevindingen zijn opnieuw mogelijk, maar het is niet mogelijk om op basis van deze bevindingen uitspraken te doen over oorzaken en gevolgen. Bepalende redenen in het al dan niet actief zijn op de

arbeidsmarkt, in het zoeken of het vinden van een job, zijn (op basis van de interviews) onder andere ook de reden van migratie, het huidige statuut, de nationaliteit, gender, leeftijd en het opleidingsniveau. Ook taalbeheersing is een belangrijke verklarende variabele in het zoeken naar en vinden van een job.

Opmerkelijk: we stelden ook vast dat, eenmaal men aan het werk is, de niet-starters vaker actief zijn in een voltijdse job en dat hun gemiddeld dagloon hoger ligt in vergelijking tot de andere groepen.

Opnieuw zijn verschillende verklaringen mogelijk. Zo zou het kunnen zijn dat deze inburgeraars precies niet gestart of afgehaakt zijn omdat ze een goede job vonden (zie verder).

Het gaat sowieso om een beperkte groep: uit de interviews bleek ook dat verschillende niet-starters spijt hadden dat ze geen traject gevolgd hadden omdat ze zo hun kansen onder andere op de arbeidsmarkt, hadden kunnen vergroten.

Wie als zelfstandige wil werken, vindt de nodige informatie, ofwel via de cursus MO, ofwel via het persoonlijk uitgebouwde netwerk. Bij de verschillende groepen inburgeraars, vinden we hierin een hoge mate van zelfredzaamheid terug. Wie de ambitie heeft een eigen zaak te starten, vindt de nodige informatie hiervoor terug.

Dit blijkt ook uit het geanalyseerde cijfermateriaal. 5,9% van de inburgeraars komt voor in de statistieken van de RSVZ en heeft dus een activiteit als zelfstandige uitgevoerd (al dan niet in combinatie met een job als loontrekkende). Opmerkelijke vaststelling is het grotere aandeel zelfstandigen binnen de groep van niet-starters in vergelijking met de andere groepen, een trend die tegengesteld is aan de vaststellingen die we gedaan hebben voor de totale groep van werkenden.

Socio-culturele oriëntatie en maatschappelijke participatie

Het valt op dat het interetnische contact van de bevroagde inburgeraars eerder beperkt is en dit over de drie groepen heen. Ze hebben eerder weinig contact met hun burens, uitgezonderd wanneer het gaat om iemand van dezelfde etnische groep. Ook heeft slechts een beperkt aandeel van de bevroagde inburgeraars Belgische vrienden. Ook de collega's op de werkvloer, waar men hoopt beter Nederlands te leren, zijn meestal geen Belgen.

Wel onderstrepen we de sociale functie die het inburgeringstraject zelf heeft voor de inburgeraars. De contacten die tijdens het traject gelegd worden, blijken vaak duurzame contacten. Dit netwerk, weliswaar voornamelijk bestaande uit andere inburgeraars, is een belangrijke bron van informatie voor een aantal inburgeraars.

Ook wat de culturele oriëntatie en maatschappelijke participatie betreft, blijkt niet zozeer het volgen van het inburgeringstraject het verschil te maken als wel andere factoren, zoals het migratiedoel, het statuut, het hebben van kinderen, de mate van taalbeheersing, etc. Wel stelden we vast dat het inburgeringstraject aan

diegenen die het gevolgd hebben en door ons bevraagd werden, geleerd heeft om met een zekere maatschappijkritische blik naar de samenleving te kijken.

Het is belangrijk om ook aandacht te hebben voor socio-culturele oriëntatie en maatschappelijke participatie.

Het belang hiervan aantonen voor verdere integratie en inburgering, dient een expliciete plaats te krijgen binnen het inburgeringstraject. De eerste fundamenten daartoe, dienen binnen het traject gelegd te worden. Het formele traject zou instrumenten, middelen en kennis kunnen aanreiken om hiermee verder aan de slag te kunnen gaan.

Als we vaststellen dat het interetnische contact eerder beperkt is, zou dit contact tussen autochtone Vlamingen en inburgeraars zowel formeel als informeel kunnen gestimuleerd worden. Belangrijke eerste stap hiertoe zou vb. kunnen zijn om de cursus door autochtonen te laten geven, eventueel in duo met iemand die de taal spreekt en die aan den lijve ondervonden heeft wat inburgering kan betekenen.

3.2 Taalbeheersing

Een aantal respondenten geeft aan dat ze er spijt van hebben dat ze zijn gaan werken, zonder het traject af te ronden. Vooral het niet afronden van een taaltraject, al dan niet in het kader van een inburgeringstraject, vinden een aantal inburgeraars een jammere zaak. Want vanuit hun optiek is de gebrekkige taalbeheersing de belangrijkste hinderpaal om een kwalitatief goede job te vinden.

Bij een aantal inburgeraars stellen we een uitgesteld taaltraject vast. Zij zijn gestart met lessen Nederlands, zijn gestopt toen ze zijn gaan werken en stellen vast dat ze de taal te weinig beheersen en beginnen opnieuw met taallessen.

Taalbeheersing is een belangrijke, zo niet dé belangrijkste opstap naar inburgering. Daarom is het belangrijk bij aanvang van en gedurende het hele traject het belang van taalverwerving sterk te onderstrepen en in de verf zetten, ook voor de consequenties voor het vinden van een job. We stellen vast dat alle groepen na 3 tot vier jaar beseffen dat taalverwerving belangrijk is. Zelfs al volgt niet iedereen een inburgeringstraject, toch volgen de meesten een taaltraject.

Ondanks dit besef en de inspanningen, stellen we toch vast dat, drie tot vier jaar na datum, ongeveer de helft van de respondenten een taalniveau heeft dat het overlevingsniveau niet overstijgt.

Het lijkt zo te zijn dat wie echt gemotiveerd is, probeert om goed de taal te leren spreken. Anderen lijken te stoppen nadat ze het vastgelegde minimum bereikt hebben.

Ook stellen we vast dat het niveau van taalbeheersing niet enkel correleert met het volgen van taallessen in het kader van een inburgeringstraject. Ook mensen die geen traject hebben gevolgd, kunnen toch de taal leren te beheersen. De persoonlijke motivatie om de taal goed te leren en de nodige randvoorwaarden die

vervuld zijn, spelen hierin een grote rol. Ook vinden we dat het vinden van een job met Nederlandstalige collega's een doelbewuste strategie is om de taal te kunnen oefenen. Ten slotte valt ook op dat het hebben van kinderen een belangrijke motivator kan zijn om de taal te leren.

Het belang van taalverwerving en taalbeheersing moet van in het begin van het traject in de verf gezet worden. Bijkomende en versterkte aandacht voor taalverwerking en taalbeheersing binnen het inburgeringsbeleid kan sterk mediërend werken naar het verbeteren van de positie van inburgeraars op verschillende maatschappelijke domeinen. Inburgeraars motiveren en de instrumenten aanbieden om, ook na het behalen van het attest, werk te blijven maken van verdere taalverwerving, is een belangrijke functie van het inburgeringstraject.

Ook kan overwogen worden om het vastgelegde taaltraject nog verder te differentiëren. Zo kunnen snel-lerenden binnen het aangeboden pakket uren een hoger niveau bereiken.

3.3 Het leren van 'impliciete' normen en waarden

Er is de beleids- (en academisch-conceptuele) definitie van inburgering. Deze wordt gehanteerd door de beleidsmakers in het vormgeven van het gehele inburgeringsbeleid. Maar daarnaast is er ook de definitie van inburgering die in de hoofden van de individuele inburgeraars leeft. Wanneer zij worden uitgenodigd om deel te nemen aan een inburgeringstraject, vormen zij voor zichzelf een omschrijving van wat inburgering is. Een aantal inburgeraars stelt inburgeren gelijk aan het overnemen van een aantal culturele gebruiken, waar ze zich aan aanpassen.

Het is belangrijk te onderkennen dat er een belangrijke 'impliciete waarden en normen'-component is aan inburgering. Maatschappelijke fricties met inburgeraars doen zich veelal voor wanneer ze onze impliciete verwachtingspatronen (vaak onbewust) doorbreken.

Eén van de doelstellingen van een inburgeringstraject is het verhogen van de zelfredzaamheid. Zelfredzaamheid is echter een intermediair doel, met als achterliggende doel het verstevigen van de sociale weefsel van een samenleving. Het verstevigen van deze sociale cohesie op een aantal domeinen, zoals het socio-economische domein, socio-culturele participatie en maatschappelijke participatie, behoort het uiteindelijke achterliggende doel te zijn van een inburgeringstraject. En laat een belangrijke bindende factor in een samenleving nu net de gedeelde, vaak impliciet veronderstelde, waarden en normen zijn.

Het is moeilijk deze waarden en normen te gaan expliciteren of op te lijsten, omdat ze binnen verschillende contexten verschillend ingevuld kunnen worden of een andere waarde toegerekend krijgen. Het is vaak ook zo dat, pas als deze impliciete waarden of normen met de voeten getreden worden, we merken dat

deze er zijn. Voorheen zou het niet opgefallen zijn dat er zoiets bestaat als impliciete normen en waarden. Deze concretiseren zich vaak als impliciete verwachtingspatronen t.o.v. van anderen. Omdat het zo moeilijk is om deze duidelijk onder woorden te brengen is een klassikale setting niet de beste plaats om deze over te dragen. Voor sommige groepen, zoals huwelijksmigranten die gehuwd zijn met een autochtone Belg verloopt dit contact met Vlamingen al vlotter als voor inburgeraars met weinig vertakte netwerken binnen een autochtoon netwerk.

Binnen het inburgeringsbeleid dient dit ook benadrukt te worden, kunnen fundamenten gelegd worden en instrumenten aangereikt worden om verdere integratie en inburgering te stimuleren via kennismaking met deze impliciete waarden en normen. Het stimuleren van vb. contacten met anderen, maatschappelijke participatie (vormen om de impliciete normen en waarden vanuit de dagdagelijkse praktijk te leren kennen) ... is dan ook niet enkel een doel van het inburgeringsbeleid en -traject maar vooral een instrument om tot verdere integratie en sociale cohesie te komen.

Het is daarbij belangrijk te erkennen dat inburgering ook buiten de omkadering van een inburgeringstraject plaatsvindt.

3.4 Het inburgeringsproces: inburgering vindt niet enkel plaats tijdens een inburgeringstraject

Inburgeren verloopt niet enkel langs het inburgeringstraject dat mensen volgen. Ook mensen die geen inburgeringstraject volgen, leren hoe de Vlaamse samenleving functioneert en vinden een modus vivendi van hoe ze zich hierbinnen moeten bewegen. Het inburgeringsproces stopt ook niet bij het behalen van een inburgeringsattest.

Het inburgeringsproces is met andere woorden veel breder dan het aanbod van de cursus MO, NT2 en de loopbaanoriëntatie (en de verdere opvolgingstrajecten) die mensen doorlopen in het kader van een inburgeringstraject. Een traject blijkt een facilitator om mensen op weg te zetten in hun inburgeringsproces, maar het is vaak niet de enige weg. Dat blijkt uit de 'informele trajecten' die inburgeraars doorlopen naast het formele traject. Ze volgen taallessen, leren van vrienden of familie hoe bepaalde zaken werken, etc.

Toch is het belangrijk dat binnen het inburgeringstraject en inburgeringsbeleid de eerste belangrijke bouwstenen voor het verdere inburgeringsproces aangereikt worden. Inburgeraars dienen op het einde van het traject gewapend te zijn om zich verder te kunnen inburgeren en integreren op de verschillende domeinen van de samenleving. Het belang van verdere taalverwerving dient benadrukt te worden en instrumenten hiertoe dienen aangereikt te worden. Naast het belang van opleiding, werk en het creëren van kansen en mogelijkheden hiertoe, dient ook het belang van verdere maatschappelijke en socio-culturele participatie, interetnische contacten, ... meegegeven te worden. Het voorzien van mogelijkheden voor verdere opvolging en ondersteuning kan hierbij een belangrijk element vormen.

Het inburgeringsbeleid blijft echter sterk gericht op de inburgeraar en richt zich minder op de wijzigingen die er zouden moeten plaatsvinden in de ontvangende samenleving. Het wordt ook voor de inburgeraars te weinig zichtbaar gemaakt wat Vlaanderen allemaal doet om zich open te stellen voor hen. Het wederzijdse aspect van inburgering blijft in hun ogen te vaak een dode letter.

Ook al is de inburgeraar goed gewapend om verdere stappen naar verdere integratie aan te vangen, de ontvangende maatschappij dient hiervoor open te staan en hier ook openheid voor te creëren, op verschillende domeinen.

'Het inburgeringstraject duurt lang, misschien wel even lang als het leven in de nieuwe maatschappij.' (1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, HO)

BIJLAGEN

Bijlage 1/ Resultaten regressieanalyse

Model information

Response variable	Gewerkt
Number of response levels	2
Model	Binary logit
Optimization technique	Fisher's scoring
Number of observations read	63 534

Probability modeled is gewerkt=1

Model convergence status

Convergence criterion (GCONV=1E-8) satisfied

Model fit statistics

Criterion	Intercept only	Intercept and covariates
AIC	75 577,578	64 714,975
SC	75 586,637	65 050,170
-2 Log L	75 575,578	64 640,975

Testing global null hypothesis: BETA=0

Test	Chi-Square	DF	Pr > ChiSq
Likelihood Ratio	10 934,6030	36	<.0001
Score	8 932,8201	36	<.0001
Wald	5 923,8122	36	<.0001

Analysis of maximum likelihood estimates					
Parameter	DF	Estimate	Standard error	Wald Chi-Square	Pr>ChiSq
Intercept	1	-3,4449	0,1529	507,7719	<,0001
Opl_lager	referentie				
Opl_HSO	1	0,1335	0,0366	13,3138	0,0003
Opl_hoger	1	0,0756	0,0405	3,4761	0,0623
Opl_andere	1	0,1153	0,1196	0,9288	0,3352
Opl_onbekend	1	-0,3348	0,0330	102,9731	<,0001
Leeft_jong	referentie				
Leeft_25	1	2,1229	0,1141	345,8995	<,0001
Leeft_35	1	2,6398	0,1171	507,8824	<,0001
Leeft_45	1	2,6031	0,1177	488,7220	<,0001
Leeft_55	1	2,2946	0,1200	365,4291	<,0001
Leeft_65	1	1,4100	0,1296	118,3389	<,0001
Leeft_75	1	-0,6048	0,2374	6,4912	0,0108
Leeft_oud	1	-11,0953	68,4947	0,0262	0,8713
Nat_CA	referentie				
Nat_OE	1	-0,3689	0,0648	32,4566	<,0001
Nat_MONA	1	-0,5321	0,0602	78,1256	<,0001
Nat_SSA	1	-0,2427	0,0650	13,9218	0,0002
Nat_LAC	1	-0,4342	0,0807	28,9432	<,0001
Nat_HIC	1	-1,5668	0,0974	258,8468	<,0001
Nat_AP	1	-0,5884	0,0627	87,9924	<,0001
Nat_EU15	1	-0,5946	0,0612	94,5124	<,0001
Nat_EU27	1	-0,1773	0,0626	8,0152	0,0046
Nat_NULL	1	-0,6390	0,0670	91,0901	<,0001
Nat_EER	1	-1,3625	0,3034	20,1712	<,0001
Verblijf_andere	referentie				
Verblijf_asielzoeker	1	-0,3533	0,0808	19,1378	<,0001
Verblijf_volgmigrant	1	-0,00243	0,0691	0,0012	0,9719
Verblijf_arbeidsmigr	1	0,3955	0,0943	17,5897	<,0001
Verblijf_erkendvluch	1	-0,5126	0,2081	6,0658	0,0138
Verblijf_onbekend	1	-0,1326	0,2293	0,3346	0,5630
Verblijf_geregularis	1	0,3379	0,0918	13,5550	0,0002
Verblijf_minderjarig	1	0,1950	0,2983	0,4274	0,5133
INB-code_verplicht	referentie				
INB-code_rechthebbend	1	0,5275	0,0450	137,1972	<,0001
INB-code_ongeweten	1	0,2560	0,0527	23,5800	<,0001
INB-code_doelgroepver	1	0,6643	0,0767	74,9552	<,0001
INB-code_minderjarig	1	-0,6305	0,2867	4,8370	0,0279
INB-code_null	1	0,6764	0,1139	35,2821	<,0001
Geslacht_v	referentie				
Geslacht_m	1	0,7466	0,0200	1389,9891	<,0001
Groep_1	referentie				
Groep_2	1	0,2599	0,0271	92,0733	<,0001
Groep_3	1	0,4389	0,0328	178,7026	<,0001

Odds ratio estimates Effect	Point estimate	95% Wald confidence limits	
Opl_HSO	1,143	1,064	1,228
Opl_hoger	1,079	0,996	1,168
Opl_andere	1,122	0,888	1,419
Opl_onbekend	0,715	0,671	0,763
Leeft_25	8,355	6,680	10,450
Leeft_35	14,010	11,136	17,626
Leeft_45	13,505	10,722	17,011
Leeft_55	9,920	7,840	12,551
Leeft_65	4,096	3,177	5,280
Leeft_75	0,546	0,343	0,870
Leeft_oud	<0,001	<0,001	>999,999
Nat_OE	0,691	0,609	0,785
Nat_MONA	0,587	0,522	0,661
Nat_SSA	0,785	0,691	0,891
Nat_LAC	0,648	0,553	0,759
Nat_HIC	0,209	0,172	0,253
Nat_AP	0,555	0,491	0,628
Nat_EU15	0,552	0,489	0,622
Nat_EU27	0,837	0,741	0,947
Nat_NULL	0,528	0,463	0,602
Nat_EER	0,256	0,141	0,464
Verblijf_asielzoeker	0,702	0,600	0,823
Verblijf_volgmigrant	0,998	0,871	1,142
Verblijf_arbeidsmigr	1,485	1,235	1,787
Verblijf_erkendvluch	0,599	0,398	0,901
Verblijf_onbekend	0,876	0,559	1,373
Verblijf_geregularis	1,402	1,171	1,678
Verblijf_minderjarig	1,215	0,677	2,181
INB-code_rechthebbend	1,695	1,551	1,851
INB-code_ongeweten	1,292	1,165	1,432
INB-code_doelgroepver	1,943	1,672	2,259
INB-code_minderjarig	0,532	0,303	0,934
INB-code_null	1,967	1,573	2,459
Geslacht_m	2,110	2,029	2,194
Groep_2	1,297	1,230	1,367
Groep_3	1,551	1,454	1,654

 Association of predicted probabilities and observed responses

Percent concordant	73,6	Somers' D	0,482
Percent discordant	25,4	Gamma	0,487
Percent tied	1,0	Tau-a	0,195
Pairs	817 181 264,0	c	0,741

Bijlage 2/ Kanalen om werk te vinden

Kanaal	Attest behaald	Afhaker	Niet gestart
Interim	- 3, attest, M, 31, Marokko, huwelijksmigrant, MO, - 6, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO, - 7, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO, - 20, attest, V, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO, - 18, attest, M, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO	- 1, geen attest, M, 28, Kongo, erkend vluchteling, MO, - 2, geen attest, V, 41, Kongo, erkend vluchteling, LO, - 15, geen attest, V, 34, ex-Joegoslavië, erkend vluchteling, LO	- 3, niet gestart, M, 31, huwelijksmigrant, MO, - 4, niet gestart, M, 26, Kameroen, huwelijksmigrant, LO, - 7, niet gestart, M, 40, Rusland, erkend vluchteling, HO, - 9, niet gestart, M, 20, Irak, erkend vluchteling, MO, - 12, niet gestart, M, 39, Nepal, zonder wettig verblijf, MO
VDAB	- 7, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO, - 17, attest, V, 33, Thailand, huwelijksmigrant, LO, - 14, attest, V, 27, China, huwelijksmigrant, HO, - 12, attest, V, 69, Kongo, erkend vluchteling, LO,	- 2, geen attest, V, 40, Kongo Brazzaville, asielzoeker, LO, - 9, geen attest, M, 25, Irak, asielzoeker, LO, - 18, geen attest, M, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO	- 2, niet gestart, V, 34, Kongo, erkend vluchteling, LO, - 3, niet gestart, M, 31, huwelijksmigrant, MO, - 4, niet gestart, M, 26, Kameroen, huwelijksmigrant, LO, - 6, niet gestart, V, 24, Rusland, huwelijksmigrant, HO, - 7, niet gestart, M, 40, Rusland, erkend vluchteling, HO, - 9, niet gestart, M, 20, Irak, erkend vluchteling, MO, - 12, niet gestart, M, 39, Nepal, zonder wettig verblijf, MO
Kranten	- 6, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO, - 14, attest, V, 27, China, huwelijksmigrant, HO	- 1, geen attest, M, 28, Kongo, erkend vluchteling, MO, - 20, geen attest, V, 29, Turkije, huwelijksmigrant, MO	- 6, niet gestart, V, 24, Rusland, huwelijksmigrant, HO, - 12, niet gestart, M, 39, Nepal, zonder wettig verblijf, MO

Kanaal	Attest behaald	Afhaker	Niet gestart
Vrienden	- 11, attest, M, 38, Iran, erkend vluchteling, HO, - 3, attest, M, 31, Marokko, huwelijksmigrant, MO, - 6, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO, - 14, attest, V, 27, China, huwelijksmigrant, HO	- 7, geen attest, M, 43, Rusland, erkend vluchteling, HO	- 2, niet gestart, V, 34, Kongo, erkend vluchteling, LO, - 6, niet gestart, V, 24, Rusland, huwelijksmigrant, HO - 6, niet gestart, V, 24, Rusland, huwelijksmigrant, HO
Rondvragen		- 1, geen attest, M, 28, Kongo, erkend vluchteling, MO, - 7, geen attest, M, 43, Rusland, erkend vluchteling, HO	- 7, niet gestart, M, 40, Rusland, erkend vluchteling, HOc
Stage Actiris	- 1, attest, M, 41, Kongo, erkend vluchteling, MO,		
CV opstellen		- 1, geen attest, M, 28, Kongo, erkend vluchteling, MO	
Sollicitatiebrief versturen	- 7, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO,		
OB	- 11, attest, M, 38, Iran, erkend vluchteling, HO		
OCMW	- 6, attest, V, 41, Rusland, erkend vluchteling, HO	- 2, geen attest, V, 41, Kongo, erkend vluchteling, LO	- 2, niet gestart, V, 34, Kongo, erkend vluchteling, LO, - 9, niet gestart, M, 20, Irak, erkend vluchteling, MO

Bron: HIVA, eigen onderzoek

Bijlage 3/ Interviewleidraad

Algemene vragen

- Naam
- Geslacht
- Leeftijd
- Nationaliteit
- Geboorteland
- Datum migratie
- Opgegeven reden migratie
- Statuut/verblijfsdocument nu
- Bestemming migratie
- Datum aankomst België
- Opleidingsniveau herkomstland
- Opleidingsniveau België
- Huidig werk
- Vorig werk
- Moedertaal
- Talenkennis Nederlands
- Talenkennis andere talen
- Burgerlijke staat
- Kinderen
- Andere inwonende familieleden in België
- MO gevolgd
- NT2 gevolgd
- LO gevolgd
- Attest behaald

Inburgeringstraject voor starters

- Waarom volgde u het inburgeringstraject?
- Was u verplicht het inburgeringstraject te volgen?
- Indien u niet verplicht was, zou u dan de inburgeringscursus gevolgd hebben? Zo ja, waarom?
- Miste je bepaalde kennis voor je aan de inburgeringscursus begon? Heeft de inburgeringscursus u daarin geholpen? Geef voorbeelden.
- Welke zaken waarmee je in het dagelijkse leven bent geconfronteerd, zijn niet aan bod gekomen in de inburgeringscursus?
- Welke aspecten van de inburgeringscursus hebt u concreet in praktijk gebracht? Geef voorbeelden.

- Hebt u een attest behaald? Zo neen, waarom? In welke fase van het inburgeringstraject bent u afgehaakt? Waarom? Zo ja, wat is voor u de meerwaarde van het attest?
- Wat is volgens u de doelstelling van het inburgeringstraject? Werd deze doelstelling volgens u bereikt?
- Welke stappen van het inburgeringstraject hebt u allemaal doorlopen? MO? NT2? LO? Wat heeft u het meeste geholpen?

Inburgeringstraject voor niet-starters

- Hoe komt het dat u nooit het inburgeringstraject gevolgd hebt? Wat zijn de belangrijkste redenen?
- Hebt u er spijt van dat u nooit een inburgeringstraject doorlopen hebt?
- Wie of wat heeft u het meeste geholpen om de nodige kennis en vaardigheden te verwerven?
- Kent u mensen die een inburgeringscursus hebben gevolgd?
- Zou u alsnog een inburgeringstraject willen volgen?

Werken en zelfstandig ondernemen

- Werk je op dit moment? Hoe heb je je huidige baan gevonden?
- Hoe zoek jij naar werk? Welke kanalen gebruik je? Van wie hebt u geleerd hoe u een job moest zoeken in België? Hoe heeft het volgen van het inburgeringstraject hierbij geholpen?
- Wat zijn de voorwaarden om te mogen werken? Heb je een arbeidskaart/beroepskaart nodig? Ken je de te volgen weg? Wie heeft je dit getoond?
- Hebt u te maken gehad met discriminatie in het zoeken naar werk? Wat hebt u hiermee gedaan?
- Ben je werkloos geweest? Wat heb je toen gedaan? Weet je dat je dan gratis opleidingen kan volgen? Beroep doen op ondersteuning van trajectbegeleiding, ... Ken je de te volgen weg en mogelijkheden om hulp te zoeken om werk te vinden? Om een uitkering te ontvangen? Wie heeft je dit getoond?
- Heb je er wel eens over nagedacht een eigen zaak te beginnen? Indien je dat zou doen, weet je hoe je daar aan zou moeten beginnen? Bij wie kan je te raden gaan om hier informatie over in te winnen? Weet je welke overheidsinstanties je moet contacteren om een eigen zaak op te richten?
- Ben je op de hoogte van de rechten en plichten van je arbeidsovereenkomst? Zo ja, kan je daar een voorbeeld van geven? Ken je het arbeidsreglement van de plaats waar je werkt?
- Weet u hoe u moet solliciteren voor een job? (brief, e-mail, gesprek, etc.) Waar hebt u dat geleerd?
- Wat doe je als je zonder werk komt te zitten?

- Wat waren uw wensen op het vlak van arbeid toen u naar België kwam? Is daarin iets veranderd?

Gezondheid en welzijn

- Bent u wel eens ziek geweest? Wist u op voorhand tot wie u zich moest wenden en welke voorzieningen bestaan of bent u dat geleidelijk aan te weten gekomen? Hoe hebt u dit vernomen?
- Welke ervaring hebt u met de gezondheidsvoorzieningen in België (bv. huisarts, apotheek, tandarts, psychologische hulp, ziekenhuis, mutualiteit, Kind & Gezin, noodnummers politie, brandweer, ambulance)?

Sociale zekerheid

- Heb je steeds een inkomen gehad hier in België? Door werk of met een vervangingsinkomen (leefloon, werkloosheidsuitkering, ziekte/invaliditeit, pensioen, moederschapsrust, ...)? Ken je de verschillende vervangingsinkomens waar je recht op hebt? Wie heeft je dit verteld of hoe heb je dit geleerd?
- Weet u hoe de sociale zekerheid in België in grote lijnen in elkaar zit?
- Ben je al bij het OCMW geweest? Hoe heb je het OCMW leren kennen? Wie heeft jou het eerst verteld over het bestaan van het OCMW? Weet u hoe het OCMW werkt? Weet u wanneer u recht hebt op OCMW steun? Ontvangt u op dit moment steun van het OCMW? Op welke manier? Financiële steun?
- Waar gaat u met uw hulpvragen naartoe? Kent u andere diensten buiten het OCMW waar u met vragen terecht kan?
- Weet u hoe u de politie en de brandweer kan bereiken? Weet u waarvoor u beroep kan doen op de politie? Weet u voor welke diensten u beroep kan doen op de brandweer?

Onderwijs

- Kan u iets vertellen over uw eigen opleidingsachtergrond?
- Hebt u een opleiding gevolgd in België? Hoe heb je een keuze gemaakt uit het opleidingsaanbod voor volwassenen? Heeft iemand je daarbij geholpen? Wie?
- Volg je een procedure om je diploma te laten erkennen of heb je er een gevolgd?
- Hoe hebt u de Nederlandse taal geleerd? Hoe lang bent u daar mee bezig?
- Weet u wat de mogelijkheden van het volgen van een beroepsopleiding zijn? Hebt u ooit een beroepsopleiding gevolgd? Hoe waren uw ervaringen? Heeft het geholpen om aan het werk te kunnen?
- Heb je kinderen die naar school gaan? Hoe heb je die school gevonden? Hoe heb je beslist naar welke school je kinderen zouden gaan? Wie heeft je verteld

dat naar school gaan in België verplicht is? Ben je vertrouwd met het CLB? Ga je naar het oudercontact van de school van je kinderen?

- Maakt u gebruik van kinderopvang?

Wonen

- Hebt u een huis gekocht of huurt u een huis? Wat zijn de bepalende factoren om hier te wonen? (budget, omgeving, ruimte) Indien u een huis gekocht heeft, wie heeft u geholpen bij het vervullen van de nodige formaliteiten?
- Hoe bent u hier komen wonen? Hoe wist u dat dit huis te huur/te koop stond? Hebt u internet gebruikt om een woning te vinden?
- Kent u de adressen van een sociaal verhuurkantoor in uw gemeente? Van de huurdersbond? Weet u waar u die kan vinden?
- Weet u wat er in een huurderscontract moet staan? Waar hebt u dat geleerd? Hebt u het huurcontract zelf gelezen voor je hebt ondertekend of hebt u gebruik gemaakt van een tolk?
- Bent u op de hoogte van de diversie premies rond huisvesting? (installatiepremie, renovatiepremie?) Hoe bent u dat te weten gekomen?
- Weet je waar je terecht kan voor meer informatie over het afvalbeleid van de gemeente? Heb je een afvalkalender? Gebruik je de afvalkalender? Sorteert u het afval? Hoe bent u te weten gekomen dat u afval moet sorteren?

Additioneel

- Nieuws bekijken?
- Schoolbrieven lezen?
- Kranten lezen?
- Buren contact?
- Remittances?
- Taal werkvloer?
- Meterstanden elektriciteit?
- Bus nemen?
- Rijbewijs?
- Tolk naar dokter?
- Bij verhuis, wat in orde brengen?

Bijlage 4/ Structuur van de nomenclatuur vanaf 2003 en de afgeleide variabelen bij de nomenclatuur¹⁹

De nomenclatuur van de socio-economische positie en de bijhorende afgeleide variabelen wordt opgebouwd in 6 stappen.

Stap 1: eerst wordt de populatie beschouwd van personen gekend op de laatste dag van het kwartaal bij de RSZ, de RSZPPO, het RSVZ en de RVA. Op basis van deze 4 bronnen worden de posities beginnend met 1 (werkend), beginnend met 2 (werkzoekend) en de posities 3.1 (volledige loopbaanonderbreking/volledig tijdskrediet), 3.2 (vrijstelling van inschrijving als werkzoekende) en 3.5 (voltijds bruggepensioneerd) bepaald. Tegelijk worden ook de afgeleide variabelen van de RVA gecreëerd, ter aanvulling van deze nomenclatuurposities.

Stap 2: vervolgens wordt de populatie gekend op de laatste dag van het kwartaal van het RVP-pensioenkadaster toegevoegd. De personen die nog geen nomenclatuurpositie gekregen hebben uit stap 1 ontvangen de nomenclatuurpositie 3.4 (pensioentrekking zonder werk). Personen die in stap 1 al een nomenclatuurpositie ontvangen hebben, behouden deze. Personen die in stap 1 al een code hebben gekregen beginnend met 1, d.w.z. personen die werkend zijn naast pensioentrekking, krijgen een waarde 1 voor de afgeleide variabele 'werkend als pensioentrekking'. Tevens wordt voor zowel de pensioentrekkingen zonder werk (nomenclatuurpositie 3.4) als de pensioentrekkingen met werk (afgeleide variabele "werkend als pensioentrekking"=1) het soort pensioen bepaald dat de betrokkene ontvangt (één of meerdere) a.d.h.v. tien bijkomende afgeleide variabelen, met name:

- Rustpensioen werknemersstelsel;
- Rustpensioen zelfstandigenstelsel;
- Rustpensioen stelsel ambtenaren;
- Overlevingspensioen werknemersstelsel;
- Overlevingspensioen zelfstandigenstelsel;
- Overlevingspensioen stelsel ambtenaren;
- Buitenlands pensioen;
- GIB/IBO;
- Tegemoetkoming_mindervaliden;
- Afgeleid_pensioen.

Stap 3: vervolgens wordt de populatie gekend op de laatste dag van het kwartaal van de POD MI toegevoegd. De personen die nog geen nomenclatuurpositie gekregen hebben in stap 1 of 2 ontvangen de nomenclatuurpositie 3.3.1 (leefloon) of 3.3.2. (financiële hulp). Personen die in stap 1 of 2 al een nomenclatuurpositie hebben gekregen, behouden deze.

¹⁹ bron: http://www.ksz-bcss.fgov.be/binaries/documentation/nl/statistiques/word_doc/fiches_beschrijving_afgeleide_variabele.doc.

- Personen die in stap 1 al een code hebben gekregen beginnend met 1, d.w.z. personen die werkend zijn en leefloon of financiële hulp ontvangen of een tewerkstellings- of activeringsmaatregel genieten via het OCMW, krijgen een waarde 1 voor de afgeleide variabele ‘werkend en leefloon/financiële hulp’.
- Personen die in stap 1 al een code hebben gekregen beginnend met 2, d.w.z. personen die werkzoekende zijn en leefloon of financiële hulp ontvangen, krijgen een waarde 1 voor de afgeleide variabele ‘werkzoekende en leefloon/financiële hulp’.
- Personen die in stap 1 al een code 3.1 hebben gekregen (‘volledige loopbaanonderbreking/volledig tijdskrediet’), d.w.z. personen die in volledige loopbaanonderbreking of volledig tijdskrediet zijn en leefloon of financiële hulp ontvangen, krijgen een waarde 1 voor de afgeleide variabele ‘Loopbaanonderbreker/tijdskredietnemer en leefloon/financiële hulp’.
- Personen die in stap 1 al een code 3.2 hebben gekregen (‘vrijstelling van inschrijving als werkzoekende’), d.w.z. personen die vrijgesteld zijn van inschrijving als werkzoekende en leefloon of financiële hulp ontvangen, krijgen een waarde 1 voor de afgeleide variabele ‘vrijgestelde werkzoekende en leefloon/financiële hulp’.
- Personen die in stap 1 al een code 3.5 hebben gekregen (‘voltijds bruggepensioneerd’), d.w.z. personen die voltijds bruggepensioneerd zijn en leefloon of financiële hulp ontvangen, krijgen een waarde 1 voor de afgeleide variabele ‘bruggepensioneerd en leefloon/financiële hulp’.
- Personen die in stap 2 al een code 3.4 hebben gekregen (‘pensioentrekkend zonder werk’), d.w.z. personen die pensioentrekkend zijn (zonder werk) en leefloon of financiële hulp ontvangen, krijgen een waarde 1 voor de afgeleide variabele ‘gepensioneerd en leefloon/financiële hulp’.

Stap 4: vervolgens worden de rechtgevende kinderen op kinderbijslag gekend op de laatste dag van het kwartaal in de bestanden van de RKW en het RSVZ toegevoegd. De personen die nog geen nomenclatuurpositie hebben gekregen in stap 1, 2 of 3 ontvangen de nomenclatuurpositie 3.6 (rechtgevend kind op kinderbijslag).

- Personen die in stap 1 al een code hebben gekregen beginnend met 1, d.w.z. personen die werkend zijn en rechtgevend kind, krijgen een waarde 1 voor de afgeleide variabele ‘werkend als rechtgevend kind’.
- Personen die in stap 3 al een code 3.3.1 (leefloon) of 3.3.2. (financiële hulp) hebben gekregen, d.w.z. rechtgevende kinderen op kinderbijslag die een leefloon of financiële hulp ontvangen, krijgen een waarde 1 voor de afgeleide variabele ‘leefloon/financiële hulp en rechtgevend kind’.
- Tevens worden voor de rechtgevende kinderen op kinderbijslag (nomenclatuurpositie 3.6), de rechtgevende kinderen die werkend zijn (afgeleide variabele ‘werkend als rechtgevend kind’=1) en de rechtgevende kinderen die een leefloon of financiële hulp ontvangen (afgeleide variabele ‘leefloon/financiële hulp en rechtgevend kind’=1) bepaald of ze voorkomen in de bestanden van de RKW (Kinderbijslag_RKW) dan wel in de bestanden van het RSVZ (Kinderbijslag_RSVZ). De rechtgevende kinderen die voorkomen in de bestanden van de RKW (kinderbijslagstelsel van de loontrekkenden) krijgen een waarde 1 voor de afgeleide variabele ‘kinderbijslag_RKW’, diegenen die voorkomen in de bestanden van het RSVZ (kinderbijslagstelsel van de zelfstandigen) krijgen een waarde 1 voor de afgeleide variabele ‘kinderbijslag_RSVZ’.

Stap 5: vervolgens worden de volledig arbeidsongeschikten gekend op de laatste dag van het kwartaal bij NIC, RIZIV of FBZ toegevoegd. Dit verloopt in drie fasen.

5a. Arbeidsongeschikt omwille van primaire arbeidsongeschiktheid

De personen die gekend zijn bij het NIC en nog geen nomenclatuurpositie hebben gekregen in stap 1, 2, 3 of 4 ontvangen de nomenclatuurpositie 3.7.1 (arbeidsongeschikt omwille van primaire arbeidsongeschiktheid).

- Personen die gekend zijn bij het NIC en in stap 1 al een code hebben gekregen beginnend met 1, d.w.z. personen die werkend zijn en primair arbeidsongeschikt, krijgen een waarde 1 voor de afgeleide variabele 'primaire arbeidsongeschiktheid en werkend'.

5b. Arbeidsongeschikt omwille van invaliditeit

De personen die gekend zijn bij het RIZIV en nog geen nomenclatuurpositie hebben gekregen in stap 1, 2, 3, 4 of 5a ontvangen de nomenclatuurpositie 3.7.2 (arbeidsongeschikt omwille van invaliditeit).

- Personen die gekend zijn bij het RIZIV en in stap 1 al een code hebben gekregen beginnend met 1, d.w.z. personen die werkend zijn en recht hebben op een invaliditeitsuitkering, krijgen een waarde 1 voor de afgeleide variabele 'invaliditeit en werkend'.
- Personen die gekend zijn bij het RIZIV en in stap 2 al een code 3.4 (pensioentrekking zonder werk) hebben gekregen, d.w.z. personen die gepensioneerd zijn (zonder werk) en recht hebben op een invaliditeitsuitkering, krijgen een waarde 1 voor de afgeleide variabele 'invaliditeit en pensioentrekking (zonder werk)'.
- Personen die gekend zijn bij het RIZIV en in stap 4 al een code 3.6 (rechtgevend kind voor kinderbijslag) hebben gekregen, d.w.z. personen die rechtgevend kind zijn voor kinderbijslag en recht hebben op een invaliditeitsuitkering, krijgen een waarde 1 voor de afgeleide variabele 'invaliditeit en rechtgevend kind'.

5c. Arbeidsongeschikt omwille van beroepsziekte

De personen die gekend zijn bij het FBZ en nog geen nomenclatuurpositie hebben gekregen in stap 1, 2, 3, 4, 5a of 5b ontvangen de nomenclatuurpositie 3.7.3 (arbeidsongeschikt omwille van beroepsziekte).

- Personen die gekend zijn bij het FBZ en in stap 1 al een code hebben gekregen beginnend met 1, d.w.z. personen die werkend zijn en recht hebben op een uitkering beroepsziekte, krijgen een waarde 1 voor de afgeleide variabele 'uitkering beroepsziekte en werkend'.
- Personen die gekend zijn bij het FBZ en in stap 1 al een code hebben gekregen beginnend met 2, d.w.z. personen die werkzoekend zijn en recht hebben op een uitkering beroepsziekte, krijgen een waarde 1 voor de afgeleide variabele 'uitkering beroepsziekte en werkzoekend'.
- Personen die gekend zijn bij het FBZ en in stap 1 al een code 3.1 (volledige loopbaanonderbreking/volledig tijdscrediet), d.w.z. personen die in volledige loopbaanonder-

breking of volledig tijdskrediet zijn en recht hebben op een uitkering beroepsziekte, krijgen een waarde 1 voor de afgeleide variabele 'uitkering beroepsziekte en volledige loopbaanonderbreking/volledig tijdskrediet'.

- Personen die gekend zijn bij het FBZ en in stap 1 al een code 3.2 (vrijstelling van inschrijving als werkzoekende) hebben gekregen, d.w.z. personen die vrijgesteld zijn van inschrijving als werkzoekende en recht hebben op een uitkering beroepsziekte, krijgen een waarde 1 voor de afgeleide variabele 'uitkering beroepsziekte en vrijgestelde werkzoekende'.
- Personen die gekend zijn bij het FBZ en in stap 3 al een code 3.3 (leefloon/financiële hulp) hebben gekregen, d.w.z. personen die recht hebben op een leefloon/financiële hulp en recht hebben op een uitkering beroepsziekte, krijgen een waarde 1 voor de afgeleide variabele 'uitkering beroepsziekte en leefloon/financiële hulp'.
- Personen die gekend zijn bij het FBZ en in stap 2 al een code 3.4 (pensioentekkend zonder werk) hebben gekregen, d.w.z. personen die gepensioneerd zijn (zonder werk) en recht hebben op een uitkering beroepsziekte, krijgen een waarde 1 voor de afgeleide variabele 'uitkering beroepsziekte en pensioentekkende (zonder werk)'.
- Personen die gekend zijn bij het FBZ en in stap 1 al een code 3.5 (volledig brugpensioen) hebben gekregen, d.w.z. personen die volledig bruggepensioneerd zijn en recht hebben op een uitkering beroepsziekte, krijgen een waarde 1 voor de afgeleide variabele 'uitkering beroepsziekte en volledig brugpensioen'.
- Personen die gekend zijn bij het FBZ en in stap 4 al een code 3.6 (rechtgevend kind voor kinderbijslag) hebben gekregen, d.w.z. personen die rechtgevend kind zijn voor kinderbijslag en recht hebben op een uitkering beroepsziekte, krijgen een waarde 1 voor de afgeleide variabele 'uitkering beroepsziekte en rechtgevend kind'.
- Personen die gekend zijn bij het FBZ en in stap 5b al een code 3.7.2 (arbeidsongeschikt omwille van invaliditeit) hebben gekregen, d.w.z. personen die recht hebben op een invaliditeitsuitkering en op een uitkering beroepsziekte, krijgen een waarde 1 voor de afgeleide variabele 'uitkering beroepsziekte en invaliditeit'.

Stap 6: tenslotte worden de personen die nog geen nomenclatuurpositie hebben gekregen in stap 1, 2, 3, 4 of 5 toegevoegd en deze ontvangen nomenclatuurpositie 4 (andere). Van deze personen zijn minstens enkele persoonskenmerken (geslacht, geboortedatum en woonplaats) gekend. Tot deze groep behoren onder andere:

- uitgaande grensarbeiders;
- personen die in België werken voor een organisatie/onderneming die niet bijdrageplichtig is aan de Belgische sociale zekerheid;
- zeelieden van de Belgische koopvaardij (aangegeven bij de Hulp- en Voorzorgskas voor Zeevarenden);
- personen aangegeven bij de Dienst voor de Overzeese Sociale Zekerheid (personen die hun beroepsactiviteit uitoefenen in een land dat geen deel uitmaakt van de Europese Economische Ruimte en gebruik maken van de niet-verplichte sociale verzekering);
- internationale functionarissen en diplomaten;
- 'coöperanten';
- huisvrouwen/huismannen;
- huishoudpersoneel dat niet is aangegeven bij de RSZ;
- rechtgevend kinderen die niet gekend zijn bij de RKW of het RSVZ;

-
- geschorste werkzoekenden;
 - ouderen van wie de partner het gezinspensioen ontvangt;
 - renteniers of personen die uitsluitend leven van andere inkomsten dan diegenen gekend binnen het datawarehouse (bv. huurinkomsten, beursopbrengsten, ...);
 - personen die wel in de loop van het kwartaal gekend zijn bij een van de betrokken socialezekerheidsinstellingen maar niet op de laatste dag van het kwartaal;
 - personen die enkel via het Rijksregister of minirn gekend zijn in het datawarehouse maar niet via een van de betrokken socialezekerheidsinstellingen;
 - ...

BIBLIOGRAFIE

- Baeten L., Goossens C., Maton E., Menten T., Van Eemeren H., Vanpoucke S. & Van Wouwe S. (2008), *Inburgering. Maatschappelijke oriëntatie*, Agentschap voor Binnenlands Bestuur, Brussel.
- De Cuyper P. & Wets J. (2007), *Diversiteit in integratie. Een evaluatie van de vormgeving, efficiëntie en effectiviteit van het Vlaams inburgeringsbeleid*, HIVA-K.U.Leuven, Leuven.
- Geets J., Pauwels F., Wets J., Lamberts M. & Timmerman C. (2006), *Nieuwe Migranten op de Arbeidsmarkt*, VIONA, HIVA/Onderzoeksgroep Armoede en sociale Uitsluiting, K.U.Leuven/Universiteit Antwerpen, Leuven/Antwerpen.
- Geets J., Van den Eede S., Wets J., Lamberts M. & Timmerman C. (2007), *Hoe wordt het inburgeringsbeleid geapprecieerd?*, HIVA-K.U.Leuven, Leuven.
- Heyse P., Pauwels F., Wets J., Timmerman C. & Perrin N. (2007), *Liefde kent geen grenzen: een kwantitatieve en kwalitatieve analyse van huwelijksmigratie uit Marokko, Turkije, Oost-Europa en Zuid-Oost Azië*, HIVA/Onderzoeksgroep Armoede en sociale Uitsluiting, K.U.Leuven/Universiteit Antwerpen, Leuven/Antwerpen.
- ISEO & COS (2004), *Integratie en inburgering in Rotterdam*, ISEO & COS: Rotterdam.
- Keulen M. (2004), *Beleidsnota inburgering 2004-2009*, 22 oktober 2004.
- Lamberts M., De Cuyper P., Geets J., Struyven L., Timmerman C., Van den Eede S. & Wets J. (2007), *Het Vlaams inburgeringsbeleid geëvalueerd. Synthese*, HIVA-K.U.Leuven, Leuven.
- Wets J. (2007), *Wat is inburgering in Vlaanderen? Conceptnota 'inburgering' in het kader van het Viona-onderzoek 'Evaluatie van de inhoudelijke en financiële aspecten van het Vlaams inburgeringsdecreet'*, HIVA-K.U.Leuven, Leuven.